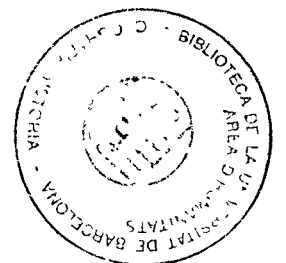

**PAGESOS, MARINERS I
COMERCIANTS A LA
CATALUNYA LITORAL.
EL MARESME A
L'ÈPOCA MODERNA**

6. LA DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS I L'ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT

Sens dubte, l'activitat agrícola, i en concret el conreu de la vinya, va esdevenir un dels puntals de l'economia maresmenca a l'època moderna. De fet, l'anàlisi socioprofessional ja ha revelat, que més d'un 70% dels habitants d'algunes localitats d'aquesta àrea es dedicava a l'anomenat sector primari. L'especialització vitivinícola va arrelar en força a aquesta àrea i de retruc va afavorir la intensificació de l'activitat comercial i la construcció de bótes per a la conservació del vi. Tota una xarxa d'activitats professionals es va anar forjant al voltant de l'expansió de la vinya: boters, mariners, comerciants, mestres d'aixa, fusters o calafats entre d'altres.

Si l'arrelament de la vinya en aquest territori és inqüestionable, cal plantejar-se, quan s'inicia l'expansió d'aquest cultiu. Segons Pierre Vilar¹, la substitució dels cultius tradicionals per la vinya va començar al litoral a inicis del set-cents. En canvi, tan Giménez Blasco² com García Espuche³ ho situen una centúria abans al Maresme. L'estudi dels capbreus corresponents a les poblacions de Tordera, Arenys de Mar, Canet, Vilassar, Cabrera de Mar i Llaveneres ha de permetre fixar, en quin període s'inicia aquesta transformació agrícola i si a l'interior de la comarca s'aprecia diferències cronològiques importants.

Una de les singularitats del Maresme a l'època moderna va raure en les seves diferenciacions internes des del punt de vista del règim senyorial. Per una banda, l'anomenat "Baix Maresme" era de jurisdicció reial, malgrat la pervivència de tot un reguitzell de petites senyories directes laiques i eclesiàstiques. Per altra, l'"Alt Maresme" destacava per pertànyer, majoritàriament, als extensos dominis del Marquès d'Aitona. Cal preguntar-se, si aquest fet va condicionar o no la configuració d'un règim senyorial diferent entre una i altra àrea del Maresme. La rêmora dels mals usos i la presència dels "*d'homes propius solidus et afocats*" es va mantenir al Maresme durant els segles moderns? I si realment aquest fou el cas, en quina mesura el fet d'estar sotmès a un tipus de jurisdicció senyorial diferent va afavorir la seva perpetuació al llarg del temps?

¹ Vilar, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, T. V.

² Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis a les estructures*, p. 277

³ García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña (1550-1640)*, pp.407 i ss.

Per tal de donar resposta a aquests i altres interrogants, s'ha recorregut a la lectura d'una trentena de capbreus de les localitats de Tordera, Arenys de Mar, Canet, Vilassar, Cabrera de Mar i Llanereres dels segles XVI, XVII i XVIII. Malauradament, la seva distribució cronològica i geogràfica no sobresurt per la seva homogeneïtat. Així es disposa d'un 36% de confessions del sis-cents i el set-cents, en contrast amb el 28% del cinc-cents. Des del punt de vista geogràfic, Canet i Tordera són les localitats, que apleguen un nombre més important de capbreus en totes les centúries, en contrast amb l'exigüitat de Cabrera.

1. Els senyors del domini directe

L'estudi comparatiu de les diferents senyories directes localitzades a cadascuna de les poblacions de la mostra per als segles moderns ha de contribuir a perfilar la importància relativa d'aquesta documentació com a element per a la caracterització del Maresme en aquesta època.

Amb tot, aquesta nòmina de senyors titulars de domini directe no pretén ésser, en cap cas, exhaustiva, ja que probablement altres institucions o persones físiques de procedència ben diversa varen ésser titulars d'alous més o menys importants d'aquestes poblacions. Així mateix, s'evidencia la pervivència d'una fragmentació dels dominis sobre els béns immobles en mans de diversos senyors. Finalment cal esmentar el predomini de les terres de dominació eclesiàstica, un 61%, front a les laiques, un 39%.

L'estudi particularitzat de cadascun dels dominis directes documentats pot afavorir una millor comprensió de la seva importància i, sens dubte, permetre una aproximació més completa a les estructures agràries de cadascuna de les poblacions. S'ha aplegat les diferents capbreuacions corresponent a cada senyor directe per centúries i poblacions. En aquells casos, en què es disposava de més d'una confessió referent a un mateix senyor en una mateixa centúria, s'ha escollit la més completa.

Així doncs, Tordera estava en mans de diferents dominis senyoriais, com eren el Monestir de Breda, l'església d'Hostalric, el Benefici de la Clau de Tordera, la Col·legiata de St Feliu de Girona, el rector de la parròquia de St Iscle de Vallalta, la casa d' Enric Jalpi d'Arenys de Munt, el Monestir de St Marçal, la Comanda d'Aiguaviva, la casa de Felip Roger de Calella, la de Francesc Sala Sangenís i Alemany de Blanes i

RELACIÓ D'ALGUNS DELS SENYORS DIRECTES

-TORDERA:

-Segle XVI:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE BREDÀ	42	3	95	24
BENEFICI DE LA CLAU DE TORDERA	24	13	16	9
ESGLÉSIA D'HOSITALRIC	24		51	14
COL·LEGIATA DE ST FELIU DE GIRONA	68	53	69	14
TORRE DE CANET	2		4	1

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
BENEFICI DE LA CLAU DE TORDERA	29	10	56	11
COMANDA D'AIGUAVIVA	1		1	1
MONESTIR ST MARÇAL	1		1	
FELIP ROGER	2		2	1

-Segle XVIII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR BREDÀ	3		5	
ESGLÉSIA D'HOSITALRIC	19		32	3
BENEFICI DE LA CLAU DE TORDERA	24	18	12	2
COL·LEGIATA DE ST FELIU DE GIRONA	110	80	129	9
RECTOR DE ST ISCLE DE VALLALTA	2		4	
ENRIC JALPI	14		30	1
MARQUÈS DE LLUPIÀ	1		1	
FRANCESC SALA SANGENIS ALEMANY	9		26	1

-CANET:

-Segle XVI:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE ST MARÇAL	27		28	3
CASA LLUPIA ROGER	3		7	2
TORRE DE CANET	62	2		21
CASA CAMÓS	1		1	
CASA CABRERA	48	18	234	18

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
CASA ROGER	22	1	39	10
CASA LLUPIA ROGER	3		7	2
TORRE DE CANET	62	2		21
MONESTIR DE ST MARÇAL	69		85	3

-Segle XVIII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE ST MARÇAL	52		85	2
JERONI ARDEVOL MARCH	83	42	63	
CASA LLUPIÀ I ROGER	25		32	10
CASA LLUPIÀ	16		17	8

-ARENYS DE MAR:

-Segle XVI:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE ST MARÇAL	1	1		
CABRERA	1		1	

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
FELIP ROGER	9	2	21	7

-Segle XVIII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
JERONI ARDEVOL	3		3	
CASA LLUPIA ROGER	3		7	2

-VILASSAR:

-Segle XVI:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE ST CUGAT DEL VALLÈS	1		1	1

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MARINA DESBOSCH	18	4	66	4
RECTOR DE LA PARRÒQUIA DE VILASSAR	1		2	
MONESTIR DE ST PERE DE CLARÀ	2		3	1

-LLAVANERES:

-Segle XVI:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MONESTIR DE ST PAU DEL CAMP	1		6	

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
RECTOR DE LA PARRÒQUIA DE LLAVANERES	50	20	60	1
MONESTIR DE ST PAU DEL CAMP	1		4	

-CABRERA:

-Segle XVII:

SENYORIA DIRECTA	DECLARACIONS	CASES	PECES	MASOS
MARINA DESBOSCH	4		25	1
MONESTIR DE ST PERE DE CLARA	1		3	

finalment la de la Torre de Canet. Així doncs, dominis de caire laic i eclesiàstics es juxtaposaven. Sens dubte, els dominis més extensos varen pertànyer a la Col·legiata de St Feliu de Girona i al benefici de la clau de Tordera en totes les centúries.

La població d'Arenys de Mar aplegava diferents senyors territorials, com eren el Monestir de St Marçal, la casa de Cabrera, la casa de Felip Roger, la casa de Llupià i finalment la casa de Jeroni Ardèvol March de Canet. Els dominis que concentraven més confessions corresponien a la casa de Llupià i Roger.

A Canet, els seus habitants estaven sotmesos a la senyoria directa del monestir de St Marçal, a la de la casa de Camós, la de Cabrera, la de Canet, la de Roger, la de Jeroni Ardèvol March de Canet, la de Llupià i Roger i finalment a la de Llupià de St Pol. Però els dominis més destacats eren els de la casa de Canet i de Cabrera al sis-cents, els del monestir de St Marçal i, també, els de Canet al disset i finalment els de Jeroni Ardèvol March i els del monestir de St Marçal a la següent centúria.

A Llavanes, es localitza la senyoria del rector de la parròquia i la del monestir de St Pau del Camp. Cal destacar els extensos dominis del rector de la parròquia. A Vilassar, predominava tot un reguitzell de petites propietats, que romanien a mans del monestir de St Pau del Camp, del rector de la parròquia, de la casa Desbosch i finalment del monestir de St Cugat del Vallès. Per concloure el llistat de senyories, cal destacar la població de Cabrera de Mar que tenia com a senyors el monestir de St Pere de Clarà i la casa dels Desbosch.

Tot i que aquesta anàlisi s'ha fet població per població, s'ha evidenciat com determinats senyors directes posseïen extensos dominis disseminats per diferents poblacions. A tall d'exemple, cal esmentar el monestir de St Marçal, que aplegava béns immobles situats a Canet, Arenys de Mar i Tordera; o també el monestir de St Pere de Clarà a Vilassar i Cabrera.

Aquesta fragmentació de dominis podia ocasionar, que un mas fos declarat en confessions de diferents senyors directes. Aquest és el cas del mas Ricastell, que estava dins els dominis del Monestir de Breda i de la Col·legiata de St Feliu de Girona; o del mas Ferran de Canet vinculat a la casa de Cabrera i al Monestir de St Marçal. En aquests casos, cal plantejar-se o bé la possibilitat de dominacions intermèdies no explicitades, o bé situacions de condomini o bé tal vegada duplicitat en el nom del mas.

Així doncs, les poblacions recollides en la mostra sobresortirien per estar sotmeses a una multiplicitat de dominis senyorials. Aquesta circumstància evidenciarà

l'heterogeneïtat de situacions i diferències en la pressió exercida, no únicament entre diferents senyors, sinó també dins un mateix domini.

2. La caracterització del règim senyorial

La tipologia de les fonts emprades ofereix una excel·lent ocasió per al coneixement de les relacions econòmiques o de dependència, que es donaren entre els propietaris del domini útil i els senyors del domini directe. A tot això cal afegir l'ampli debat historiogràfic sorgit a nivell europeu al voltant de la vigència de les relacions feudals al segle XVII. A Catalunya, la discussió s'ha focalitzat en torn als efectes, que la Sentència Arbitral de Guadalupe tingué per al camp català.

Si Vicenç Vives considerava, que la Sentència havia afavorit la pacificació i estabilització del camp català, gràcies a la consolidació d'una pagesia benestant, Eva Serra⁴ assenyala el caràcter d'actualització i codificació, que per a les rendes senyorials tingué aquest document. Per la seva banda, Jaume Dantí⁵, en el seu estudi sobre el Vallès Oriental, matisa l'abast real i pràctic de la Sentència, tot indicant "*sembla ja desfeta la visió excessivament idil·lica del camp català a principis del segle XVI*".

Davant aquests posicionaments, l'anàlisi de les diferents confessions permetrà disposar d'un altre punt de vista d'una geografia força complexa.

Una primera lectura evidencia el manteniment de conceptes i definicions, com "*homes propius solidus et afocats*", així com la vigència dels actes de sagrament i homenatge al darrer quart del segle divuit a Canet i Tordera. A tall d'exemple, Tomàs Rance⁶ de Canet, propietari del Mas Feliu i Soler, es defineix com "*homes propius solidus et afocats*" i reconeix fer sagrament i homenatge al Monestir de St Marçal en el capbreu datat al 1773-1778.

La vigència d'aquest anacronisme ha estat, també, documentat per la bibliografia. Així Giménez Blasco⁷ a Mataró, Eva Serra⁸ a la baronia dels Sentmenat,

⁴ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat (1590-1729)*, Barcelona, 1988, pp. 34-35.

⁵ Dantí Riu, Jaume, *Terra i població*, p. 168.

⁶ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 1340.

⁷ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 41 i ss.

⁸ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors*, p. 95 i ss.

Maria Josep Castillo⁹ en els dominis dels Desbosc i Santvicens i finalment Jaume Danti¹⁰ al Vallès Oriental localitzen situacions jurídiques i legals gairebé idèntiques a la dissetena centúria. Eva Serra ha esmentat, també, la perpetuació de la confessió dels mals usos a la divuitena centúria en els capbreus del Vescomtat de Cabrera, Vallès Oriental, terres del Reial Patrimoni al Baix Empordà o les del monestir de Portella al Berguedà o les del Bages.

Tal com afirma Giménez Blasco¹¹, aquest anacronisme hagi estat, probablement, fruit d'uns certs apriorismes assumits amb poc rigor crític. En aquest sentit, la interpretació excessivament triomfalista, que hom féu de la sentència de Ferran II, l'excessiva credulitat pel que fa a la pacificació del camp català en els segles posteriors a la resolució del conflicte remença, etc..., hauria amagat una realitat, en la qual els grups dominants tendiren a salvaguardar dins el marc jurídic legal els seus antics drets, i entre ells, el de la mobilitat pagesa, un dels més preuats.

En concret a la dissetena centúria, un 20% dels confessants d'Arenys de Mar es declarava "*homes propius solidus et afocats*", en contrast amb un gairebé 2% de Canet. A la centúria següent, Arenys de Mar conservava el seu predomini, amb un 22% d' "*homes propius solidus et afocats*" i Canet mantenia la seva reduïda representativitat, un 1%. Globalment, Arenys de Mar amb un 19% i Llavaneres amb 4% eren les localitats, que aplegaven un nombre més important de declaracions d'aquest tipus. Amb tot, el resultat tan elevat d'Arenys de Mar s'explica per l'escàs nombre de confessions, una desena tant al segle XVII, com al XVIII.

Les confessions deixen entreveure una continuïtat en el pagament per Mals usos. Així, per exemple, al set-cents, els administradors dels béns de Joan Planet Niella¹², pagès del mas Niella de Canet, reconeixien pagar 18 sous per raó de tres Mals usos i Pere Jofre¹³, pagès del mas Torrent de Tordera, afirmava pagar un cens per raó de tres Mals usos. L'anàlisi de les diferents poblacions del Maresme evidencia un comportament molt contrastat, fins i tot entre poblacions veïnes. A Vilassar i Arenys de Mar, un 4% i un 10% dels declarants del sis-cents afirmaven pagar un cens per Mals usos. En canvi a Tordera, Llavaneres i Cabrera de Mar, no se'n localitza cap.

⁹ Castillo Ezquerria, Maria Josep, *Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques*, Argentona, 1990, pp. 188 i ss.

¹⁰ Danti Riu, Jaume, *Terra i població*, p. 170.

¹¹ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 42-43.

¹² AHFF. Arx. Not. Calella, T. 1336.

**PERCENTATGE DE DECLARACIONS D'”HOMES
PROPIIUS, SOLIUS ET AFOCATS” I DE MALS USOS**

TORDERA	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI	1,20%	
S.XVII	9%	
S.XVIII	2,10%	

ARENYS MAR	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI		
S.XVII	20%	10%
S.XVIII	22,20%	

CANET	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI		6,30%
S.XVII	1,7%	5,20%
S.XVIII	1,00%	6%

VILASSAR	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI		
S.XVII		4,10%
S.XVIII		

LLAVANERES	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI		
S.XVII	4,70%	
S.XVIII		

CABRERA	HOME PROPIIUS, SOLIU ET AFOCAT	MALS USOS
S.XVI		
S.XVII		
S.XVIII		

¹³ AHFF. Arx. Not. Tordera, T,295.

Possiblement Canet és la població que ofereix una seqüenciació més uniforme, ja que un 5 i 6% de les confessions dels segles XVI, XVII i XVIII estava sotmesa a aquest tribut. En canvi, aquesta localitat sobresortia, per aplegar un percentatge molt petit de declaracions “*d’homes propiius solidus et afocats*”.

Al Vallès Oriental¹⁴ entre un 22 i un 14% dels capbreuats dels segles moderns es declarava “*homes propiius solidus et afocats*”. Progressivament el percentatge va disminuint, semblantment al que succeïa al Maresme. Els Mals usos són esmentats en un 10% dels capbreuats d’inicis del cinc-cents i en un 5,6% dels de l’any 1633. L’arrelament “*d’homes propiius solidus et afocats*” fou més intens a aquesta comarca que al Maresme. En canvi, els Mals usos obtenen una representació similar a ambdós territoris. Amb tot, cal esmentar, que si al Vallès Oriental, les confessions “*d’homes propiius solidus et afocats*” predominen per sobre dels Mals usos, a les localitats estudiades es produeix el fenomen invers. Malgrat la seva major o menor representativitat, la constatació de la pervivència al Vallès Oriental dels Mals usos porta a qüestionar la real incidència de la sentència, ja que a part dels “talls” es continuaria contribuint per una “servitud” personal teòricament abolida una o dues centúries abans.¹⁵

Per tant, malgrat les resolucions de la Sentència Arbitral de Guadalupe, encara era possible a l’època moderna, si més no legalment, forçar la vinculació del pagès i la seva descendència al mas, que conreava. Aquesta constatació planteja certes suspicàcies en relació als avenços d’aquesta Sentència. Segons Eva Serra¹⁶, la victòria relativa dels pagesos, en referència als mals usos, ha estat extrapolada al conjunt del règim senyorial. Des d’aquest punt de vista, s’entendria molt millor que, tot i la mitificació, que s’ha fet de la Sentència, en la documentació dels segles moderns es trobi formules, que conservin la seva lògica i coherència amb el sistema, que les engendrà, encara que anacròniques.

Respecte al pagament de censos i les prestacions personals, no s’observa canvis substancials al llarg dels segles moderns. Les exaccions en espècie consistien en parts fixes de cereal (forment i ordi), les quals es pagaven normalment per St Pere i St Feliu al mes d’agost. També es fa al·lusió a la donació de gallines, capons i ous per Nadal a Tordera, Canet i Vilassar i a un garrí per Pasqua de Resurrecció a Tordera, sense que

¹⁴ Dantí Riu, Jaume, *Terra i propietat*, p. 170.

¹⁵ *Ibidem*, p. 167.

¹⁶ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors*, p. 95

s'esmenti el motiu d'aquesta tributació. Cal esmentar, també, el pagament del delme i les primícies a Tordera¹⁷ i Llavaneres¹⁸.

Les prestacions monetàries estaven representades pels censos, els quals es feien efectiu per Nadal, per Pasqua de Resurrecció o per la festivitat de la Sta Creu. Es documenta, també, el pagament de la tasca, les qüesties i el braçatge a Vilassar, Arenys de Mar, Tordera i Canet. S'observa, progressivament, la monetarització d'algunes de les deduccions de les collites. Així, Tomàs Llobet¹⁹, adroguer d'Arenys de Mar paga 1 lliura per reducció de tasca a l'any 1736-37 i Benet Amat²⁰, sastre de Canet abona 18 sous de cens per reducció de tasca i braçatge.

Des del punt de vista de les prestacions personals, les jovades sovintegen a Canet i Tordera, les quals sovint en nombre de dos s'havien de prestar en temps de sembra o de collita, i les tragines associades únicament a Tordera.

El treball de Maria Josep Castillo sobre les propietats dels Desbosch i Sant Vicenç a partir de dos capbreus del segle XIV i de l'any 1558-1614 resulta força interessant, atesa la proximitat i coincidència geogràfica de les propietats dels Desbosch, situades els actuals termes d'Argentona, Vilassar i Mataró, amb l'àrea analitzada. Així doncs, els capbreuants declaraven la tributació de tasques, braçatges, delmes, així com la monetarització d'algunes de les deduccions de les collites. Respecte a les prestacions personals, hom cita obres en el castell i molins jornals, jovades i tragines.²¹

En canvi, Giménez Blasco²², en el seu estudi sobre capbreus mataronins de dominació reial, constata l'absència de prestacions de caire personal, respecte als pagesos, que confessaven en terres de dominació senyorial.

A la baronia de Sentmenat²³, s'havia de satisfer el delme al senyor, tant de fruits i animals com de formatges. L'import dels censals suposava una lliura, arribant a 4 en alguns casos. Existeixen uns censos específics, que se satisfan en ous i formatges, i també el lloçol de gra i de vi, així com la qüestia.

¹⁷ S'esmenta el pagament del delme al capbreu del Monestir de Breda, de l'església de Tordera i de Francesc Sala Sangenis i Alemany. La primícia és declarada exclusivament al Monestir de Breda.

¹⁸ Es fa esment del delme i de les primícies en el capbreu del rector de Llavaneres.

¹⁹ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 1190 Bis.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Castillo, Maria Josep, *Argentona*, pp. 276-292

²² Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 44 i ss.

²³ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors*, pp 106 i ss. i pp. 413 i ss.

Al Vallès Oriental²⁴, els dominis de jurisdicció reial representaven un 12% del total, essent els dominis eclesiàstics els majoritaris amb un 50%. En aquests indrets, es constata el pagament de censos fixos en metàl·lic i en espècie, així com la tasca, equivalent a 1/11 collita, un cop deduït el delme. Es cita la freqüència del braçatge, equivalent a 1/11 parts dels fruits. I amb una menor incidència els agraris, les quèsties i la batuda, aquesta equivalent a 1/15 part de la producció. Tanmateix Dantí indica, que la detracció més onerosa pel pagès era el delme, que se solia cobrar sobre els fruits de la terra i sobre el carnelatge.

En definitiva, els efectes de la Sentència Arbitral de Guadalupe s'haurien de matisar a les poblacions analitzades. La vigència dels Mals usos i "*d'homes propius solidus et afocats*" en ple segle divuit qüestiona, en certa manera, la seva transcendència. Però també, semblantment al què afirmava Giménez Blasco per Mataró, sorprèn la perllongació d'uns drets totalment desfasats en una conjuntura econòmica i socialment expansiva.

L'estudi dels diferents senyors ha evidenciat una amalgama de situacions molts diferenciades, fins i tot dins una mateixa localitat. Així, per exemple la prestació de tragines a Tordera seria exigida, només, per la Col·legiata de St Feliu de Girona. S'observa la pervivència de les prestacions de caire personal a Canet i Tordera, dues poblacions, que destacaven per estar dins el domini del Vescomtat de Cabrera. En canvi, a Vilassar, Llavaneres i Cabrera de dominació reial no se'n fa esment.

3. La Distribució dels conreus

Quan a inicis del segle XVI Hernando de Colón va viatjar a Catalunya, només dues zones del Principat es dedicaven al cultiu de la vinya: l'àrea de Ponent (Bellpuig, Tàrrrega i Cervera) i el hinterland de la capital catalana (Pedralbes, Serrià, St Andreu i St Cugat). Tanmateix, al cap de gairebé una centúria, el mapa paisatgístic s'havia transformat completament. A inicis del disset, Pere Gil²⁵ ofereix una visió diametralment oposada. En menys d'un segle, la vinya s'havia estès arreu "*excepto Vic ab lo pla de Osona, lo Pla de Serdaña, y casi tots los monts pyrineos ab ses falde*".

²⁴ Dantí Riu, Jaume, *Terra i propietat*, p. 183.

²⁵ Iglésies, Josep, "Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya, seguit de la transcripció del Libre primer de Historia o descripció natural, ço es de cosas naturals de Cataluña segons el manuscrit de l'any 1600, inèdit, del Seminari de Barcelona" *Quaderns de Geografia*, I, Barcelona, 1949, p. 242.

L'arrelament d'aquest conreu havia tingut, doncs, uns efectes immediats; el Principat era capaç d'autoproveir-se i no només no li calia adquirir vins forans, sinó que sovint els exportava. Dins aquesta especialització vitivinícola, les zones del camp de Tarragona i de Mataró varen despuntar ben aviat; la primera en l'elaboració de la Malvesia i la segona en la de vins clarets.

Aquesta constatació qüestionava, en bona mesura, la visió, que es tenia de l'expansió de la vinya al Principat. Tradicionalment s'havia considerat, que l'arrelament d'aquest cultiu havia tingut lloc a les darreries del sis-cents i especialment en el transcurs del set-cents. Amb tot, alguns historiadors han començat a debatre aquest principi. Així Eva Serra localitza un increment d'aquest cultiu a les acaballes del cinc-cents i primeries del sis-cents al Vallès Oriental. Per la seva banda, Pierre Vilar recorda, que a les corts dels anys 1701-1702 i 1705 s'afirmava, que el vi català era exportat des de temps immemorial, i molt especialment cap a terres andaluses, malgrat que va situar la gran embranzida vitivinícola catalana al set-cents.²⁶ Finalment García Espuche²⁷ i Giménez Blasco²⁸ ja parlen obertament d'una especialització vitivinícola a l'àrea del Maresme al segle setze i no pas a les darreries del disset i principis del divuit, com tradicionalment s'havia considerat.

García Espuche ha estudiat, quines eren les principals poblacions subministradores de vi de Barcelona. La seva anàlisi revela, que un 80% del vi que arribava a Barcelona provinent de la costa més propera a la capital del Principat procedia de Mataró (25,8%), Canet (19,6%), Arenys (18%) i Caldes d'Estrac(17,3%). En un altre esglaó, se situava les poblacions de Vilanova (5,8%), Llaveneres (5,1%), Sitges (2,3%) i St Pol (2,1%). Així doncs, a les darreries del setze, una part de la producció vitivinícola de la costa central catalana es transportava directament o a través del capital catalana cap a l'interior del Principat. Aquesta hipòtesi pren força en consultar la documentació d'aquesta època, on García Espuche localitza un mercader de Vic venent vi vermell del Maresme a la capital d'Osona cap al 1590 i també detecta, que el vi claret mataroní arribava a Vic per mitjà de traginers mataronins.²⁹

Si Albert García Espuche considera, que l'arrelament de la vinya al Maresme havia tingut lloc en una cronologia més primerenca, que a la resta de Catalunya, la tesi

²⁶ García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo*, cap. V.

²⁷ *Ibidem*, p. 234.

²⁸ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 262 i ss.

doctoral de Giménez Blasco sobre Mataró confirma aquesta hipòtesi. Així doncs, l'objectiu d'aquest epígraf no és altre que el de verificar aquesta conjectura. Així mateix pot resultar molt interessant detectar, quines són les poblacions que s'especialitzen abans en la producció del vi. D'entrada es planteja la suposició, de què l'aposta per la vinya s'hauria iniciat abans a les localitats més mercantils de la comarca i en una segona fase a les més rurals i situades a l'entorn de Mataró. L'estudi dels capbreus dels segles moderns ha de permetre escatir aquest interrogant.

Els capbreus enumeren set variants per definir la propietat agrària: terres boscoses, camps, ermes, feixes, peces, vinyes i hortes. Respecte a la classificació de les terres declarades, cal precisar alguns aspectes, ja que les feixes, les camps i les peces plantegen algunes dificultats interpretatives. Les feixes, segons Giménez Blasco³⁰, correspondrien més a unes quantitats físiques i d'estructura de la terra, que no pas a un determinat tipus de conreu. Hom la descriu tant en forma de terrassa com llarguera, de superfície plana o horitzontal, situada sovint en els costers i delimitada per marges o parets. Els conreus, que s'hi destinen, varien, segons la seva situació: cereals, llegums o hortalisses, en el cas de poder ser regada.

La terra *campa* és definida per Alcover i Moll, com l'indret de conreu, on no hi ha ni arbres ni vinya. Aquesta definició permetria interpretar, que sota aquesta denominació es trobarien les peces destinades a cereals i lleguminoses, segons Giménez Blasco.³¹ Finalment la peça és utilitzada de forma genèrica, com una partícula en funció de genitiu. La documentació parla sistemàticament de “peça de terra *campa*”, “peça de vinya” o “peça de terra boscosa”. A partir d'aquesta constatació, segons la qual peça definiria una unitat d'espai agrari en funció de la seva utilització, caldria considerar, a tall d'hipòtesi, que allò que hom denomina exclusivament sota el genèric de “peça” s'hauria d'interpretar, com aquell espai, que no té una utilització específica, en contraposició a les altres accepcions ben definides, com ara les vinyes o les hortes.³²

El càlcul de les dimensions de cadascuna de les categories declarades planteja, també, certes dificultats. Aquestes problemàtiques s'originen per una doble via. Per una banda, moltes declaracions no detallen les dades referides a la superfície de la terra

²⁹ García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo*, cap.V.

³⁰ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 265 i ss.

³¹ Segons informació assenyalada per Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 266.

confessada. Per altra, alguns dels esculls s'originen per la multiplicitat d'unitats metrològiques emprades per determinar la superfície de les peces declarades. Si a Mataró, Giménez Blasco es lamentava de l'inconvenient de treballar amb aquesta pluralitat de mesures de superfície, en la mostra analitzada, cal afegir l'entrebanc de treballar en mesures, que tenen una equivalència diferent segons la demarcació, on s'ubiquen. Així, per exemple, el jornal de bou té una correspondència diferent, segons si es tracta de la zona de Montpalau o la de Vilassar, Llavanes i Cabrera. Generalment les terres camps i les feixes són definides en quarteres de sembradura, especialment, a l'àrea del Baix Maresme. En canvi, en la resta de tipus de terra i a les poblacions de l'Alt Maresme, predomina els jornals de bous, homes de cavadura i els milers de ceps.

La recerca de les equivalències, per tal de reduir les diferents unitats mètriques a una mateixa unitat de superfície, ha suscitat algunes dificultats. En qualsevol cas, la consulta de la Tesi Doctoral de Giménez Blasco³³ i l'obra d'Alzina, Feliu i Marquet³⁴ ha facilitat, que es pogués reduir tota la gran diversitat de mesures a metres quadrats. Per a la quartera s'ha pres l'equivalència corresponent d'aquesta unitat a Barcelona, és a dir 2448,2503 m². Per al jornal de bous, l'equivalència ha estat la de Barcelona, fixada en 4896,5008m² per a les localitats del Baix Maresme, i la de Montpalau, establerta en 2.188 m² per a les viles de l'Alt Maresme. Per a "al jornal de cavadura" s'ha pres l'equivalència de Montpalau, establerta en 402m². Cal advertir, que "l'home de cavadura" correspon al jornal de cavadura. Més difícil ha estat trobar una correspondència amb els milers de ceps. Els capbreus esmenten 20 mil ceps, 7 mil ceps o 14 mil ceps plantats. En el llibre d'Alzina, Feliu i Marquet, s'ha localitzat, que 1.800 ceps plantats equivaldrien a 3.332 m², segons mesura de Vilanova i la Geltrú. Malgrat la llunyania d'aquesta localitat amb les poblacions analitzades, s'ha considerat aquesta mesura com a bona.

Per esbrinar la superfície de cada tipus de conreu, s'ha procedit a agrupar tots els capbreus, que feien referència a cadascuna de les localitats treballades per centúries. D'aquesta manera, s'ha pogut obtenir una visió més completa. Atès que es disposa d'un nombre significatiu de capbreus seriat, s'ha considerat oportú analitzar, també,

³² Hipòtesi plantejada per Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 265-266.

³³ *Ibidem*, pp. 262-263.

³⁴ Alzina, C; Feliu, G, Marquet, Ll, *Pesos, mides i mesures als Països Catalans*, Barcelona, 1990.

l'evolució dels conreus al llarg del temps. Així s'ha pogut apreciar, quines alteracions es donaven dins un mateix espai geogràfic.

Respecte a Tordera, la "peça" esdevé el tipus de parcel·la amb una extensió més important al llarg de totes les centúries, tot i les seves oscil·lacions. En quant a la feixa i la terra boscosa, cal destacar el seu ascens percentual el disset i el seu retrocés al divuit. La campa manté una tendència ascendent, malgrat que el divuit s'estagna a la baixa. La vinya esdevé un cultiu marginal, ja que no supera el 4%. En el segle disset, aquest cultiu despunta per tornar a caure de bell nou. En línies generals, doncs, la "peça" és la denominació més sovintejada, seguit de la campa i la feixa. La vinya no concentra un percentatge gaire significatiu. De totes maneres, la seva ubicació geogràfica, allunyada de la mar, l'orografia del terreny i la seva estructura econòmica, bàsicament autàrquica, era un obstacle per l'especialització vitivinícola.

A Canet, s'observa la progressiva implantació de la vinya al llarg de l'època moderna. Si al cinc-cents, gairebé un 19% de la superfície declarada es dedicava al conreu de la vinya, al sis-cents representava aproximadament un 36% i finalment al set-cents un 51%. L'expansió de la vinya fou constant, però especialment més acusada en el tombant del setze al disset. S'evidencia, que el bosc retrocedeix, a mesura que la vinya guanya terreny. De fet, la bibliografia i els viatgers de l'època ja ho assenyalaven, però també en les diferents declaracions dels capbreus consultats s'especifica, que aquella parcel·la, que es reconeix com a vinya, havia estat anteriorment boscosa. Per exemple, tant Bartomeu Ferrer, pagès, com Bartomeu Ramonet, mariner, confessaven posseir una parcel·la de vinya "olim boscosa" al 1559.³⁵ Cal destacar la tendència recessiva tant de la campa, com de la peça. S'observa la configuració d'un veritable monocultiu vitivinícola, ja que els cultius, que adquireixen una representació més important corresponent a la vinya i a la vinya-erma.

Malauradament en el cas d'Arenys de Mar, no es disposa d'un nombre massa elevat ni de confessions ni de capbreus, corresponents a tot el període cronològic. Al sis-cents, cinc de cada deu peces de terra declarades era vinya-bosc. Al cap d'una centúria gairebé un 36% era vinyes i un 25% vinya-erma. Així doncs, l'expansió de la vinya s'hauria fet a expenses del bosc. Les peces camps, ermes i feixes són inexistents en les dues centúries. La "peça" manté el seu elevat percentatge en les dues centúries,

³⁵ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 49.

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS A TORDERA (en m2)

-SEGLE XVI :

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA	2	4,40%	39.400	6,90%
CAMPA			43.000	7,50%
ERMA			21.200	3,70%
FEIXA	13	28,80%	48.104	8,40%
"PEÇA"	25	55,50%	397.552	69,6%
VINYA			3.600	0,60%
HORTA	5	11,10%	800	0,10%
BOSCOSA-CULTIVA			3.600	0,60%
CAMPA-BOSCOSA			13.128	2,30%
VINYA-ERMA				
VINYA-ERMA-BOSCOSA				
VINYA-CAMPA				
ARADA-BOSCOSA				
CAMPA-ERMA				
ERMA-BOSC				
TOTALS	45		570.384	

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA			6.400	9,20%
CAMPA			18.070	26,10%
ERMA			1.200	1,70%
FEIXA			12.552	18,10%
"PEÇA"	6	100,00%	24.400	35,2%
VINYA			2.400	3,40%
HORTA				
BOSCOSA-CULTIVA			2.000	2,80%
ERMA-CULTIVA			2.000	2,80%
ERMA-BOSC			200	0,20%
TOTALS	6		69.222	

-SEGLE XVIII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA	2	6,20%	37.179	5,40%
CAMPA	3	3,10%	161.852	23,70%
ERMA			28.964	4,20%
FEIXA	4	9,30%	54.300	7,90%
"PEÇA"	27	62,50%	328.218	48,2%
VINYA			2.800	0,40%
PRAT			1.200	0,10%
HORTA	5	15,6	1.057	0,10%
BOSCOSA-CULTIVA			2.400	0,30%
ERMA-CULTIVA	1	3,10%	3.600	0,50%
CAMPA-BOSCOSA			12.896	1,80%
VINYA-CAMPA			4.376	0,60%
VINYA-BOSCOSA			9.648	1,40%
ERMA-BOSC			32.400	4,70%
TOTALS	42		680.890	

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS A CANET DE MAR (en m2)

-SEGLE XVI:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA	4	2,20%	62.988	10,20%
CAMPA	6	3,30%	18.193	2,90%
ERMA	8	4,50%	12.600	2,00%
FEIXA	23	12,90%	48.236	7,80%
"PEÇA"	115	64,90%	236.300	38,3%
VINYA	8	4,50%	117.005	18,90%
HORTA	1	0,50%	200	
VINYA-ERMA			8.800	1%
VINYA-ERMA-BOSCOSA			2.800	0,40%
VINYA-BOSCOSA			31.600	5,10%
VINYA-CAMPA			1.200	0,10%
CULTIVA-ERMA			3.200	0,50%
ARADA-BOSCOSA			15.200	2,40%
CAMPA-ERMA			1.600	0,20%
ERMA-BOSC	12	6,70%	56.000	9,00%
TOTALS	177		615.922	

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA			2.400	0,50%
CAMPA			9.793	2,20%
ERMA			24.000	5,40%
FEIXA	1	2,90%	7.376	1,60%
"PEÇA"	23	67,60%	149.194	33,7%
VINYA	7	20,50%	158.655	35,80%
HORTA				
VINYA-BOSCOSA			4.800	1,00%
VINYA-ERMA	2	5,80%	62.593	14,10%
VINYA-ERMA-BOSCOSA	1	2,9%	19.200	4,00%
ERMA-BOSC			4.376	0,90%
TOTALS	34		442.387	

-SEGLE XVIII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA			18.540	0,40%
CAMPA			40.000	0,80%
ERMA			30.732	0,60%
FEIXA	1	3,30%	2.988	
"PEÇA"	18	60,00%	1.335.380	29,8%
VINYA	11	36,60%	2.285.814	51,00%
HORTA				
CULTIVA-ERMA			21.880	0,40%
VINYA-ERMA			720.527	16,00%
VINYA-CAMPA			14.808	0,30%
ERMA-BOSC			7.344	0,10%
TOTALS	30		4.478.013	

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS A ARENYS DE MAR

(en m²)

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA			4.000	6,2%
CAMPA				
ERMA				
FEIXA				
"PEÇA"	13	100,00%	14.000	21,90%
VINYA				
HORTA				
VINYA-BOSC			33.320	52,20%
ERMA-BOSC			12.400	19,40%
TOTALS	13		63.720	

-SEGLE XVIII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA				
CAMPA				
ERMA				
FEIXA				
"PEÇA"	13	100,00%	8.800	39,2%
VINYA			8.000	35,70%
HORTA				
VINYA-ERMA			5.600	25,00%
TOTALS	13		22.400	

malgrat el predomini de les terres dedicades exclusiva o parcialment a la producció del vi.

L'expansió de la vinya a les localitats d'Arenys de Mar i Canet vindria afavorida per la idoneïtat del terreny, segons Madoz :

*“[Canet] dicho cultivo está favorecido por las condiciones del territorio granítico, en muchos puntos poco transformado, y en las laderas bastante descarnado por la erosión, así como por las condiciones climáticas, por lo que no es extraño que fuera el cultivo predominante”.*³⁶

Respecte la població d'Arenys de Mar, afirmava el següent:

*“la tierra de calidad arcillosa, es más a propósito para viñedo que para otra clase de plantaciones”.*³⁷

Si Arenys de Mar destacava per la manca de capbreus datats al cinc-cents, a les localitats del Baix Maresme, els buits documentals són encara més acusats, ja que es disposa únicament de confessions, corresponents al sis-cents. Aquesta circumstància ha provocat, que no es pugui apreciar l'evolució dels cultius al llarg de l'època moderna i es disposi d'una visió més limitada. A Llavaneres, cal esmentar la rellevància de la terra campa a la dissetena centúria, ja que representa un 47% de la superfície declarada, li segueix en ordre d'importància la vinya amb un 17,4% i finalment la peça amb un 14%. A Vilassar, preval la terra campa, seguit de la “peça” i la vinya. A Cabrera, els resultats són sorprenents, ja que predomina exclusivament la peça erma i la campa. La vinya és, doncs, inexistent.

Així, doncs, l'anàlisi de la superfície dedicada als diferents cultius al llarg de cada centúria, ha evidenciat, que l'expansió de la vinya al Maresme era ja una realitat al sis-cents. Però també s'ha pogut observar un predomini més intens de la vinya a les demarcacions més marineres, on més del 50% de les peces analitzades es dedicava total o parcialment al conreu d'aquest cultiu. En canvi, a Vilassar i Llavaneres, no superava el

³⁶ Madoz, Pascual, *Diccionario Geográfico- Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, T. III, pp. 317-318.

³⁷ *Ibidem*, T. I, pp. 521-525.

25% i resultava inexistent a Cabrera i Tordera. Per tant, a l'interior de la comarca, s'observa, que la vinya arrelaria amb més intensitat a aquelles localitats situades arran de mar i amb una activitat comercial destacable, com Mataró, Arenys de Mar i Canet. Precisament en aquestes poblacions el cultiu de la campa esdevé marginal o inexistent. En canvi, a les zones agràries, la terra campa prevaldria i la vinya tindria un comportament desigual en funció de la seva ubicació geogràfica i la seva estructura econòmica. Per exemple, a Vilassar i Llavanes, la vinya tindria una certa rellevància, atesa la seva proximitat amb Mataró. Aquest veïnatge hauria afavorit, que els pagesos d'aquestes viles oferissin la seva producció vitivinícola als negociants mataronins. En canvi, a Cabrera i Tordera, l'arrelament de la vinya fou inexistent, ja que va predominar una economia a grans trets autàrquica i allunyada dels fluxos comercials.

La possibilitat de disposar d'un mateix capbreu en diferents etapes cronològiques no pot ésser menystinguda. En el cas del Monestir de St Pau del Camp, que tenia parcel·les de terra a Llavanes, es compta amb dues capbreuacions, una datada al 1501-33 i altra al 1695-1701. La confrontació de les dues confessions evidencia, que la vinya ha passat d'ésser inexistent a esdevenir el cultiu amb el percentatge més elevat, un 48%, a les acaballes del set-cents. Altre cas interessant és el del Monestir de St Marçal a Canet. S'ha reunit fins a quatre capbreus, distribuïts uniformement al llarg de totes les centúries. La seva anàlisi revela, que a mitjans del segle XVI, més d'un 60% de la superfície declarada es dedicava total o parcialment al conreu de la vinya, en el transcurs del XVII ja suposava més d'un 77% i finalment a la dècada dels trenta del segle XVIII representava gairebé el 100%. Aquesta tendència ascendent es va veure estroncada al darrer quart del set-cents, quan el cultiu total o parcial de la vinya representava únicament un 41%. No cal perdre de vista, que a les darreries del set-cents, les males collites finiseculars i el bloqueig naval a causa de les guerres internacionals havien provocat una greu penúria econòmica. Tal vegada, el cultiu de la vinya podria haver-se abandonat o senzillament ocultat sota altres denominacions més genèriques com la "peça" en uns moments conjunturals adversos.

La configuració d'un monocultiu vitivinícola responia a una estratègia ben estudiada. De fet tradicionalment s'ha considerat, que la vinya oferia més rendibilitat que el blat. La vinya produïa una collita més o menys regular durant una cinquantena d'anys. A més el seu producte podia vendre's a bon preu amb l'oportunitat de

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS A VILASSAR (en m2)

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA	1	4,10%		
CAMPA	2	8,30%	64.460	33,70%
ERMA	3	12,50%	13.600	7,10%
FEIXA				
"PEÇA"	8	33,30%	53.296	27,80%
VINYA	5	20,80%	40.800	21,3%
HORTA	4	16,60%	1.511	0,70%
VINYA-BOSC			8.000	4,10%
ERMA-VINYA	1	4,10%	9.600	5,00%
TOTALS	24		191.267	

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS A LLAVANERES (en m2)

-SEGLE XVI:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA				
CAMPA				
ERMA				
FEIXA				
"PEÇA"			66.102	100%
VINYA				
HORTA				
TOTALS			66.102	

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA			65.654	13,70%
CAMPA	2	14,20%	226.121	47,30%
ERMA				
FEIXA			3.324	0,60%
"PEÇA"	10	71,40%	65.711	14%
VINYA	1	7,10%	83.404	17,40%
HORTA			3.037	0,60%
VINYA-ERMA			30.000	6,20%
VINYA-BOSC	1	7,10%		
TOTALS	14		477.251	

DISTRIBUCIÓ DELS CONREUS CABRERA (en m2)

-SEGLE XVII:

TIPUS	NO DECL.	%	SUPERF DECL	% SUP DECL
BOSCOSA				
CAMPA			1.600	25%
ERMA			4.800	75%
FEIXA	1	4,30%		
"PEÇA"	22	95,60%		
VINYA				
HORTA				
TOTALS	23		6.400	

l'exportació. Però, sens dubte, un factor imprescindible per aquesta expansió de la vinya i també d'altres conreus va ésser l'augment continuat a Catalunya dels efectius humans. Sense l'abundància de braços no hauria estat possible sense la intensa rompuda de boscos, ni la pràctica de formiguers, prèvia a tota plantació en uns terrenys recentment eixermat.

A Mataró, Giménez Blasco³⁸ remarca, que en 80 anys, entre 1596-1601 i 1656-1672, l'extensió de la superfície de la vinya va experimentar un ascens de l'ordre del gairebé 300%. Aquestes dades palesen de forma fidedigna, que la viticultura mataronina havia assolit, abans del darrer quart del segle XVII, una forta implantació com a conreu amb vocació de monocultiu. Aquesta especialització no solament s'extengué a costa del que hom denomina genèricament "peces", sinó que, atès que el seu increment supera el valor, que perderen aquestes, les reduccions experimentades en els altres tipus de conreus degueren ésser conseqüència de la seva transformació en explotacions vitícoles. L'increment de les terres ermes palesaria l'existència de noves roturacions o artigatges, on es continuarien plantant noves extensions de ceps. Qui sap si l'elevat percentatge de terres ermes localitzat a Cabrera al disset, no fos un indicatiu de què s'estava preparant al terreny per al conreu de la vinya.

A l'interior de la comarca, cal destacar els estudis sobre Argentona. En analitzar els capbreus dels Desbosch a Vilassar i Burriac, Maria Josep Castillo³⁹ constata una certa subordinació de la vinya respecte als altres conreus a finals del setze i principis del disset. Al set-cents el mapa paisatgístic s'hauria transformat. A Premià, les dades aportades pel cadastre dels anys 1728 i 1736 mostren, que la vinya, tot i ser el cultiu predominant, experimenta un lleuger retrocés, i no assoleix els nivells percentuals de les localitats més mercantils de la comarca, com Mataró, Arenys de Mar i Canet. Amb tot, les dades assolides per Viñals se situarien en la línia de les dades aconseguides per Vilassar, Llavanes, ja que a banda de la vinya es manté la presència de la terra campa. Tot i que amb dades de la segona meitat del set-cents, a Calella⁴⁰ es forja una especialització productiva.

³⁸ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 270-271.

³⁹ Castillo, Maria Josep, *Argentona*, p. 250.

⁴⁰ Mora, Mª Teresa, *Societat i economia. Calella 1737-1757*.

Els estudis de Jaume Dantí⁴¹ sobre el Vallès Oriental presenten un panorama força diferent, marcat per la persistència dels vells esquemes productius, que molt lentament comencen a evolucionar durant el segle XVIII. La situació d'aquesta contrada-separada de la Marina per les escasses alçades de la Serralada Litoral- té poc a veure amb les transformacions, que es detecten al Maresme en aquests mateixos moments. Al Vallès Oriental, Dantí conclou afirmant, que no sembla haver-se produït cap canvi profund en la distribució dels conreus durant els segles XVI XVII, seria en tot cas en el divuit i molt probablement sense que arribessin a ésser modificacions massa importants.

Els resultats obtinguts per la bibliografia manifesten que sobre el terreny es traçaria una línia divisòria en relació a l'arrelament de la vinya. Si a les demarcacions ubicades a la costa augmentaria el seu percentatge, a mesura que hom s'allunyés cap a l'interior del Principat, aquest cultiu tendria a decreixer. Per exemple al divuit, la vinya és gairebé inexistent a Berga i Vic i no arriba al 4% a la capital del Segrià.⁴²

En quant a la cronologia de la seva expansió, tot sembla indicar que s'iniciaria en una cronologia més primigènia arran de costa per anar successivament avançant a la resta de localitats de l'interior. Als treballs ja citats de Giménez Blasco, Viñals i Mora sobre Mataró, Premià i Calella respectivament, caldria afegir les aportacions de Maria Josep Montserrat⁴³ sobre Sitges, les d'Emili Giralt⁴⁴ sobre el Penedès, les de Joan Bada⁴⁵ i Yvette Barbaza⁴⁶ sobre la Costa Brava, i les de Navarro Miralles⁴⁷ sobre el Camp de Tarragona. Tot i així, caldria matisar aquesta afirmació. El conjunt de localitats analitzades, situades en una zona litoral, ha evidenciat, que la cronologia de l'expansió de la vinya no seria homogènia. Dins una comarca litoral, com el Maresme,

⁴¹Dantí Riu, Jaume, *Terra i població*, p. 201.

⁴²Ferrer, Llorenç; Segura, Aracil, "Conreus, rendiments i accés a la terra a la vila de Berga a començaments del S. XVIII" *Revista. Centre d'Estudis Bergadans* núm. 1, p. 140. Vicedo, Enric, "Propietat, accés a la terra i distribució dels ingressos a Lleida en el segle XVIII" *Recerques* núm. 12, pp. 74-75. Subira, C, "L'ingrés senyorial a la Plana de Vic el S. XVIII. Les rendes d'origen agrari" *Recerques* núm. 9, p. 80. Segons informació extreta de Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 274.

⁴³Montserrat, Maria Josep, *Estudi econòmic de Sitges durant el segle XVIII*, Memòria de Llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1982.

⁴⁴Giralt, Emili, "Evolució de l'agricultura al Penedès. del cadastre de 1717 a l'època actual" *Actes i comunicacions de la I Assemblea Intercomarcal del Penedès i Conca d'Òdena*, 1952.

⁴⁵Bada, Joan, "Aproximació a les transformacions del litoral català a la primera meitat del segle XVIII. El cas de Sant Feliu de Guíxols" *I Congrés d'història Moderna de Catalunya*, Vol. I, pp. 267-279.

⁴⁶Barbaza, Yvette, *Le paysage humain de la Costa Brava*, Paris, 1966, pp. 267-268.

s'observa que aquelles poblacions situades arran de mar i que disposaven d'una estructura econòmica més diversificada adoptarien abans aquest cultiu. Així, per exemple, a Vilassar i Llavanes es retardaria i no arribaria a assolir els nivells de Mataró, Arenys de Mar o Canet. A Cabrera i Tordera seria pràcticament inexistent, malgrat pertànyer a una zona costanera.

A aquesta expansió de la vinya en l'àmbit de la marina, cal contraposar l'arrelament d'aquest cultiu al Pla de Bages en el transcurs del set-cents. Llorenç Ferrer⁴⁸ data l'especialització vitícola bagenca a inicis del divuit i respondria a uns altres objectius, respecte dels del litoral. En aquest cas, es tractava de garantir el proveïment del vi a aquelles comarques del nord i oest de Catalunya.

Tanmateix, una bona part de la bibliografia recollida data del set-cents. Perviu, doncs, un gran buit respecte al segle anterior. S'observa menys informació i els posicionaments no són coincidents. En aquest sentit, cal esmentar les opinions de Montserrat Duran, Ricardo García Cárcel i Eva Serra, que destaquen per exemplificar opinions força diferenciades.

Montserrat Duran⁴⁹ afirma, que tota la informació, que es disposa, coincideix a assenyalar el predomini del cultiu cerealícola sobre qualsevol altre tipus d'ocupació del sòl. Els cereals ocupaven com a mínim un 40-50% de la superfície cultivada i un 70-80% en alguns casos. Tot i que la vinya era conreada arreu, ocupava un percentatge relativament petit de la superfície cultivada. No superava el 15-20%, ni en aquelles zones com el Penedès, Tarragonès, Anoia, on més endavant hi haurà una clara especialització vitícola. Segons aquesta historiadora, malgrat que la vinya no constitueix a cap comarca el cultiu predominant, cal diferenciar entre aquelles terres, on l'obtenció del vi tenia per finalitat bàsica satisfer les necessitats del consum local (Alt Urgell Pallars), d'aquelles altres, on la producció vinícola permetia, ja aquests anys, una certa activitat comercial (Camp de Tarragona, Anoia, Maresme). Finalment s'insisteix, que els percentatges que, respecte a la superfície cultivada, ocupaven el blat i la vinya no van experimentar cap canvi significatiu en el decurs de segle XVI, i es van mantenir igualment constants com a mínim durant tota la primera meitat del 1600.

⁴⁷ Navarro Miralles, Lluís J; Sabaté Bosch, Josep M^a, "El conreu de la vinya a la costa del corregiment de Tarragona (S. XVIII)" *Jornades sobre la viticultura mediterrània*, Tarragona, 1986, pp. 31 i ss.

⁴⁸ Ferrer Alòs, Llorenç, *Pagesos, rabassaires i industrials*, pp. 76-77.

⁴⁹ Duran Pujol, Montserrat, "Producció i renda agrària a la Catalunya del segle XVI" *Terra i propietat*, pp. 191-192.

García Cárcel⁵⁰ situa l'expansió de la vinya a finals del sis-cents i al set-cents. Aquesta suposició es veu refermada amb les dades obtingudes per Giralt a Vilafranca del Penedès a l'any 1717. En aquesta localitat, el cultiu dels cereals representava un 83,5% del total de la superfície cultivada, en contrast amb la vinya que ocupava un 15,9%. Segons aquest historiador, la producció d'aquest cultiu s'intensificarà amb l'estímul del comerç exterior, especialment a la segona meitat del set-cents.

Finalment, Eva Serra⁵¹ considera, que la vinya devia ésser important d'ençà de la segona meitat del XIV al Baix Empordà o almenys a les terres del monestir de St Feliu de Guíxols. Aquestes proporcions començarien a variar en termes favorables a l'increment de la vinya a la Conca del Barberà a partir la dècada del 1630, i el Tarragonès d'ençà de la de 1660. L'autora conclou, que aquest progrés de la vinya, vinculat a finals del segon terç del segle XVII, coincideix amb les afirmacions de P Vilar. Per aquest historiador, el redreçament econòmic de la fi de segle començaria al camp i no a Barcelona i destaca l'atracció de l'exportació sobre els vins i els aiguardents.

S'evidencia doncs la singularitat de les terres del Maresme. Les transformacions s'haurien iniciat en el decurs del setze a les poblacions marineres més actives econòmicament parlant. Per Giménez Blasco, una de les especificitats d'aquesta embranzida va raure en el motor d'aquestes transformacions, que no fou altre que el mercat. Però es tractava d'un mercat ben diferent de l'urbà, propi del Principat a l'etapa medieval. Els mataronins de l'època havien aconseguit incidir en un nou mercat de possibilitats gairebé il·limitades. El fet que les autoritats mataronines sol·licitessin de forma reiteradíssima autoritzacions per a l'exportació dels seus excedents vinícoles "extra regnum", indica que els seus productes havien penetrat en el que avui hom ha denominat economia-món europea.⁵² Possiblement aquestes mateixes motivacions haurien afavorit la reorientació cap al monocultiu a Canet i Arenys de Mar, dues viles de reconegut prestigi mariner i comercial. Els guanys, que la vinya generava, haurien estimulat l'arrelament d'aquest cultiu a qualsevol petit espai de terra, però també haurien afavorit que qui més qui menys volgués participar d'aquest atractiu negoci. L'anàlisi de l'estructura professional permetrà detectar, quins eren els principals oficis que concentraven més vinyes.

⁵⁰ García Cárcel, Ricardo, *Historia de Cataluña*, p. 220.

⁵¹ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors*, pp. 180-181 i 184.

⁵² Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 277.

4. L'estructura de la propietat

Per tal d'assolir un coneixement més ampli de l'abast dels canvis que es donaren en el camp de les poblacions analitzades, és important contrastar les transformacions experimentades en l'estructura dels conreus, amb l'estudi de les estructures de la propietat, aspecte que ha estat treballat per Giménez Blasco a Mataró. Una vegada més la proximitat geogràfica d'aquesta població amb l'àrea analitzada ofereix l'oportunitat de poder contrastar les dades obtingudes amb els resultats de la capital de la comarca.

Amb aquesta finalitat, s'ha calculat la mitjana de la superfície declarada corresponent a cadascuna de les diferents parcel·les de bosc, vinya, camp, ema, feixa, peça i horta. Tenint present la quantitat força significativa de capbreus treballats i el reduït nombre de confessions de cada document, s'ha considerat més encertat analitzar l'extensió de les peces de terres per centúries. D'aquesta manera s'ha pogut oferir uns resultats més fiables.

Malauradament, la font documental no ressenya sempre l'extensió de la peça declarada. S'ha fet una primera aproximació al volum de terres confessades en relació al nombre de parcel·les amb superfície declarada. Els resultats han evidenciat, que Tordera és la localitat que ofereix unes dades més representatives al llarg de tot el període, ja que en un 80% dels casos es coneix l'extensió de la terra.

Tot i que els capbreus de Canet del cinc-cents presenten nombrosos buits, de fet únicament en tres de cada deu confessions s'esmenta les dimensions de la terra; en les centúries posteriors, aquests documents són més generosos, ja que en un 80% de les declaracions ja es ressenya la superfície de la peça. En la resta de localitats, la font no és tan minuciosa, ja sigui, perquè no es disposa de confessions de cadascuna de les centúries analitzades, ja sigui, perquè el percentatge de peces amb superfície declarada no arriba al 50%.

Així doncs, tenint presents aquests esculls, l'anàlisi s'ha focalitzat amb les dues poblacions, que subministren unes dades més fiables, és a dir Tordera i Canet. A més totes dues localitats ofereixen l'atractiu de representar dos móns econòmics força divergents. Si Canet reproduceix una estructura econòmica més mercantil, Tordera encarna una de més rural. Amb tot, no s'ha menystingut els resultats de les altres poblacions, ja que poden esdevenir una bona eina per contrarestar alguns dels fenòmens, que es puguin apreciar.

Una primera lectura evidència, que les parcel·les difícilment superen l'hectàrea de superfície. En tots els casos, s'observa, que l'horta és el cultiu que concentra menys hectàrees. En canvi, el bosc i la peça acostumen a ésser els més extensos dins aquest marc de minifundisme.

En el cas de Tordera, la majoria dels cultius no supera la mitja hectàrea al llarg dels segles moderns. En alguns casos, el contrast de les dades obtingudes en cada centúria reflecteix una tendència molt definida. Així s'aprecia la gradual desforestació del camp de Tordera. La superfície boscosa disminueix, especialment, al set-cents. Per la seva banda, tant la terra campa com la feixa incrementen, lleugerament, les seves dimensions al segle divuit. La vinya ofereix una seqüenciació força estable al divuit, després del retrocés del disset, en què es va passar de 0,36 a 0,12 Ha.

Respecte a Canet, hom evidència, també, el predomini d'unes peces molt reduïdes, tot i que a la divuitena centúria la terra campa i la peça comencen a despuntar amb unes extensions, que superen amb escreix l'hectàrea. Tret de l'erma i la feixa, la propensió és a engrandir les parcel·les de terra. La vinya ofereix una tendència continuada a l'alça, malgrat que no supera l'hectàrea de superfície.

En la resta de poblacions, les dades obtingudes s'han d'analitzar amb molta cautela a causa de l'elevat percentatge de peces d'extensió desconeguda, així com de l'absència de confessions continuades al llarg de tot el període analitzat. A tall d'exemple, cal esmentar el cas d'Arenys de Mar, en què es disposa de capbreus del sis-cents i set-cents. Tanmateix, molts d'aquests documents apleguen un nombre molt petit de declaracions i a tot això cal afegir l'elevat volum de casos de superfície desconeguda. Així, tot i que es pot afirmar la vigència per aquesta localitat marinera d'unes parcel·les de dimensions reduïdes, la vinya supera les 4 Ha. al divuit. Es tracta d'una magnitud considerable, si es compara amb les dimensions de les vinyes de Canet, que no arriben a l'hectàrea. Ara bé, pel cas d'Arenys de Mar es disposa exclusivament d'una única confessió de peça de vinya, fet que ha distorsionat la mitjana.

Respecte a les localitats ubicades al Baix Maresme, les dades reflecteixen un comportament similar, tret de la peça i la vinya. En el cas de la peça, el poc pes de les parcel·les amb superfície declarada ocasiona, que s'obtingui uns resultats molt distorsionadors. Així la peça mesura per terme mig entre tres i sis Ha. a Llavaneres i Vilassar respectivament. En aquest cas, les dades recollides no serien, suficientment, significatives.

**MITJANA DE SUPERFÍCIE DE CADA PEÇA, SEGONS EL
TIPUS DE CONREU DECLARAT (en Ha.)**

-TORDERA:

S. XVI	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,48	0,12	1,06	0,08	0,12	0,36	0,02
% DESC	40%			26,50%	19,30%		83,30%

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,46	0,11	0,12	0,05	0,08	0,12	
% DESC					20%		

S. XVIII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,26	0,2	0,4	0,16	0,12	0,12	0,05
% DESC	14,20%	6,90%		16,60%	21,90%		62,50%

-CANET:

S. XVI	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,12	0,18	0,1	0,08	0,1	0,08	0,02
% DESC	57,1	60%	53,30%	63,80%	73,70%	57,10%	50%

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,24	0,9	0,8	0,08	0,12	0,4	
% DESC				12,50%	28,70%	16,60%	

S. XVIII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,6	4	0,4	0,04	1,8	0,8	
% DESC				10%	30,50%	17,40%	

-ARENYS DE MAR:

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,2				0,36		
% DESC					72,20%		

S. XVIII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA					0,24	4,3	
% DESC					81,2		

-VILASSAR:

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA		0,7	1,9		5,8	2,6	0,1
% DESC		15,30%	30%		61,50%	25%	

-LLAVANERES:

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA	0,4	0,4		0,1	2,9	3,9	0,09
% DESC		9%			43,40%	11,10%	

-CABRERA:

S. XVII	BOSCOSA	CAMPA	ERMA	FEIXA	"PEÇA"	VINYA	HORTA
MITJANA		1,9	1,4				
% DESC							

En definitiva, predomina una propietat de dimensions reduïdes, tot i que la tendència és a l'engrandiment de la parcel·la. Cal destacar l'elevada extensió de la vinya a Vilassar i Llanerres. L'anàlisi dels resultats obtinguts a d'altres llocs de la comarca i de la geografia catalana ha de permetre, que es pugui extreure unes conclusions més significatives.

A Mataró, Giménez Blasco⁵³ ofereix uns resultats concloents. Perviu una veritable micropropietat, ja que només les terres boscoses superen l'hectàrea de superfície. Amb tot, aquest acusat minifundisme té les seves raons històriques conjunturals, ja que Coral Cuadrada⁵⁴ ha constatat ja als segles medievals l'existència de petites explotacions. Tanmateix, aquest procés s'intensificarà en el transcurs dels primers segles moderns.

En el cas de Premià⁵⁵, i segons el cadastre de 1736, el 37% de les peces tenia unes dimensions, que se situaven entre 2,4 i 14,6 Ha; en contrast amb el 8,98% de les explotacions de 0,5 Ha. Un fenomen similar es produïa a Calella⁵⁶, on el 32,74 % de les vinyes no superava l'hectàrea i un altre 33,7% tenia una superfície de 1,4 Ha.

El predomini de la micropropietat al Maresme ha estat confirmat, també, per Salvador Llobet.⁵⁷ Segons aquest autor, la mitjana de les explotacions a la comarca se situa en 3,68 Ha. (incloent com a explotacions les zones de bosc).

Fora de la comarca, cal destacar els resultats obtinguts per Llorenç Ferrer⁵⁸ al Bages, on distingeix diferents tipus de propietat: la petita, entre 0 i 5 Ha.; la mitjana de 5 a 10 Ha.; i finalment la gran propietat de 10 a 20 Ha.

Si Giménez Blasco remarcava, que Mataró se situava a la banda baixa, algunes de les poblacions analitzades oferirien unes dimensions encara més reduïdes, que les mataronines. Aquest fenomen és, especialment, notori a Tordera, Arenys de Mar, Canet i Llanerres. En canvi, a Vilassar i Cabrera, les magnituds serien significativament més elevades, tot i que cal tenir present l'escàs volum de confessions amb superfície declarada, la qual cosa pot haver distorsionat el càlcul de les mitjanes.

Tal com esmenta Giménez Blasco la configuració d'aquest acusat minifundisme s'hauria d'interpretar des de diferents perspectives. Així es podia donar el cas, que un

⁵³ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 279 i ss.

⁵⁴ Cuadrada, Coral, *El Maresme*, pp. 192 i 251.

⁵⁵ Viñals, J, *Premià*, p. 140.

⁵⁶ Mora, Mª Teresa, *Societat i economia*, p. 81.

⁵⁷ Llobet, Salvador, *Geografia de Catalunya*, Barcelona, 1974, Vol. III, p. 430

mateix titular aplegués més d'una parcel·la de vinya. Amb tot, aquest fenomen és localitzat en comptades ocasions i només en aquells grups de pagesos més benestants, professions liberals i activitats relacionades amb el comerç. Per tant, la tinença d'una única peça de vinya i la migradesa de les seves dimensions evidencia, que era impossible garantir la supervivència econòmica dels propietaris.

Giménez Blasco⁵⁹ recull en la seva Tesi Doctoral, quina hauria d'ésser la superfície teòrica, que permetés la supervivència del nucli familiar. Així per a la vinya es considera, que les extensions haurien d'oscil·lar entre les 6 i les 10 Ha i s'adverteix que el cultiu de la vinya s'adaptava millor en les petites superfícies. Per la seva banda Pech⁶⁰ estima, que la dimensió òptima se situaria entre 5 i 10 Ha.

Partint de la premissa que les superfícies de terres declarades difícilment podien garantir la supervivència del nucli familiar, caldria plantejar-se la possibilitat, de què el cultiu de la terra no fos l'activitat econòmica principal, sinó una de caire complementari. Aquesta hipòtesi, plantejada per Giménez Blasco⁶¹ a Mataró, seria perfectament atribuïble a Canet i Arenys de Mar. De fet l'estructura socioprofessional d'aquestes viles ha evidenciat, que el col·lectiu pagès era molt reduït, per la qual cosa tot faria pensar, que nombrosos mariners, comerciants, botiguers i menestrals acapararien petites parcel·les de terra per autoproveir-se i com a complement a la seva tasca principal. Per exemple, l'ofici de mariner estava sotmès a una acusada estacionalitat, d'aquí que aquests es dediquessin a fer de pagès, quan romanguessin a terra ferma. Amb tot, l'anàlisi de l'ofici dels propietaris de les terres capbrevades confirmarà o no aquesta conjectura.

En el cas de les localitats més agràries, l'explicació seria totalment diferent. En aquest cas, més de la meitat de la població era pagesa, per la qual cosa aquesta havia d'ésser forçosament la principal font d'ingressos. Aquest fenomen s'assimilaria al que Llorenç Ferrer⁶² descriu per al Bages, on els pagesos estaven abocats a una existència precària o immersos en processos de pauperització. A Vilassar, Llavanes, Cabrera i Tordera, aquesta penúria s'ha evidenciat en el progressiu increment dels

⁵⁸ Ferrer Alòs, Llorenç, *Pagesos, rabassaires i industrials*, pp. 261-262.

⁵⁹ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 281.

⁶⁰ Pech, R, *Entreprise viticole et capitalisme en Languedoc-Rosoussillon du phylloxera aux crises de mévente*, Toulouse, 1975. Piqueras, J, *La vid y el vino en el Pais Valenciano*, Valencia, 1981. Ambdues obres citades per Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 281.

⁶¹ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 282-283.

⁶² Ferrer Alòs, Llorenç, *Pagesos, rabassaires i industrials*, pp. 261-262.

bracers en estudiar l'estructura socioprofessional al segle divuit. Amb tot l'anàlisi dels nivells de cultura material permetrà evidenciar, si es dóna aquest pauperisme en el sector agrari.

Per tant, tot semblaria indicar que l'arrelament de la "micropropietat" tindria unes connotacions diametralment oposades a l'interior de la comarca. Si a les poblacions econòmicament més dinàmiques, com Mataró, Arenys de Mar i Canet, el minifundisme seria signe d'una nova vertebració de les relacions de producció a l'interior d'una economia abocada a la diversificació i a mercats cada vegada més amplis, a les localitats més agràries seria indicatiu de precarietat o d'endarreriment estructural. Tanmateix l'arrelament d'aquest minifundisme no seria exclusiu del Maresme, Eva Serra⁶³ ha detectat aquest mateix procés a les comarques del Barcelonès.

5. L'estructura social i propietat de la terra

L'anàlisi de l'estructura professional dels tenidors de peces de terra és un aspecte força interessant, especialment, en una àrea, on els contrastos socioeconòmics són força acusats. Al llarg d'aquest epígraf, es pretén esbrinar, quin era el sector econòmic, que posseïa més peces de terra i com va evolucionar al llarg de l'època moderna en cadascuna de les localitats treballades. En la mesura que la documentació ho permeti, un dels objectius d'aquest apartat consistirà en examinar, si hi ha una relació entre ofici i cultiu.

Per tal de donar resposta a aquests plantejaments, s'ha realitzat tot un conjunt de quadres estadístics. S'ha fet el sumatori de totes les peces declarades de cada capbreu corresponent a cadascuna de les poblacions analitzades i s'ha agrupat els resultats per centúries. En aquests gràfics, s'assenyala el nombre de peces per ofici i sector econòmic, així com per tipus de cultiu.

L'anàlisi de l'estructura de la propietat a Tordera palesa, el que ja era de preveure, un predomini aclaparador de la dominació pagesa. Al llarg del cinc-cents, aproximadament un 65% dels pagesos i treballadors posseïa peces de terra, seguia en ordre decreixent els menestrals, amb un gairebé 20%, i finalment el sector terciari amb un 4,6%. De fet un 70% de les peces declarades recau a mans dels pagesos.

⁶³ Serra Puig, Eva, *Pagesos i senyors*, p. 369 i pp. 371-372.

Al sis-cents, els pagesos i bracers mantenen el seu predomini i fins i tot augmenten el seu percentatge, tot i que molt lleugerament. Cal destacar el retrocés de la tinença artesanal i l'increment del col·lectiu dels comerciants i professions liberals. Precisament aquest moviment en la propietat de la terra és força interessant, especialment, quan hom s'adona, que una bona part dels negociants, mariners i apotecaris ressenyats prové de poblacions veïnes. Es localitza negociants de Lloret i mariners de Blanes, que inverteixen els seus guanys en l'adquisició de peces o masos a Tordera, una localitat rural que els resultava relativament pròxima. A tall d'exemple cal esmentar Joan Lleonart⁶⁴, negociant de Lloret, que confessa ésser propietari del mas Estany de Tordera.

En el decurs del set-cents, el sector primari manté la seva tendència ascendent, més de tres quartes parts del mercat de la terra recau a les seves mans. Els artesans continuen perdent percentatge, en concret un 50%, i el terciari augmenta, lleugerament, la seva representació. El retrocés dels menestrals s'explicaria bé perquè haurien passat a les files del col·lectiu terciari, fet improbable atès el caràcter rural de la població, bé perquè s'haurien convertit en pagesos. Aquesta última hipòtesi resultaria més factible. S'observa una progressiva ruralització, com ja s'havia apuntat en analitzar l'estructura socioprofessional. En el sector serveis, s'esmenta carreters, negociants, apotecaris, mariners i cirurgians. Semblantment al que succeïa en la centúria anterior es localitza professions liberals i comerciants d'altres poblacions, que inverteixen en béns immobles.⁶⁵

Així doncs, la tendència secular evidenciaria el predomini de la propietat pagesa, la qual no sembla tenir aturador i s'erigeix en la principal tenidora de propietats. Els artesans davallen progressivament, en contrast amb el terciari, que augmenta paulatinament. Atès el caràcter eminentment rural d'aquesta localitat, no sorprèn que la majoria dels negociants i professions liberals localitzats en la documentació provingués de poblacions veïnes econòmicament més actives, com Blanes, Calella o Lloret. Tot i que amb un percentatge no massa important, les parcel·les i els masos de Tordera recauen a mans foranes.

⁶⁴ AHFF. Arx. Not. Tordera, T. 1033.

⁶⁵ Cal esmentar els casos de Fèlix Verdera, apotecari de Blanes; Francesc Lleonart, negociant de Calella; Josep Maso Auger, cirurgià de Riudarenes o Gaspar Pages, mariner de Blanes. AHFF. Arx. Not. Tordera, T. 295 i 1033.

Respecte a Canet, els quadres estadístics manifesten, que cinc de cada deu tenidors de peces de terra era pagès i bracer. Perviu un equilibri entre els menestrals i el sector serveis, atès que ambdós depassen el 12%. Aquest darrer col·lectiu estava representat per les professions de caire eminentment comercial, com mariners, negociants, mercaders i hostalers.

Al sis-cents, el sociograma dels propietaris de peces de terra s'ha transformat. El sector primari pateix un acusat retrocés, d'un 50% passa a un 36,5%. Aquesta davallada de la tinença pagesa contrasta amb l'increment percentual del sector terciari i en segon lloc del secundari. En aquesta centúria, les dades permeten percebre l'existència d'una estructura social molt més complexa i desenvolupada. Si al cinc-cents, les indústries manufactureres, que havien invertit en peces de terra eren la dels teixits i cuir, al sis-cents es localitza sastres, sabaters, mestres de casa, boters, fusters, ferrers, mestres d'aixa i corders. Aquesta pluralitat de professions és també evident en l'anomenat sector serveis. Si en la primera etapa la tinença de peces era monopoli de mariners, negociants i mercaders, en aquesta segona fase es detecta la presència d'apotecaris, cirurgians, doctors en medicina, mulaters, negociants, botiguers, mariners i mercaders.

En el decurs del set-cents, els pagesos recuperen els valors, que havien perdut en la centúria anterior. Aquest augment es fa en detriment dels artesans, comerciants i professions liberals. Ara bé malgrat que el sector primari concentra el percentatge més elevat de propietat, la distribució del nombre de peces de terra per ofici és més uniforme. En aquest cas pagesos i bracers concentren un 16 i un 20,7% de les parcel·les confessades; molt lluny dels més de 50% detectat a sis-cents. Els artesans estan representats per les indústries dels teixits, el cuir, la construcció, la fusta i el cànem. Els boters es mantenen, com un dels oficis que acaparen més peces de terra. Cal esmentar l'absència d'oficis relacionats amb la construcció naval. Tal vegada la crisi finisecular ho expliqui. Respecte al terciari, es documenta cirurgians, apotecaris, doctors en medicina, traguiners, mulaters, comerciants, negociants, botiguers i mariners. Malgrat el retrocés percentual, perviu una gran heterogeneïtat en la tinença de béns immobles.

L'evolució de la propietat de la terra al llarg dels segles moderns a Canet traspuja el predomini de la pagesia, com a principal acaparadora de terres. Tot amb tot, els valors obtinguts no superen mai el 50%. El disset coincidint amb la gran embranzida de la vinya, la pagesia perd transitòriament posicions, ja que el sector serveis i el

DISTRIBUCIÓ DE LA PROPIETAT DE LA TERRA PER GRUPS PROFESSIONALS

-TORDERA

TORDERA	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI	64,80%	19,40%	4,60%		11,10%
S. XVII	66,70%	12,50%	13%	4,10%	4%
S. XVIII	77,30%	6,90%	14,70%	0,80%	

-CANET

CANET	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI	55,50%	12,60%	12,60%	4,70%	14,20%
S. XVII	36,00%	25,20%	33,30%	1,80%	3,80%
S. XVIII	53,70%	14,80%	28,70%		2,70%

-ARENYS DE MAR

ARENYS DE MAR	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI			100,00%		
S. XVII	9,00%		81,8%	9,00%	
S. XVIII	14,20%	14,20%	71,40%		

-VILASSAR

VILASSAR	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII	81,80%	13,60%	5,0%		
S. XVIII					

-LLAVANERES

LLAVANERES	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI	100,00%				
S. XVII	63,10%	13,10%			23,6%
S. XVIII					

-CABRERA

CABRERA	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII	60,00%	40,00%			
S. XVIII					

menestral sobresurten com a destacats adquiridors de peces de terra. Amb tot, a la centúria següent ambdós col·lectius professionals pateixen un retrocés.

Una de les hipòtesis més factibles per justificar l'ascens de la propietat pagesa al divuit podria ser provocada pel flux migratori de treballadors de St Iscle de Vallalta i St Cebrià de Vallalta cap a Canet. Per la seva banda alguns dels artesans podrien haver abandonat transitòriament les seves tasques per dedicar-se al cultiu de la terra, atesa la gran expansió vitivinícola del set-cents. Tot i la minva, el sector serveis manté a grans trets la seva posició al voltant del 28-30% als segles disset i divuit. La pagesia perd progressivament el monopoli de les peces de terra, ja que s'observa una repartició més uniforme. Al llarg del segle XVII i XVIII, es detecta, que la inversió en la compra de terres es generalitza a tots els estrats de la societat. Qui més qui menys posseïa una petita peça. Els boters i mariners s'erigeixen com un dels principals col·lectius tenidors de parcel·les de terra. L'anàlisi del conreu de les peces posseïdes evidenciarà, si aquesta inversió en béns immobles responia a una estratègia comercial.

Si Canet i Tordera destacaven per aplegar un nombre força significatiu de confessions distribuïdes uniformement al llarg de cada centúria, la resta de localitats sobresurten per agrupar una mostra més reduïda. Així, per exemple, a Arenys de Mar es disposa només d'una declaració per al cinc-cents corresponent a un mariner. Al sis-cents el nombre de confessions és més destacat, tot i que no arriba a assolir els nivells de les poblacions anteriorment analitzades. Malgrat aquests esculls, les capbrevacions del disset palesen que vuit de cada deu propietaris de peces pertanyia al sector serveis. En canvi, el sector primari obté un percentatge del 9%. El perfil del principal adquiridor de parcel·les de terra d'Arenys de Mar era d'origen mercantil. Comerciants, mariners i negociants són els que concentren un nombre més elevat de peces de terra. De fet el sector terciari estava representat per oficis de tendència comercial com mariners, botiguers i comerciants. S'observa com alguns comerciants arenyencs canalitzen una part dels seus beneficis en la compra de peces de poblacions veïnes, com St Iscle de Vallalta, St Cebrià de Vallalta, Pineda i Calella.

En el decurs de la divuitena centúria, el sector terciari, manté el seu predomini, tot i que perd representació. Cal destacar l'aparició dels artesans, que aglutinen el mateix percentatge que els pagesos, un 14,2%. Doctors en medecina i comerciants s'erigeixen amb els principals posseïdors de propietats. El sector artesanat està

representat per la manufactura dels teixits i el terciari, majoritàriament, per professions de caire comercial com botiguers, adroguers o comerciants.

Malgrat la migradesa de la mostra analitzada, els resultats s'assimilen força al perfil professional d'aquesta població marinera. L'anàlisi de l'ofici dels nuvis ja havia evidenciat, que es tractava d'una localitat eminentment mercantil, en la qual tota la població vivia d'una manera directa o indirecta del comerç (mariners, mestres d'aixa, boters, velers, comerciants). L'estudi de la propietat ha mostrat un predomini del sector serveis, tot i que lentament va perdent representació. Els artesans apareixen per primera vegada al segle divuit, coincidint amb un important ascens d'aquest col·lectiu en l'estructura socioprofessional.

En línies generals, les professions vinculades al comerç es varen erigir en les principals adquiridores de peces de terres. Precisament moltes d'aquestes parcel·les estaven ubicades a poblacions rurals veïnes, com St Iscle de Vallalta o St Cebrià de Vallalta. Per exemple, Bonaventura Riera Carcasses,⁶⁶ comerciant arenyenc, reconeixia aplegar sis peces de terra a St Iscle de Vallalta.

A les poblacions de l'anomenat Baix Maresme, es disposa, només, de capbreuacions del sis-cents, la qual cosa impedeix que es pugui fer un seguiment cronològic de l'evolució de la propietat de la terra. Malgrat les limitacions, es detecta que a Cabrera de Mar sis de cada deu posseïdors de peces de terra era pagès o bracer, li seguia en ordre d'importància el grup dels artesans, amb un 40%. Amb tot des del punt de vista quantitatiu, els pagesos acaparaven un 93% de les parcel·les declarades. En canvi, els artesans acostumaven tenir-ne una, que s'erigiria en un complement als seus ingressos. Lluny de l'heterogeneïtat dels oficis menestrals de Canet, a Cabrera la terra roman a mans de teixidors i ferrers. No es detecta, que les peces recaiguin a mans foranes.

A Llavaneres, es perfila la mateixa tendència que a Cabrera; predomini de la tinença pagesa seguit de l'artesanal. Concretament, sis de cada deu confessions correspon a un pagès o un bracer. El col·lectiu menestral aplega un percentatge molt reduït, un 13,10%, en contrast amb Cabrera. Cal esmentar, però, l'elevat nombre de declaracions d'ofici desconegut, gairebé un 25%. Aquest important percentatge impedeix, que es disposi d'una visió més ajustada a la realitat de Llavaneres. Si correspongués a treballadors del camp, reflectiria fins a quin punt el grup dels

menestrals era econòmicament feble. En canvi, si fes referència al sector dels oficis, s'ajustaria, perfectament, als resultats obtinguts a Cabrera.

Finalment a Vilassar, vuit de cada deu propietaris era pagès o bracer. Els nivells assolits pels menestrals i el sector serveis són irrisoris. Així, el terciari està representat per un notari posseïdor de 9 peces de terra. Semblantment al que succeïa a Llavaneres i Cabrera, no es detecta la presència de propietaris d'altres localitats.

Així doncs, l'anàlisi del sociograma de la propietat de la terra evidencia des d'un altre punt de vista les diferenciacions internes, que hi havia dins el Maresme. Si a les poblacions rurals, l'estructura social de la propietat es caracteritzava per la seva simplicitat i rudimentarietat, a les localitats mercantils sobresortia per la seva complexitat. A Tordera, Llavaneres, Vilassar i Cabrera, la terra va romandre a mans pageses, i en un segon lloc i molt residual a mans dels menestrals. En canvi, a Canet i Arenys de Mar, comerciants, mariners, negociants i algunes professions liberals varen invertir en peces de terra i varen esdevenir un dels principals posseïdors de terres. En ocasions, varen depassar, fins i tot, als pagesos.

Hi havia una obsessió per esdevenir propietaris i especialment de masos. Disposar d'una bona extensió de peces de terra era sinònim d'estatus i nivell social. Per aquest motiu, comerciants, negociants, mercaders, adroguers i professions liberals procuraven adquirir peces de terra. Per aconseguir aquest objectiu adquirien parcel·les i masos de poblacions rurals veïnes. S'ha pogut constatar aquest fenomen des de dos punts de vista. Per una banda, des de la vessant de la població mercantil i enriquida, que aprofita les dificultats econòmiques de la pagesia de les localitats rurals per adquirir a bon preu el seu patrimoni. Aquest és el cas de Canet i Arenys de Mar, que s'apropia de les parcel·les dels pagesos i treballadors de St Iscle de Vallalta i St Cebrià de Vallalta. I per altra, des de la visió d'una localitat profundament agrària i empobrida que pateix l'intrusisme dels comerciants de zones més enriquides, és el cas de Tordera que veu com una part dels seus dominis va a parar a mans de negociants i professions liberals de Blanes, Lloret i Calella.

Giménez Blasco⁶⁷ apunta, en la seva Tesi doctoral sobre Mataró, que la pagesia va haver de cedir la preeminència en el control de la vinya, als comerciants, atesa la millor situació econòmica d'aquest col·lectiu. Partint d'aquesta premissa s'analitzarà

⁶⁶ AHFF. Arx. Not. Calella, T. 1307.

⁶⁷ Giménez Blasco, Joan. Continuitat i canvis, p. 287.

quins varen ser els principals oficis capdavanters en l'embranchida vitivinícola a les poblacions consultades.

Amb la finalitat d'esbrinar quins varen ser els principals propietaris vinyes, s'ha calculat el percentatge d'aquest cultiu en relació al conjunt de peces declarades. Els resultats han estat molt reveladors a Canet, gràcies a l'elevat nombre de confessions de què es disposava. Així doncs, al sis-cents els principals tenidors de vinyes varen ésser els comerciants. De fet un 45,4% de les parcel·les de terres confessades per aquest col·lectiu era vinya. En canvi, la pagesia disposava, només, d'un 2,4% de terres dedicades aquest cultiu. Progressivament pagesos i menestrals varen dedicar un nombre més elevat de parcel·les al conreu de la vinya, mentre els comerciants perdien posicions.

Malgrat que en la resta de localitats no es disposa d'uns resultats seriatos, s'observa que la vinya s'associa preferentment als menestrals, als comerciants i professions liberals. Curiosament els pagesos acaparen sistemàticament el percentatge més petit de vinyes, fins i tot en aquelles poblacions eminentment agràries. A tall d'exemple, a Vilassar, vuit de cada deu parcel·les dels menestrals era vinya i gairebé set de cada deu en el cas dels comerciants i professions liberals, en contrast amb el gairebé dos de cada deu dels pagesos i bracers.

Tot semblaria indicar, que els oficis no agraris es dedicarien pràcticament al conreu de la vinya. Per la pagesia, la vinya seria, en una primera etapa, un cultiu més, atès el predomini d'un acusat policultiu. Amb tot dins aquesta diversitat de conreus, la terra campa assoliria un major pes en el patrimoni pagès. Per als comerciants i menestrals, el cultiu de la vinya va esdevenir una inversió econòmica, quan es disposava de liquiditat, es podia adquirir una peça, preparar el terreny i conrear-la. Si per la pagesia, la terra constituïa la base de la seva subsistència, per als comerciants esdevenia una oportunitat de comercialitzar el producte resultant. En definitiva des del punt de vista de la seva mentalitat mercantil, la vinya esdevenia una altra font d'ingressos.

A Mataró, Giménez Blasco⁶⁸ analitza l'estructura de la propietat a partir de dos capbreus datats als segles XVI i XVII. Els resultats reflecteixen una marcada tendència per part de tots els sectors econòmics a la titularitat de propietats agrícoles. La tinença de terres resta molt lluny d'ésser una prerrogativa de la pagesia i esdevé

**PERCENTATGE DE PECES DE VINYA DINS EL PATRIMONI DE
CADA GRUP PROFESSIONAL**

-TORDERA

TORDERA	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII	3,70%	5,80%			
S. XVIII	1,00%				

-CANET

CANET	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI	2,40%	27,20%	45,40%	8,30%	
S. XVII	21,00%	35,20%	34,0%	17,60%	
S. XVIII	37,50%	57,80%	29,80%		

-ARENYS DE MAR

ARENYS DE MAR	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII			25%		
S. XVIII		100,00%			

-VILASSAR

VILASSAR	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII	18,10%	80,00%	66,7%		
S. XVIII					

-LLAVANERES

LLAVANERES	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII	8,90%	20,00%			
S. XVIII					

-CABRERA

CABRERA	SECT. PRIMARI	SECT. SECUNDARI	SECT. TERCARI	PRIVILEGIATS	INDETERMINATS
S. XVI					
S. XVII					
S. XVIII					

⁶⁸ Ibidem, pp. 286-287.

quelcom compartit per altres sectors interessats. Però el contrast d'ambdues confessions evidencia, que tret de la pagesia, la resta de la societat se circumscriu de forma exclusiva a la vinya, i en menor grau, les peces. Semblantment al que succeïa a la resta de localitats analitzades, s'observa la polarització al voltant del conreu de la vinya de menestrals, comerciants i professions liberals. Segons Giménez Blasco, aquest fet palesa que aquest cultiu generava unes clares expectatives econòmiques, les quals havien fet obviar o pràcticament negligir, l'interès per les altres explotacions.

Així doncs, el Maresme la societat estava sostinguda per tres pilars econòmics: l'agricultura, la manufactura artesanal i el comerç, però tota ella vinculada a l'entorn d'un mateix eix, vertebrador i definidor de riquesa, que va ésser la possessió de vinyes.

6. L'evolució d'alguns masos

La possibilitat de fer el seguiment d'una desena de masos de les diferents localitats analitzades és una oportunitat, que no pot ésser menystinguda. Si en els epígrafs anteriors es comentava els resultats i les tendències globals, en aquest cas es focalitzarà l'anàlisi sobre uns casos concrets.

Una primera lectura evidencia la pervivència del pagament de censos per Mals usos, la continuïtat de les declaracions "*d'homes propius solidus et afocats*" i la prestació de sagraments i homenatges. En una de les declaracions, es confessa ésser "*home propri, solidus et afocat*", així com fer sagrament i homenatge en ple segle divuit. Sorpren la pervivència d'aquest anacronisme en una societat econòmicament tan desenvolupada com la maresmenca. Sens dubte, aquest fet qüestionaria l'eficàcia de les resolucions establertes a Guadalupe.

Els pagaments de censos ofereixen una marcada continuïtat. Al llarg de l'època moderna, els propietaris de peces de terra continuen pagant el cens per Nadal, per Pasqua de Resurrecció o per la festivitat de la Sta Creu. Si aquest tribut acostumava ésser en diners, el pagament que té lloc per St Pere i St Feliu s'acostumava a satisfer en cereals. També es fa al·lusió a la donació de gallines, capons i ous per Nadal a Tordera, Canet i Vilassar i a un garrí per Pasqua de Resurrecció a Tordera, sense que s'esmenti el motiu d'aquesta tributació.

Cal esmentar, també, el pagament del delme i les primícies a Tordera i Llanvaneres. Es documenta, també, el pagament de la tasca, les quèsties i el braçatge a

Vilassar, Arenys de Mar, Tordera i Canet. S'observa, progressivament, la monetarització d'algunes de les deduccions de les collites; és el cas de la tasca i braçatge. Des del punt de vista de les prestacions personals, sovintegen les jovades a Canet i Tordera, les quals sovint en nombre de dos s'havien de prestar en temps de sembra o de collita, i les tragines associades únicament a Tordera.

Respecte a l'extensió de les propietats, si l'anàlisi de les peces evidenciava el predomini d'unes parcel·les de dimensions reduïdes a totes les poblacions de la mostra, l'estudi dels diferents masos ha confirmat també aquest tarannà. Amb tot, cal tenir present, que la superfície declarada no tenia, perquè aplegar la totalitat del mas. S'ha documentat l'existència de masos, que pertanyien a diferents senyors. Per exemple, el mas Ros de Tordera estava sota el domini del Benefici de la Clau de Tordera, l'església d'Hostalric i la Col·legiata de St Feliu de Girona. Malgrat aquests esculls, es reproduïx alguns dels casos localitzats. Així, per exemple, el mas Marquès de Llavaneres aplegava entre 3,7 i 4,1 Ha al sis-cents i el mas Ricastell de Tordera entre 3,4 i 3 Ha als segles moderns.

L'existència d'aquestes superfícies minúscules propiciaria, que els seus propietaris estiguessin abocats a una situació de subsistència. Aquest fenomen tindria lloc especialment en aquells casos, en què el posseïdor visqués exclusivament de la terra. D'aquí l'arrelament dels deutes. La tinença d'un patrimoni tan reduït provocava, que el pagès hagués de treballar altres terres com a jornaler i que qualsevol esdeveniment el pogués abocar cap a la teranyina dels deutes. Un dels casos més paradigmàtics correspon al mas Lleuger de Canet. A l'any 1670, els Llauger es desprenen d'una peça erma⁶⁹, al 1696 venen una part del mas per tal de lluir un censal mort⁷⁰ i finalment al cap de dos anys acaben per traspasar l'altra meitat del mas per acabar de liquidar els censals endarrerits⁷¹. Així doncs, l'acumulació de deutes condueix a la família Llauger a perdre el seu mas.

Ara bé, si en la pagesia la possessió de masos de dimensions reduïdes podia esdevenir una xacra per garantir la supervivència del nucli familiar, en el cas dels comerciants i professions liberals no ho era en absolut. Acostumaven a viure dels ingressos provinents de la seva professió i l'adquisició d'un mas esdevenia tot un símbol

⁶⁹ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 160, f.232.

⁷⁰ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 90, f. 434.

⁷¹ AHFF. Arx. Not. Canet, T. 92, f. 313.

de poder i enriquiment econòmic. En el fons constituïa un dels darrers passos per assolir l'ennobliment. La mostra de masos recollida evidencia l'existència de comerciants i negociants, que inverteixen en la compra de masos. Per exemple, el mas Rahull de St Cebrià de Vallalta recau a mans de Josep Coris, botiguer d'Arenys de Mar; el mas Carnesoltas de Canet a mans de Joan Pujadas Ramonet, mariner de Canet; el mas Rossell de Tordera a mans de Bernat Deldon, teixidor de Massanes o el mas Estany de Tordera a mans de Joan Lleonart, negociant de Lloret. En alguns casos, s'observa la fusió de diferents masos. Per exemple, la família de negociants d'Arenys de Mar, anomenada Vila, que s'havien apropiat del mas Rocosa, situat a St Iscle de Vallalta, adquireix el mas contigu.

Semblantment al que succeïa en les peces de terra, s'observa la penetració de capitals provinents del comerç a les àrees més rurals de la comarca. Arenys de Mar i Canet acaparen peces i masos de St Iscle de Vallalta i St Cebrià de Vallalta, mentre que Tordera veu com una part del seu patrimoni se'l reparteix gent procedent de Lloret, Blanes, Massanes i Calella.

L'estudi de la tipologia dels conreus en els masos consultats reflecteix el predomini d'un cert policonreu. Per exemple el mas Marquès⁷² de Llavaneres, que és un dels més complets en informació, aplega 2,6 Ha de terra campa, 0,6 Ha de vinya i 0,4 Ha de boscosa a inicis del set-cents. A mitjan del disset, es declara 1,9 Ha de peça campa, 1,6 Ha de peça i 0,4 Ha de boscosa. Un exemple significatiu és el cas del mas Vendrell de Canet⁷³ i del mas Rossell⁷⁴ de Tordera. En ambdós masos, la vinya comença a ésser declarada, quan el patrimoni recau a mans d'un cirurgià i d'un teixidor. Amb tot, aquesta constatació s'ha prendre amb certes reserves, atès que aquests masos estaven sotmesos a molt dominis senyorials i no s'està treballant sobre una mateixa jurisdicció senyorial.

Si el contrast del capbreu d'un mateix senyor en diferents períodes cronològics confirmés aquest indici, corroboraria, des d'un altre angle, la hipòtesi de què la gran embranzida de la vinya seria, inicialment, obra dels mariners, menestrals i comerciants. L'estudi de la relació oficis-conreus en les peces declarades ha posat de relleu, que les professions no agràries tendien cap al monocultiu vitivinícola, en

⁷² APLL. Capbreu del rector de Llavaneres 1602; Capbreu del rector de Llavaneres 1661.

⁷³ AHFF. Arx. Not. Calella, T. 1336.

⁷⁴ AHFF. Arx. Not. Tordera, T. 1033.

contrast amb els pagesos i bracers, que es decantarien, en un principi, pel policonreu. El màxim exponent d'aquesta pluralitat de cultius és el mas marquès de Llavanes, descrit anteriorment. Els pagesos cultiven una mica de tot per garantir la seva subsistència. Aquest dualisme s'ha comprovat, també, en estudiar el conjunt de localitats de la mostra. Si Arenys de Mar i Canet aposten decisivament per la vinya en una cronologia més precoç, Llavanes i Vilassar s'hi afegeixen més tard esperonats pels beneficis aconseguits pels seus veïns mataronins. En canvi, a Tordera i Cabrera de Mar, la vinya esdevé un conreu extraordinàriament marginal. Per aquest motiu no deixa d'ésser sorprenent, que una peça es declari com a vinya en passar a mans d'un teixidor forà a Tordera.

Tot amb tot, els resultats i les afirmacions ressenyades en aquest capítol s'haurien de prendre en certes reserves. Els capbreus poden ocultar informació i el nombre de confessions per localitat i centúria no és homogeni. Caldria analitzar altres capbreuacions d'altres localitats d'aquesta comarca per confirmar o no aquests supòsits. També l'estudi del cadastre de les diferents localitats treballades podria refermar alguns dels fenòmens que semblen intuir-se del buidatge dels capbreus.

L'arrelament de la vinya entre els comerciants i menestrals es considera, que s'explicaria per la posició econòmica d'aquests col·lectius. Els ingressos derivats del comerç i de l'exercici de la seva professió haurien permès acaparar petites peces de terres i reconvertir-les, posteriorment, en vinya. Els guanys obtinguts del conreu de la terra esdevindrien un complement als seus ingressos, malgrat les petites dimensions de la parcel·la de terra explotada. En canvi, per als pagesos, la pervivència d'una "micro propietat" hauria provocat greus problemes de subsistència a causa de la seva dependència absoluta. Per aquest motiu, l'anàlisi de l'endeutament permetrà copsar, fins a quin punt el sector pagès es va veure abocat a la contractació de préstecs, per garantir les seves necessitats més urgents i com aquesta teranyina de petits deutes va desencadenar la pèrdua de la propietat. Tal vegada, l'arrelament d'aquestes parcel·les de petites dimensions fos la causa de l'augment dels treballadors i bracers en les poblacions rurals del set-cents, fenomen que ha estat detectat en estudiar l'estructura socioprofessional dels nuvis. Sens dubte, el capítol referit als endeutaments permetrà clarificar aquests i altres aspectes.

7. L'ACTIVITAT COMERCIAL I MARINERA

Un dels principals atractius econòmics de la zona estudiada és, sens dubte, el seu equilibri entre les activitats agrícoles i les mercantívoles. L'anàlisi de l'estructura socioprofessional ja ha revelat el predomini de comerciants i mariners a les poblacions d'Arenys de Mar i Canet, en contrast amb el tarannà significativament pagès de la resta de localitats estudiades. Si en el capítol precedent hom s'aproximava a la distribució dels conreus i a l'estructura de la propietat de la terra, calia atansar-se al moviment mercantil desenvolupat a les zones més marineres. Un aspecte gens fàcil, ateses les limitacions documentals i bibliogràfiques, com es comprovarà tot seguit.

La historiografia sobre el comerç exterior català és encara deutora de les aportacions d'Emili Giralt¹ i Josep Fontana², malgrat les decisives aportacions de Carlos Martínez Shaw³, Josep Maria Delgado⁴ i Eloy Martín Corrales⁵. En el seu estudi sobre les companyies comercials a la Catalunya preindustrial, Isabel Lobato recordava alguns dels buits més destacats. Així manca una aproximació als intercanvis exteriors del Principat, un estudi sobre els principals productes importats, els mercats de procedència de les exportacions i importacions, els mitjans humans i materials de transport i, finalment, una anàlisi sobre les relacions comercials desenvolupades entre Catalunya i el mercat peninsular.⁶ Tanmateix aquest darrer aspecte ha estat treballat per Assumpta Muset.⁷

Ateses aquestes mancances, s'ha considerat oportú aproximar-se al tràfic comercial, que des dels ports d'Arenys de Mar i Canet es va desplegar a l'exterior del

¹ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona entre 1630-1665. Hombres, técnicas y direcciones de tráfico*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1957.

² Fontana Lázaro, Josep, "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII. Notas para una interpretación de la coyuntura catalana" *Estudios de Historia Moderna* núm. V, pp. 197-219.

³ Martínez Shaw, Carlos, *Cataluña en la Carrera de Indias*, Barcelona, 1981.

⁴ Delgado, Josep Maria, *Cataluña y el sistema de libre comercio (1778-1818)*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1981, 4 vols.

⁵ Martín Corrales, Eloy, *El comercio de Cataluña con el Mediterráneo musulmán*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1993.

⁶ Lobato Franco, I, *Capital Mercantil y actividad económica en la Cataluña preindustrial. Compañías y negocios en la Barcelona de la segunda mitad del siglo XVII*. Tesi Doctoral, Sevilla, 1993, Vol. II, pp. 726-727. Cal destacar, també, el seu llibre *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial (Barcelona 1650-1729)*, Sevilla, 1995.

⁷ Muset Pons, Assumpta, *Catalunya i el mercat espanyol al segle XVIII. Els traginers i els negociants de Calaf i Copons*, Igualada, 1997.

Principat. Sens dubte, les aportacions sobre Barcelona i Mataró d'Emili Giralt i Joan Giménez Blasco respectivament seran cabdals, per tal de contextualitzar millor els resultats, que s'obtinguin. Per aprofundir en l'activitat comercial d'aquests dos ports del Maresme, hom ha recorregut a les dades aportades pel Dret d'entrades i eixides de la Diputació del General. Malauradament, el seu caràcter fragmentari és un escull a tenir en compte. Hom acostumava a liquidar, trimestralment, les recaptacions, les terces, la qual cosa provoca, que hi hagi un nombre destacat de registres trimestrals conservats. En canvi, són extraordinàries les anualitats completes, que han arribat als nostres dies. En el cas de les poblacions estudiades, la mostra és molt minsa. Es disposa dels Drets d'entrades i eixides dels anys 1663, 1664 i 1665, dels quals l'anualitat és completa únicament a l'any 1665 en el cas de Canet.

Malgrat les limitacions documentals i l'escassa bibliografia sobre el tema, pot resultar interessant atansar-se a l'activitat comercial desplegada des dels ports d'Arenys de Mar i Canet a l'exterior català. Sens dubte, la situació geogràfica d'aquestes localitats era privilegiada a causa de la seva proximitat amb l'empori barceloní. De fet, Emili Giralt va evidenciar, que els nombrosos impostos, que varen gravar les entrades i eixides del port de Barcelona, varen propiciar, que una part del tràfic mercantil es desplaçés cap a Mataró i Salou. En realitat, ambdues poblacions es varen convertir en el decurs de la segona meitat del disset en un gran centre importador i exportador. Aquesta rellevància es va anar refermant, fins al punt, que Giralt⁸ reconeix, que cap àrea del litoral català va romandre tan estretament lligada amb el comerç de la metròpoli barcelonina, com la capital del Maresme. Probablement, l'embranchida mercantil desfermada des del port mataroní hauria estat aprofitada pels altres nuclis mercantils de la comarca, com Arenys de Mar i Canet.

Tot i les limitacions cronològiques, el període objecte d'anàlisi assoleix, també, un atractiu especial per comprendre el divuit català. Aquest fet va ésser assenyalat per Emili Giralt i més recentment ha estat de nou evidenciat en les investigacions de Josep Fontana, Carlos Martínez Shaw, Josep Maria Delgado, Assumpta Muset, Isabel Lobato i Albert García Espuche entre d'altres. En aquest sentit, les recerques han evidenciat, que en el decurs del disset, Catalunya hauria mantingut uns contactes comercials amb els principals ports de la Mediterrània, així com amb els principals centres mercantils peninsulars. Tot i que en l'àmbit hispànic, aquests intercanvis haurien estat puntuals a

causa de les dificultats bèl·liques, es conservaren les antigues rutes, tal com s'havia realitzat en centúries anteriors. Durant el set-cents, els contactes comercials amb el mercat espanyol s'intensificarien, però en cap cas partirien de zero, atès que ja hi havia tota una tradició anterior. El comerç amb les colònies començaria a ésser més freqüent a partir de les darreries del disset, segons Carlos Martínez Shaw.⁹ Tanmateix, malgrat la intensitat del comerç amb les Índies durant el segle divuit, Catalunya va prosseguir amb el seu mercadeig amb la conca Mediterrània.

Per tot plegat, l'anàlisi del dret d'entrades i eixides d'Arenys de Mar i Canet esdevé cabdal per copsar la intensitat dels contactes comercials desplegats per aquests emporis. Sens dubte, la seva immillorable situació geogràfica i el període objecte d'anàlisi, situat a les darreries del disset, han de permetre evidenciar, si aquestes poblacions varen participar d'aquesta expansió mercantil.

Amb tot, les conclusions assolides s'hauran de posar en relació amb els resultats obtinguts a Barcelona i Mataró o bé interpretades amb una certa cautela, donades les limitacions de la font emprada. Les reflexions dels coetanis, així com les dades extretes dels inventaris post-mortem i dels diferents mecanismes d'endeutament seran de gran ajut per aquesta aproximació.

1. El tauler del General a Arenys de Mar i Canet i el dret d' "entrades i eixides"

Els tres drets, que varen articular l'aparell financer de la Diputació, varen ésser els anomenats Drets del General, o generalitats de Catalunya, que gravaven sobre el comerç i el tràfic de mercaderies, el Dret de Bolla i, finalment, el Dret de Galeres. Els anomenats Drets del General sobresortien per ésser d'origen reial i es distingien dels altres per la seva antiguitat i extensió econòmica i social. Bernat Hernández recorda, que aquestes llicències aplicades per la Diputació eren absolutament llegendàries, ja que havien estat reglamentades i aprovades a les Corts per mitjà de l'acord entre els braços i el monarca. Així mateix, aquests drets contribuïen a conservar el govern del rei al Principat (pagament dels salaris als oficials reials), garantir la pau mitjançant les galeres

⁸ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona entre 1630-1665*, pp. 255 i ss.

⁹ Martínez Shaw, Carlos, *El comerç entre Catalunya i Amèrica als segles XVIII i XIX*, p. 32.

armades després de les Corts de 1599 i finalment fer front a les pensions de censals morts en algunes circumstàncies.¹⁰

El “Dret d’entrades i eixides” era, doncs, una de les figures impositives emprada pel General de Catalunya, per tal de dur a terme les competències fiscals, que havia assolit en el decurs dels segles. La normativa de la seva aplicació havia estat modificada en el transcurs de les diverses convocatòries de la Cort General. Fonamentalment es tractava d’una imposició, que gravava el comerç exterior català tant si es tractava d’importacions, com d’exportacions. Generalment s’aplicava a partir d’unes tarifes, que publicaven periòdicament els Diputats del General, les quals especificaven el valor, que calia atribuir a cada producte, així com la tributació, que li corresponia.

Semblantment al que succeïa a Mataró, la primera referència, que mostra l’existència d’un punt de recaptació -la “taula”- amb unes persones responsables de l’exacció dels drets, -els “taulers”- a Arenys de Mar i Canet, data de l’any 1590. Des dels seus inicis, la sospita del frau va planar en la gestió desplegada pels taulers. Al 1590, s’inculpava al tauler d’Arenys de Mar, Antoni Ferrer, d’haver despatxat algunes mercaderies, com era el pinyó, a un preu inferior, al que corresponia.¹¹ Tanmateix al llarg de la lectura de les Visites del General, hom s’adona de la recurrència de les acusacions de mala gestió econòmica i d’accions fraudulentas perpetrades pels taulers.

Malgrat tot, el problema dels fraus -o potser millor de la corrupció entre els responsables de les tasques recaptatòries del General de Catalunya- no era una exclusivitat ni de Mataró, ni d’Arenys de Mar, ni de Canet. Es tractava d’una problemàtica estesa, pública i notòria, perfectament documentada i tipificada entre els alts responsables de l’administració fiscal catalana.¹²

Les dades aportades per les successives Visites del General a les taules d’Arenys de Mar i Canet testimonien algunes de les estratagemes emprades. Tanmateix aquestes denúncies evidencien, també, les dificultats de mantenir l’equilibri entre els interessos personals dels funcionaris locals, molts dels quals vinculats al món mercantil, amb les seves obligacions, com a membres de l’aparell recaptador del General de Catalunya.¹³ Probablement l’accés a les funcions de credencier i receptor esdevindria una plataforma

¹⁰ Hernández, Bernat, “La fiscalidad en Cataluña en la segunda mitad del siglo XVI” *Actas del congreso de Felipe II y el Mediterráneo*, Madrid, 1999, Vol. I, p. 546.

¹¹ ACA. Generalitat. Visita del General, núm. 13, 1590.

¹² Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvi a les estructures*, p. 644

¹³ *Ibidem*.

molt avantatjosa per a la negociació en general, però també per algunes prerrogatives afegides, que s'hi poden besllumar. De fet, alguns dels taulers d'Arenys de Mar més destacats, com ara Josep Fontanals, adroguer, i Josep Milans, botiguer de teles i ciutadà honrat de Barcelona, sobresortiren com a creditors de censals morts i compradors de béns immobles, així com també com arrendadors dels monopolis municipals i en el cas de Josep Fontanals com a jurat i clavari del municipi arenyenc.¹⁴

En la relació directa entre oficial i contribuent, Bernat Hernández esmenta, que el ventall de possibles fraus era immensa: des dels favoritismes a familiars, amics i socis comercials, a l'acceptació de suborns o a la fixació de descomptes en els drets, per tal d'augmentar el volum de la recaptació.¹⁵ Antoni Martí Coll ressenya, també, alguns dels enganys més recurrents a Mataró. A partir de les Ordinacions de l'any 1705, Martí Coll enumera alguns exemples de contraban mataroní. Una primera possibilitat consistia en carregar i descarregar de nit o bé trastejar o trasbalsar d'una embarcació en altra o en terra. Una segona raia en situar el vaixell a la vora de les platges, perquè esdevingués un lloc de compravenda. Una tercera residia en falsejar la veritat en declarar, que totes o algunes de les mercaderies, que es transportaven o desembarcaven ho eren en qualitat de mer trànsit i pagar així menys pels drets d'entrades i eixides. Finalment una altra i darrera acció es trobava en el fet de carregar o descarregar els dies de festa de precepte i procurar beneficiar-se de la possible absència dels guardes del credencer, del tauler o dels responsables de control.¹⁶ Amb tot, aquest reguitzell d'accions fraudulentas no era ni les més importants, ni les úniques, ja que les possibilitats d'engany eren immenses.

En les Visites del General d'Arenys de Mar i Canet, es denuncia alguns dels enganys més recurrents. Alguns coincideixen amb els esmentats per Antoni Martí Coll a Mataró. Una de les queixes més recurrent consistia en la pràctica d'obviar el registre els dies de festa. Així, els visitadors de l'any 1683 varen denunciar al tauler arenyenc, Josep Fontanals, de cometre aquestes irregularitats:

¹⁴ Josep Fontanals acapara l'arrendament de la fleca durant els anys 1655-56, 1666-67 i 1675-76 i el del tabac el 1659-60. Ell mateix exerceix de clavari els anys 1660-61 i 1671-72 i de jurat el 1663-64, 1668-69 i 1676-77. Fontanals va exercir de tauler els primers anys dels 80 del sis-cents Per la seva banda Josep Milans obté l'arrendament de la gavella els anys 1692-93 i 1693-94. Va actuar de tauler els primers anys del set-cents.

¹⁵Hernández, Bernat, "La fiscalidad en Cataluña en la segunda mitad del siglo XVI" *Actas del congreso de Felipe II*, Vol. I, p. 547.

¹⁶ Martí Coll, Antoni, *Visió de Mataró a través de plets i discòrdies (segles XVII i XVIII)*, Mataró, 1996, pp. 73-81.

“sols ha continuat en sas tersas lo dia que a despatxat y a dexar de continuar tots los dias que no va despatxar encara que sien estats dies de festa (...)”¹⁷

Malgrat les acusacions que van planar sempre sobre la gestió desfermada pels taulers, en alguns casos el procurador fiscal va ésser incapaç de demostrar la veridicitat de les irregularitats denunciades:

“dels merits de la enquesta criminal fulminada a instancia del procurador fiscal de la present visita contra Jaume Major y Sala, tauler de la taula dela vila de Canet no resulta prova concloent ni semiplena ni indici algu de delicte contra dit Jaume Major Sala y qual alguna suspitio hi hagues aquesta es molt leve”¹⁸

Possiblement el delicte, que més gruix de tinta va desfermar, va ésser la pràctica generalitzada de taxar les mercaderies a un preu més baix a les taules d’Arenys de Mar i Canet. Des de bon començament, el procurador fiscal va acusar al tauler, en aquest cas l’arenyenc Antoni Ferrer, de tributar els pinyons a un preu sensiblement inferior, al que es pagava a la veïna Iluro. La justificació d’aquest abaratiment era sempre la mateixa:

“el pinyo comprat per mercaders francesos al despatx de Mataro es paga mes perque el de Mataro es de millor qualitat i es de Granollers i circumvehins del Valles i es comprat a Mataro ja bo net i trencat i requereix uns gastos mes elevats”¹⁹.

En la visita de l’any 1635, el procurador fiscal va denunciar de bell nou el frau comès en la tributació dels pinyons a Canet. L’atenció a les taxes establertes en les entrades i eixides dels pinyons no era circumstancial. Aquest fruit sec d’aparença insignificant va esdevenir un dels principals productes d’exportació de la zona del Maresme. Com es comprovarà en analitzar la tipologia de les mercaderies del tauler del

¹⁷ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 171, 1683.

¹⁸ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 220, 1626.

General, aquest fruit sec es va erigir en una de les partides més importants des del punt de vista monetari. No és estrany, doncs, que les autoritats li prestessin tanta atenció i que els mercaders i mariners maldessin per tributar-lo a un preu inferior:

“Jaume Major Sala tauler de la taula de Canet de la costa en son offici ha comesos molts y diversos fraus terça de juliol, agost y setembre el 1632 per eixida de 14 quarteres de pinyo per 56 lliures lo que es en dany del General per no despachar aquell conforme despachan los demes que es rao 5 lliures quartera (...)”²⁰

L'abaratiment de les mercaderies a les taules d'Arenys de Mar i Canet es va fer extensiu a qualsevol gènere: sardina, bacallà, peces de blavet i vi. A tall d'exemple, si la tarifa general determinava, que el vi s'havia de fixar en 4 lliures 10 sous la càrrega, el tauler d'Arenys de Mar la va estipular en 2 lliures. Semblantment succeïa amb el bacallà. Si a la resta d'indrets, es regulava a 7 lliures el quintar, a Arenys de Mar es percebia a 4 lliures 10 sous.²¹ Es tractava d'uns preus descaradament competitius. En d'altres situacions, l'actuació del tauler era més estrident. Senzillament s'obviava l'enregistrament d'algunes partides, com l'aiguardent i el cotó filat a la taula de Canet.²²

La voluntat i la intencionalitat era, sens dubte, clara i determinada. Es tractava d'atraure comerciants i mariners francesos, principalment, als ports d'Arenys de Mar i Canet, però també d'oferir avantatjosos preus als comerciants locals, perquè poguessin col·locar les mercaderies als mercats catalans i exteriors. Si les autoritats mataronines varen esmerçar esforços per esdevenir un port alternatiu al barceloní per la seva avantajosa fiscalitat, segons sembla els ports d'Arenys de Mar i Canet pagaren amb la mateixa moneda de canvi a la capital de la comarca, oferint els pinyons a uns preus més competitius.

2. El moviment comercial a través del tauler del General

Per tal de facilitar l'anàlisi de la composició i característiques dels productes, que es mercadejaren als ports d'Arenys de Mar i Canet, es resseguirà l'esquema, que en el

¹⁹ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 13, 1590.

²⁰ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 105, 1635.

²¹ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 197, 1704.

²² ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 189, 1689.

seu dia, Giménez Blasco va proposar per aproximar-se a l'estoc mataroní. La classificació establerta està integrada per dotze apartats. L'exposició dels diferents gèneres servirà per fer-ne una descripció i detallar-ne les seves especificitats.

Una primera lectura evidencia, que les partides quantitativament més rellevants corresponien a la pesca salada, diversos objectes elaborats i finalment als fruits secs en el cas d'Arenys de Mar. Respecte a Canet, les remeses més nombroses concernien als teixits i la confecció, diversos objectes manufacturats i finalment la pesca salada. Si s'analitza cada anyada individualitzadament, s'aprecia la prevalença de la pesca salada, els objectes de metall elaborats i els teixits i confeccions al 1663 a Arenys de Mar. A l'any següent, la pesca salada, i els grans varen esdevenir els estocs més negociats. Finalment al darrer any, el 1665, varen sobresortir els diversos objectes elaborats i els objectes de metall elaborats. A Canet, cal esmentar la rellevància dels teixits i confeccions i els fruits secs al 1663. Al 1664, tot i que les partides dels teixits conserven el seu predomini, cal documentar l'existència d'altres mercaderies, com la pesca salada i els diversos objectes manufacturats. Finalment al darrer any, prevalen els productes relacionats amb els teixits, ja sia de confecció, ja sia en floca i filats.

Malgrat tractar-se d'anys consecutius, es detecta una heterogeneïtat molt acusada d'un any a un altre en ambdues poblacions. Presumiblement, el fet de què no siguin anyades completes, provoca, que s'obtingui una visió esbiaixada. Si es confronta aquestes dades amb els resultats de Mataró, Giménez Blasco assenyala, que els productes més declarats corresponien als teixits i confeccions, els fruits secs i els objectes de metall elaborats. Les poblacions analitzades coincideixen, parcialment, amb els resultats mataronins, ja que els teixits i confeccions tan reiterats a la capital de la comarca predominen únicament a Canet i la resta de partides documentades a Mataró, com els fruits secs i els objectes de metall elaborats prevalen a Arenys de Mar.

Giménez Blasco estableix tres talls cronològics per analitzar el volum dels productes declarats al Tauler del General: 1660, 1675 i 1709. La mostra evidencia uns resultats més igualats, especialment, als anys 1660 i 1675 a causa de la seva proximitat cronològica. Si a la segona meitat del sis-cents, les partides més negociades varen pertànyer als fruits secs, als teixits i la pesca salada, a les primeries del set-cents el comerç mataroní sembla haver patit una reorientació, ja que predomina els teixits i confecció, les matèries grasses alimentàries i els productes químics, drogues i tintòries.

Presumiblement el caràcter fragmentari de les entrades i eixides conservades a Arenys de Mar i Canet i el dubte de la seva fiabilitat, atès el risc de frau y engany, provocaria uns resultats tan distorsionats d'un any respecte un altre any. En qualsevol cas, tot sembla indicar, que l'activitat comercial del Maresme al sis-cents va despuntar en els teixits i confeccions, els objectes de metall i els fruits secs. Sorprenentment el vi no sobresurt pel seu volum quantitatiu, malgrat l'arrelament de la vinya a aquesta comarca.

1. Grans:

Hom comptabilitza 11 partides de grans a Arenys de Mar, la qual cosa representa un 7% del volum de mercaderies negociades. A Canet, el seu enregistrament és molt escàs, ja que se'n localitza, només, 2 expedicions, fet que encarna, percentualment, un 2% del volum d'entrades i eixides. Aquesta gramínia totalitza unes 2.097 lliures del tauler del General d'Arenys de Mar i unes 130 lliures del de Canet. A la població d'Arenys de Mar, el comerç d'aquesta mercaderia va exercir una especial importància, ja que va esdevenir el tercer producte més important des del punt de vista econòmic. Dins aquest apartat, hom enregistra blat, ordi, llobins, faves i arròs de València. L'opció decidida per la vinya hauria ocasionat la reducció dels cultius cerealístics, i, en conseqüència, la necessitat de comprar blat a d'altres indrets:

La ciudad de Mataró y toda la Marina es tan sumamente escasa de granos que a no ser los estrangeros y comerciantes hacen venir por mar estarían en estado de perecer sus habitantes.²³

El cereal provenia del Vallès Oriental, però en moments conjunturals adversos, les partides provenien de França i així ho testimonien els viatgers de l'època:

“Arenys de Mar, gran ciudad donde la construcción de barcos parecía floreciente; todo el mundo hace encajes de hilo; el trigo viene de Francia”.²⁴

L'arròs documentat a Arenys de Mar i Canet era d'origen valencià, tal com les partides indiquen. Al març de 1664, es documenta l'entrada al port d'Arenys de Mar

²³ Molas, Ribalta, Pere, *Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808*, p. 20.

30 quarteres d'arròs blanc valencià. Si a Mataró, aquesta gramínia procedia de mercats més heterogenis, com Alexandria i Llombardia²⁵, a la ciutat comtal provenia, també, exclusivament de l'àrea de València.²⁶ En canvi, el cereal, que arribava al port de Barcelona, venia tant del nord, com d'Itàlia i Àfrica. Els principals enclavaments subministradors de gramínies a Barcelona corresponien als ports de Liorna, Frejus, Toulon.²⁷ Finalment, a Mataró, Pere Molas²⁸ assenyala, que el "blat salvador" procedia d'Aragó via Tortosa, del camp de Tarragona, de l'Empordà, França, Anglaterra i Holanda.

2. Fruits secs:

Aproximadament un 18% de les partides arenyenques i un 20% de les de Canet corresponia als fruits secs. Majoritàriament tots els registres d'aquest apartat concernien al pinyó picat. Únicament s'ha documentat una tramesa de nous. A grans trets, el pinyó picat va esdevenir un producte d'exportació. Proliferen les eixides d'aquesta mercaderia cap a Arles, Marsella i el Rosselló. La seva rellevància es manifesta, també, quan hom estudia els inventaris postmorten, ja que abunden les pedres de picar pinyons. Els contractes d'endeutament evidencien, també, l'atractiu d'aquest petit fruit. Així, per exemple, al desembre de 1619, Miquel Plana, treballador de Vallgorguina, reconeixia deure unes 13 lliures a Raimon Pares, sabater arenyenc, i es comprometia a esmerçar el deute mitjançant pinyons.²⁹

Segons Joan Giménez Blasco, Mataró es va consolidar en el port d'eixida de la producció dels pinyons, que provenia del Vallès i que tenia com a centre neuràlgic la localitat de Caldes de Montbui.³⁰ En el cas dels ports d'Arenys de Mar i Canet, aquesta mercaderia provindria d'altres demarcacions, segons es desprèn de la informació assenyalada a les Visites del General. A les taules d'aquestes dues poblacions, la taxació dels pinyons va ésser objecte de constants conflictes amb el procurador fiscal, tal com ja s'ha esmentat anteriorment. La causa del seu baix cost residia en el fet, de què aquest pinyó era d'una qualitat inferior i d'origen diferent. Si no provenia del Vallès, cal

²⁴García Mercadal, J, *Viajes de extranjeros por España y Portugal desde los tiempos remotos hasta comienzos del siglo XX*, Vol. VI, pp. 314-315.

²⁵ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 668

²⁶ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona entre 1630-1665. hombres, técnicas y direcciones de Tráfico*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1957, pp. 255-265.

²⁷ *Ibidem*, pp. 266-284.

²⁸ Molas Ribalta, Pere, *Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808*, p. 21.

²⁹ AHFF. Notaria de Montpalau, T.182, f. 266.

³⁰ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 669

plantejar-se la possibilitat de què fos collit als boscos del Montnegre més propers a Canet i Arenys de Ma:

“lo pinyo que es despatxa en la vila de Mataro y present ciutat comunament es pinyo cullit en Granollers que tot lo Valles ahont se cull molt millor pinyo que en dita vila de Arenys demes part de Cataluña”³¹

Coetàniament, la distribució dels fruits secs al mercat exterior català es va realitzar, també, des del port de Barcelona. Així les entrades i eixides de la capital de Principat estudiades per Emili Giralt³², reflecteixen la transcendència del pinyó. Aquest fruit sec es va exportar a les illes Balears, així com a Marsella i Liorna.

3. Vins i aiguardents:

Sens cap mena de dubte, aquest és l'epígraf, que presenta uns resultats més desconcertants. De fet, Giménez Blasco exposava, també, la seva sorpresa davant les dades obtingudes en el tauler del General de la capital de la comarca. Tot i la rellevància de la producció vitivinícola i l'arrelament del cultiu de la vinya al Maresme, les taules d'Arenys de Mar i Canet no semblen reflectir-ho. Un 3 i 4% de les entrades i eixides d'aquestes poblacions corresponia a la producció vitivinícola. En canvi, a Mataró, Giménez Blasco³³ detecta, que les declaracions de vi i aiguardent representaven un 2,5%. Majoritàriament hom documenta vins de diferent qualitat i dues partides d'aiguardent corresponents al Dret d'entrades i exides d'Arenys de Mar. Aquestes mercaderies es caracteritzaven per ésser productes d'exportació. Les fonts esmenten l'eixida de bótes de vi cap a València, Vinaròs i el Rosselló.

Malgrat la intensa activitat mercantil desplegada en la comercialització del vi, les dades apuntades pel Tauler del General semblen anar per una altra línia. Aquesta contradicció obeeiria a tres causes, segons Giménez Blasco.³⁴

En primer lloc, cal considerar el grau de fiabilitat de la font emprada. Si l'existència de fraus i incompliments de la normativa era tan dilatada, com demostren els testimonis estudiats, res no indueix a pensar, que les exportacions dels productes alcohòlics -al voltant dels quals gravitava l'economia del Maresme- s'haguessin de

³¹ ACA. Generalitat. Visites del General, núm. 77, 1623

³² Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona*, Tesi Doctoral, pp. 255-284.

³³ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvi*, p.671.

³⁴ *Ibidem*, pp. 670-671.

caracteritzar per un rigorós respecte a les disposicions fiscals. D'aquesta manera, segons Giménez Blasco, les xifres declarades tindrien simplement un valor testimonial, per tal de no despertar les sospites del procurador fiscal.

En segon lloc, la baixa representació del capítol també podria ésser explicada, perquè una bona part del vi, que es produïa, es consumia al Principat, i més pròpiament a la ciutat de Barcelona, així, doncs, aquesta mercaderia no tindria res a veure amb el dret d'entrades i eixides. Aquesta suposició de Giménez Blasco es materialitza, si hom té en compte les dades ressenyades per Albert García Espuche i per Pere Gil. Per una banda, García Espuche esmenta la precocitat dels ports del Maresme en el mercadeig del vi. De fet, des del segle XVI fins a la primera meitat del sis-cents el 80% del vi, que provenia de la costa propera a la capital catalana, procedia de Mataró (25,8%), Canet (19,6%), Arenys de Mar (18%) i Caldes d'Estrac (17,3%).³⁵ I per altra banda, Pere Gil afirmava el següent en parlar de la producció vinícola del Principat:

“Vi se cull en tota Cathaluña tant en la part maritima com mediterranea; excepto Vi ab lo Pla de Osson, lo Pla de Serdeña, y casi tots los monts pyrreos ab ses faldes. Pero en tot lo restant de Cathaluña y Comptat de Rossello se fa vi en gran abundancia de tal modo que may Cathaluña te necesitat de vi de altrás provincias: lo qual no sols basta mes sobre perà Cathaluña; y ayxi algunas vegadas se trau vi de Cathaluña per à altres parts y provincias (...)”.³⁶

I finalment en darrer lloc, molt rellevant hauria estat la possibilitat, que la producció vitícola mataronina, principalment els vins d'una qualitat inferior -el que els contemporanis anomenaven “vi sotill”- es destinés a l'abastament de la xurma de les naus, que solcaven aquesta zona de la mediterrània, per la qual cosa hom podia considerar aquestes vendes exemptes de tributació.

Les reflexions d'Emili Giralt³⁷ sobre el vi maresmenc corroborarien algunes d'aquestes suposicions. Així, el vi del Maresme es va dedicar tant a l'exportació, com

³⁵ García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo*, Cap. V.

³⁶ Iglesias, Josep, Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya seguit de la transcripció del Libre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de Historia o descripció natural, ço es de coses naturals segons el manuscrit de l'aun 1600, inèdit, del Seminari de Barcelona. Quaderns de Geografia I. Barcelona, 1949, p. 242

³⁷ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona*, pp. 266-276.

al consum de la ciutat comtal. De fet, la totalitat del vi subministrat a les tavernes de Barcelona procedia d'aquesta comarca. Fins i tot les galeres de les esquadres d'origen espanyol, sicilià, genovès, napolità i sard varen destacar per consumir, també, una gran quantitat de vi claret d'aquesta demarcació. Tot plegat ocasionaria que les dades ressenyades pel Dret d'entrades i eixides de les poblacions maresmenques no reflectís l'abast d'aquest comerç.

4. Pesca salada:

Un 19 i 20% de les mercaderies documentades al tauler del general d'Arenys de Mar i Canet corresponia a la pesca salada. Amb tot, cal diferenciar, dins aquest apartat, aquelles partides d'exportació (sardina, amb les seves diferents modalitats, i l'arengada) i les d'importació (bacallà, arengada i tonyina). Respecte a la procedència de les importacions, hom documenta l'entrada de bacallà de Marsella, arengada de Bretanya i tonyina de Llevant. En quan a les eixides, la sardina tenia sortida als mercats francesos i a l'interior del Principat.

Si els mariners i comerciants d'Arenys de Mar i Canet introduïen barrils de sardina al mercat francès, aquests mateixos s'enduien bacallà i tonyina en el viatge de retorn. Una vegada al Principat, traginers de la resta de la geografia catalana acudien als ports d'Arenys de Mar i Canet per adquirir aquestes mercaderies i poder-les distribuir els seus llocs d'origen. Per exemple, al gener de 1688, Narcís Duran, mulater de Sant Celoni, signava un debitori de 28 lliures a un mariner de Canet per 6 quintals de bacallà.³⁸ Aquest fenomen ha estat detectat, també, per Giménez Blasco a Mataró. També s'ha localitzat un boter de Canet, que s'estableix a Marsella. En aquesta població francesa, el nouvingut manté els lligams amb la seva població d'origen i compra barrils grossos de sardina a un boter de Canet per introduir-los al mercat francès.³⁹

Semblantment al que succeïa a Canet i Arenys de Mar, a Mataró hom importava bacallà, tonyina i, amb menor significació, ongre i arengs i exportava sardina, anxoves, seitó, tonyina i bacallà. Aquests darrers com a productes de reexportació.⁴⁰

³⁸ AHFF. Notaria de Montpalau, T.82.

³⁹ AHFF. Notaria d'Arenys de Mar, T. 244, f. 271

⁴⁰ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 673

A Barcelona, Emili Giralt⁴¹ localitza l'arribada al Principat de pesca salada procedent del port de Liorna, Gènova, Sardenya i Arles.

5. Matèries grasses alimentàries:

Aquest apartat aplega únicament 5 partides corresponents totes a la taula d'Arenys de Mar. Percentualment, aquesta remesa representa un 3% del volum de mercaderies registrades i un 5% des del punt de vista monetari. Sota la denominació de matèries grasses alimentàries, té cabuda l'oli procedent de Mallorca i les botifarres i carn de porc, que hom exportava a València.

A Mataró, Giménez Blasco esmenta l'entrada d'oli, també, d'origen mallorquí. Tanmateix la taula del general de la capital de la comarca és més precisa i minuciosa, ja que assenyala les diferents modalitats d'oli (clar, brut, fi, inferior o "per fer sabó"). Altre producte d'entrada va ésser el formatge de procedència mallorquina, menorquina i d'Alvèrnia, el qual és inexistent a les dues poblacions estudiades.

Finalment a Barcelona, Giralt⁴² assenyala l'entrada d'oli d'origen mallorquí i provençal, així com la penetració de formatges procedents de Maó i de Provença. Tot plegat confirmaria les illes Balears, com un dels principals centres subministradors de matèries grasses alimentàries.

6. Teixits en floca i filats:

Aquest capítol tenia més importància a Canet, ja que un 12% dels estocs registrats a la taula del general pertanyia als teixits en floca i filats. En canvi, a Arenys de Mar, aquesta partida suposava un 4%. Una peculiaritat d'aquest epígraf rau en la seva composició interna. Resseguint l'esquema traçat per a Mataró, cal distingir els teixits en floca i la filatura.

El subapartat de teixits en floca està constituït per llana bruta de Sardenya (2 Canet), lli (1 Canet), cotonina de Vinaròs (2 Canet) i cànem de França (1 Arenys de Mar, 1 Canet). Per la seva banda, la filatura estava integrada per fil de pita (2 Arenys de Mar), fil blanc (3 Arenys de Mar, 3 Canet), fil de bany vermell (1 Arenys de Mar), fil blau (4 Canet) i fil d'agulla (1 Canet).

La lectura dels inventaris d'Arenys de Mar revela, que el tipus de teixit més esmentat és el cànem, el cotó, el lli i finalment la llana i la seda. Malgrat tot, aquestes

⁴¹ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona*, pp. 266-284

⁴² Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona*, pp. 255-276.

referències s'han de prendre en certa cautela, ja que sovint no s'especificava el gènere d'alguna peça de roba inventariada. La llana era, bàsicament, d'origen genovès i barberesc i hom la localitza en vestits, draps, matalassos i coixins. Respecte el lli, aquest és present de manera indirecta en les pintes de pentinar lli, en llençols, camises, tovalloles, draps, coixineres i vànoves. En quan a la seda, hom la documenta a través de les mitges, mantells, coixineres, camises, mantellines i mocadors de seda. El cotó és ressenyat en les mitges, tovalloles, estovalles, tovallons, camises i vànoves. Finalment el cànem és citat en coixineres, camises, llençols, eixugamans, vànoves i tovallons.

A Mataró, els teixits més freqüents varen correspondre a la llana, la seda, el lli, el cotó i en darrer lloc el cànem. Lídia Torra⁴³ copsa, en un estudi sobre diferents inventaris de botiguers de Mataró, Figueres i Igualada, que la llana va anar perdent pes successivament, en contrast amb la seda i altres tipologies més lleugeres. Concretament als anys 1650-1675 detecta el predomini de la llana i les teles a les botigues de Figueres i llana, teles i cotó a Mataró. Respecte a la procedència, es focalitza l'anàlisi en les dades aportades pels inventaris de botiguers de Figueres de la segona meitat del disset. La seva consulta evidencia, que la cotonina provenia de França, Malta i Sicília; la llana d'Anglaterra, Flandes, Holanda, França i Roma; la seda d'Alemanya, Flandes i França i finalment les teles d'Alemanya, Flandes, França, Milà, Gènova i Piemont.

A les acaballes del sis-cents, Lídia Torra⁴⁴ palesa, que el cotó de Mataró i Figueres procedia, majoritàriament, de França; la llana provenia d'Amiens, Flandes i Auvèrnia; la seda exclusivament d'Anglaterra i les teles de Gante, Grenoble i Holanda. i Holanda.

Semblantment al què succeïa a la capital de la comarca, hom localitza la proliferació de fils blaus, fils d'agulla, fils blancs i fils de pita a Canet i Arenys de Mar. Amb tot, la varietat és molt més àmplia a la capital Maresme, on Giménez Blasco⁴⁵ detecta fils de punyada, fils d'Holanda, fils de Crema, fils de París, fils de "Florença" i finalment fils de Flandes. Respecte als teixits en floca, s'observa, novament, una major diversitat en la procedència geogràfica d'aquests teixits. Així, si la llana documentada a Canet era originària de Sardenya, a Mataró provenia no només de

⁴³Torra Fernández, Lídia, "Comercialización y consumo de tejidos en Cataluña (1650-1800)" *Revista de Historia Industrial* núm. 11, Barcelona (1997), pp. 182-183.

⁴⁴Torra, Lídia, "Comercio, difusión y consumo de tejidos de importación en la Cataluña del siglo XVIII" *Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Vol. II, pp. 73-82.

⁴⁵Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 676.

Sardenya sinó, també, de Mallorca, Menorca, Xipre, Barberia, Llevant i Aragó. El cotó de Canet procedia, exclusivament, de Llevant. En canvi el registrat al port de Mataró venia de Malta, Bèrgam i la zona de Llevant.⁴⁶ Finalment si el cànem documentat a Canet i Arenys de Mar era de França, el de Mataró destacava per provenir de Bolònia, Sicília, França i Gènova.

Així doncs, malgrat que els teixits en floca i filats es varen caracteritzar per ésser una mercaderia d'importació a Canet, Arenys de Mar, Mataró, Barcelona i Figueres, la seva procedència va esdevenir més heterogènia a Mataró, Barcelona i Figueres.

7. Els teixits i confeccions:

Una primera lectura mostra un clar contrast en la incidència d'aquesta mercaderia a Arenys de Mar i Canet. Si els teixits i la confecció representaven un 8% de la mostra a Arenys de Mar, aquest epígraf encarnava un 27% a Canet. Aquest darrer percentatge s'aproximaria a l'obtingut a Mataró, un 30%. Malgrat aquesta possible similitud entre Canet i Mataró, les diferències són ben aviat evidents. No es detecta la mateixa diversitat i tipologia de peces de roba i articles tèxtils, que Giménez Blasco esmenta per Mataró. Ni tan sols el valor econòmic és el mateix. Així, per exemple, si la partida d'articles tèxtils representava un 33% de la mostra mataronina, aquesta suposava un 2 i 10% de la tipologia de les mercaderies registrades al tauler d'Arenys de Mar i Canet respectivament.

Una aproximació a la tipologia dels teixits anotats al tauler del general revela, que per ordre decreixent, des del punt de vista monetari, les partides més importants eren, per una banda a Arenys de Mar, els blavets (114 lliures) i els tafetans i les teles tarades (14 lliures els dos casos); per altra banda a Canet, les teles alemanyes (221 lliures), les teles grises (86 lliures), les teles de Narbona (58 lliures), el *borrello* (35 lliures), les teles de matalassos (30 lliures), les teles canes de Narbona (16 lliures), les teles de Marsella (12 lliures) i en darrer lloc les teles del Piemont (6 lliures).

Així, doncs, el llistat exposat palesa, una vegada més, un destacat contrast entre el ventall de tipologies tèxtils de Canet, respecte la reduïda mostra arenyenca. Per bé que tot i ésser més àmplia la de Canet, no supera els més de trenta tipus de teixits documentats a Mataró. A Canet, la tipologia més freqüent va correspondre a les

⁴⁶ *Ibidem*, p. 674.

TIPOLOGIA DELS TEIXITS REGISTRATS AL TAULER DEL GENERAL

A. Arenys de Mar

DENOMINACIÓ GENÈRICA	IMPORT *	DECLARACIONS
BLAVETS	114	2
TELES TARADES	14	1
TAFETANS	14	1

B. Canet de Mar

DENOMINACIÓ GENÈRICA	IMPORT *	DECLARACIONS
TELES ALEMANYES	221	2
TELES GRISES	86	5
TELES DE NARBONA	58	1
<i>BORRELLO</i>	35	3
TELES DE MATALASSOS	30	1
TELES CANES DE NARBONA	16	2
TELES MARSELLA	12	1
TELES DEL PIAMONT	6	1

*Import en lliures catalanes.

teles alemanyes i a Arenys de Mar, als blavets. A la capital de la comarca, els blavets varen esdevenir, també, les denominacions més reiterades, no així les teles alemanyes. Per tant, malgrat la migradesa de la mostra arenyenca, aquesta presentaria certes semblances amb la mataronina, ja que en ambdós casos les peces de blavets i les teles tarades varen ésser una de les partides més importants.

Els blavets són definits per Giménez Blasco⁴⁷, com una mena teixits de cotó, de color blau, de baix cost, d'ampli consum popular, provinents originalment de l'Índia i comercialitzats als ports del llevant mediterrani. La presència de teles alemanyes revelaria l'existència d'uns contactes amb un nucli productor, que s'ubicaria a la zona de Lió amb possibles ramificacions fins a terres alemanyes. El Piemont tindria una certa rellevància amb les peces de tela provinents d'aquesta zona. De Llevant deuriem procedir els blavets, que arribarien a Arenys de Mar via Marsella.

Respecte als articles tèxtils confeccionats, cal destacar, una vegada més, l'exigüitat de les dades. Es localitza puntes (7 declaracions a Arenys de Mar i 6 a Canet), mitges i capes pastor (ambdós casos 1 declaració a Canet). Si les peces de tela varen destacar per ésser productes d'importació, aquests sobresortiren per tenir un marcat caràcter exportador, especialment, a causa de les puntes. El prestigi de les puntes del Maresme fou reconeguda arreu. Els mateixos viatgers se'n feren ressò en passar per aquestes terres. A tall d'exemple, Antonio Ponz afirmava el següent en el seu trajecte pel Maresme:

“Se trabajan encajes de todos géneros: industria general en toda la Costa , que ha dejado y deja buenas ganancias. Se ocupan en ella las mujeres y hasta las niñas de más tierna edad, que los hacen también como los grandes, y acaso mejor por la perspicacia de su vista (...)”⁴⁸.

Segons Giménez Blasco, l'origen de les puntes es remuntaria al segle XV, amb l'aparició de les puntes a l'agulla, que tingueren un focus importantíssim de producció i difusió a Venècia, des d'on s'estengueren per la Mediterrània occidental i fins al nord d'Europa. Les puntes de coixí, més tardanes i de més fàcil elaboració, vingueren a

⁴⁷ Per tal de contrastar la informació recollida al tauler del general de Mataró, Giménez Blasco va parlar amb la directora del Museu Tèxtil i de la indumentària de Barcelona, la Sra Martín. Segons la seva opinió, els blavets serien els precedents dels actuals "jeans" ateses les seves característiques. Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 676.

marcar una inflexió en aquesta tècnica tèxtil, atès que la popularització fou estimulada per dos factors, la possibilitat d'un ràpid aprenentatge i una demanda creixent induïda per les modes ranaixentistes.

Sembla comunament acceptat, que el segle XVI marcà la difusió d'aquesta tècnica a nivell europeu, gràcies al consum, que en feren les classes dominants. El segle XVII fou el gran segle de la punta. Tant la indumentària masculina, com la femenina va cercar la distinció en l'ús excessiu d'ornaments, llaços, colls, punys i corbates, que meresqueren de les autoritats diverses pragmàtiques condemnatòries o restrictives (1600, 1611, 1623 i tantes altres), que en realitat cal interpretar com el que són, reconeixement explícit de l'àmplia difusió social aconseguida per l'anomenat art de l'agulla.

El caràcter vacil·lant de la nomenclatura, que encara no havia encunyat la terminologia, ja ben consolidada en el segle XVIII, amb els noms de boixet o de puntes de coixí, pot ésser considerat un clar indicador de la relativa novetat, que en aquells moments degué significar aquesta nova producció tèxtil parafrasejant a Giménez Blasco.

Amb tot, les puntes i concretament les puntes de coixí eren quelcom quotidià, treballat i emprat en els àmbits domèstics durant la primera meitat del segle XVII, com es comprovarà en analitzar els diferents inventaris postmortem. En el tombant de segle, aquesta activitat no solament es va desenvolupar, sinó que va assolir unes dimensions insospitades fins aleshores.

En el decurs del temps, l'elaboració de les puntes de coixí va deixar de ser una labor femenina per omplir les hores mortes de les dones amb prou minyones per poder realitzar les tasques domèstiques més urgents. El cas més paradigmàtic és el de Rosoleia Cabirol⁴⁹, representant d'una de les nissagues arenyenques més benestants. Finalment, la punta va esdevenir una activitat intensament desenvolupada per un sector molt més ampli de la població: dones i infants de condició humil que treballaven la punta per aconseguir uns ingressos complementaris. Aquesta estratègia serà àmpliament utilitzada a les darreries del set-cents, quan les poblacions marineres hagin d'afrontar els efectes del bloqueig naval a causa de les guerres amb Anglaterra i

⁴⁸ Ponz, Antonio, *Viaje de España*, Madrid, 1788, T. XIV, pp. 98-101.

França. Davant la impossibilitat de rebre diners dels seus marits residents a les Índies, nombroses dones, joves i grans treballaran de puntaires per poder mantenir els fills i fer front als deutes.

Les puntes varen deixar de ser un element, que els comerciants francesos introduïren al Principat, procedents de París o de Flandes, i per contra a la segona meitat del segle Mataró i les seves poblacions veïnes es convertiren en un actiu centre d'elaboració i comercialització d'aquest producte, que era distribuït, a través d'una fluïda xarxa de traginers i negociants, fins als punts més extrems, no ja de l'àmbit català sinó de la geografia peninsular, tot això abans d'iniciar-se la divuitena centúria. Així, per exemple, es documenta nombrosos marxants de Saragossa, que adquireixen puntes a les poblacions d'Arenys de Mar i Canet; és el cas de Jordi Taladeira, Pere Marsillach, Joan Aubarell i Antoni Frexas.

No és casual la presència de negociants de Saragossa, ja que aquesta ciutat es va consolidar en un enclavament comercial rellevant en la línia Madrid-Barcelona, tal com assenyala Assumpta Muset.⁵⁰ En realitat, aquesta població va esdevenir el punt de concurrència de part de les rutes que descendien del País Basc (Bilbao, St Sebastià), de les terres de l'Alt Aragó (Osca, Barbastre, Tarassona) i de la Rioja (Haro); de les que venien de l'interior peninsular (Regnes de Lleó, Castella la Vella, Castella la Nova, Extremadura i en alguns casos fins i tot a Andalusia), així com de Catalunya i, finalment, de les que pujaven des de la vall de l'Ebre i Terol. Probablement, aquests marxants de Saragossa presents a Canet i Arenys de Mar s'encarregarien de distribuir les puntes a tota la seva geografia més immediata.

La constatació d'aquests contactes amb alguns enclavaments peninsulars durant el segle XVII s'enquadraria amb els fenòmens apreciats per Assumpta Muset. Així, aquesta historiadora constata, que al marge de Barcelona, probablement altres sectors de la societat catalana degueren participar en el manteniment d'aquests vincles amb l'espai peninsular. Aquest és el cas d'alguns individus originaris de les comunitats rurals, que en el transcurs d'aquesta centúria esdevingueren centres manufacturadors i consumidors habituals de primeres matèries. És molt possible, que en el decurs del

⁴⁹ En el seu inventari Rosoleia Cabirol esmenta dos coixins llargs, un de rodó i a més un altre coixí amb cobertor de vellut verd i guarnit de galó d'or, que es podia tancar amb pany i clau. AHFF. Notaria d'Arenys de Mar, T. 238. f. 2.

⁵⁰ Muset, Assumpta, *Catalunya i el mercat espanyol al segle XVIII. Els traginers i els negociants de Calaf i Copons*, p. 190.

disset, determinats elements d'aquestes contrades s'aventuessin durant les etapes de menys activitat laboral a nivell local a fer esporàdics viatges cap a Castella, Extremadura, València o Aragó per carregar de llana o altres crus, bé per compte propi, bé per encàrrec d'alguns negociants. La majoria va aprofitar aquest desplaçament per comercialitzar algunes manufactures, sorgides de l'activitat domèstica local d'escassa qualitat i baix preu.

Ara bé, si això succeïa a l'interior del país (Anoia, Bages, la Garrotxa), al litoral es reproduïa a grans trets els mateixos esquemes. Des del port de Tarragona fins al Maresme, famílies senceres es varen dedicar a fer puntes. D'aquesta manera es devia anar mantenint en vigència aquells antics eixos catalano-peninsulars. Així tot i la seva precarietat, aquests negociants varen ésser capaços d'assegurar la continuïtat dels esmentats intercanvis, alhora que s'anava preparant el terreny, per al que temps avenir seria la gran penetració catalana del divuit. Precisament, aquesta irrupció va tenir com a gran protagonista els gèneres d'importació, els articles de la pròpia manufactura del Principat i l'activitat decidida i emprenedora d'aquella munió de petits homes del comerç i de la marina d'una bona part de la geografia catalana.⁵¹

El treball de les puntes va ser una pràctica, ja coneguda a les viles i llocs de la costa, i el seu ensenyament no va tenir especials dificultats. A tot això cal afegir, que les inversions infraestructurals varen ser pràcticament negligibles. Així, per exemple, el coixí es realitzava folrant un petit feix de tiges de blat o de qualsevol cereal, quan aquestes s'havien assecat, i les agulles i el fil tampoc oferien especials dificultats. Els patrons varen ser un element a tenir en compte, però no varen plantejar dificultats insalvables.

Amb un embalum mínim, hom podia comercialitzar imports monetaris elevats. D'ací que les despeses de transport fossin pràcticament negligibles, en comparació amb altres mercaderies. Això permetia incrementar el radi d'acció dels qui les comercialitzaven. Així, els mercats allunyats es convertien en un factor afegit de guanys, en incrementar-s'hi els preus per la llunyania respecte dels centres productors.

Un altre factor molt rellevant fou la disponibilitat de mà d'obra. Per primera vegada abans del fenomen industrialitzador, s'oferia a una part molt important de la població femenina la possibilitat de monetaritzar, parcialment, el seu treball, fent-lo compatible amb les tasques domèstiques i agrícoles, i al marge de desplaçaments o

condicionaments horaris. Els randers facilitaven els patrons, venien el fil i els papers d'agulles, aportaven tècniques i projectes, s'ocupaven de dissenyar els dibuixos i de fer els patrons. Alguns d'aquests randers arribarien a les darreries del segle XVIII a controlar el treball de centenars de puntaires. A tall d'exemple, Josep Maria Pons Guri ressenya l'existència de 8 fàbriques a Arenys de Mar, on treballaven les puntes per exportar-les a Amèrica. Entre els principals patrons, aquest historiador esmenta a Joseph Gallart (400 treballadores), Antoni Pasqual, Jaume Arnau i Miquel Catarineu (amb 100 treballadores cadascú). Globalment, a l'any 1796, Arenys de Mar disposava de més de 850 dones empleades en aquest sector.⁵²

En el seu inici, el rander degué ésser un marxant o un traginer, que simplement comprava les puntes directament a les puntaires. Aquest intens formigueig d'actuacions més o menys aïllades, endegades per comerciants, teixidors de lli, traginers, mariners o randeres, era el reflex de fins a quin punt havien calat en el teixit social les expectatives de guanys, que es podien derivar de la comercialització de les puntes. Cotàniament, a Mataró, Giménez Blasco copsa la configuració de companyies per a la negociació de les puntes.

En realitat, l'estructuració de la indústria de les puntes, a Mataró en particular, i a tota la costa en general, anava adquirint les característiques del treball a domicili o Verlagssystem. Un nou model productiu i social s'anava definint i albirant amb l'amalgama d'aquests components, mentre que el món gremial esdevenia quelcom esclerotitzat per a fer front als nous temps i a les realitats.⁵³

Tot i que el Dret de Bolla d'Arenys de Mar presenta un caràcter molt fragmentari i el recompte no es realitza des d'un punt de vista monetari, és interessant aproximar-se a la relació de l'estoc d'algunes botigues. La relació del gènere és molt àmplia, com es veurà tot seguit. A l'any 1698, la botiga de Milans i Ferrer aplega peces de bayeta negra, platejada, blanca, encarnada i groga, estamenya, cotonines de mostra, tartrà de color escarlata, estamenya portada de Vilamajor, una peça de color cafè de Carcasona, cordellats, borrells i peces portugueses. En la tenda de Bonaventura i Josep Oller, hom documenta escots blaus, xamellots de llana, estamenyes, baietes de color negra, groc, blanca, platejada, estamenya de seda, xamellot de seda. En un altre

⁵¹ Muset, Assumpta, *Catalunya i el comerç peninsular al segle XVIII*, Tesi Doctoral, pp. 215-220.

⁵² Pons Guri, Josep Maria, "Algunos documentos sobre encajes y su comercio en los siglos XVIII y XIX" *Vida parroquial* p. 81

establiment de Joan Lavern, es consigna xamellots de Flandes, escots negres, escot de Flandes i estamenya. I finalment en el comerç de Maria Milans vídua, es detecta baietes grogues, negres, peces encarnades, estamenyes i escot negre i blanc.

Els inventaris postmortem són, també, un mitjà per aproximar-se a l'estoc d'algunes botigues. Per exemple, a l'establiment de Bonaventura Milans, hom localitza *"10 pessas de tela blava, 2 escopolons de xamellot, 6 canas, 10 canas d' escot, 8 canas d'escot, 12 canas de xamellot, 8 canas de llampadilla, 6 canas de xamellot, 6 canas de xamellot groc y encarnat, 3 canas d'estamenya, 4 canas d'estamenya, 8 canas d'estamenya de montanya, 8 canas de Cadis, 3 canas de Cadis blau, 10 canas de drap Genova, 4 canas de cordellats ranats, 6 canas de cordellats borrell, 6 canas de vayeta, peces de divuytena, 15 canas de vayeta, 12 sachs, 12 canas estamenya, 4 canas de pel de rata, peces de indianas, 12 mocadors de seda y estany, 5 pessas de tela Genova, 6 canas de tela alemanya"*.⁵⁴

En definitiva, les entrades i eixides del tauler del General d'Arenys de Mar i Canet, així com el Dret de Bolla d'Arenys de Mar i els inventaris postmortem revelen, bàsicament, la presència de peces de blavets, teles divuitenes, tarades, vetes, draps, "panyos de Carcassona", teles alemanyes, xamellots, teles canes, anascots, indianes, teles del Piemont, tafetans, teles de matalassos, cordellats, escarlatines i teles grises. Per tant, el contrast amb d'altres fonts documentals ha evidenciat una similitud amb la mostra obtinguda per Giménez Blasco a Mataró. Respecte a la procedència, sobresortiria, bàsicament, la d'àmbit atlàntic (holandesa, portuguesa), francès (amb ramificacions a Alemanya), italià i del Llevant mediterrani.

8. Metalls:

Els metalls apareixen en 5 i 9 partides del registre d'entrades i eixides d'Arenys de Mar i Canet, respectivament. Cal diferenciar les entrades de ferro en barra del Rosselló i Marsella i les eixides de ferro de Ribes de Freser i vergalina del Ripoll. En ocasions, el ferro comprat a Marsella era transportat cap a València. Sens dubte, el centre productor de ferro se situava a les demarcacions de Ribes de Freser, "Carol", St Llorenç, Rosselló-des del Tractat dels Pirineus en mans franceses -i Ripoll.

La participació dels ports del Maresme en la comercialització del ferro de la Cerdanya és documentat per García Espuche des de principis del disset. El ferro del

⁵³ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 391-392.

⁵⁴ AHFF. Notarja d'Arenys de Mar, T. 235, f.92.

Pirineu s'exportava en grans quantitats cap a Itàlia des dels ports de Cap de Canet i Cotlliure, però també des de Barcelona i altres ports propers. L'altra ruta era via Barcelona, Arenys de Mar, Calella, Mataró i Blanes, on la matèria prima era embarcada cap a la costa peninsular i cap a Amèrica. El buidatge de les actes del període 1602 i 1624 del notari barceloní, Blanch, mostra la intensitat de les exportacions de ferro dirigides a Itàlia (Palerm, Nàpols, Messina i, en menor mesura, Sardenya) i a Portugal (Setúbal). Precisament, aquestes partides de ferro s'haurien carregat a Cap de Canet, Mataró, Cotlliure, Arenys o Calella entre d'altres.⁵⁵

La zona litoral del Maresme destacaria per ser el punt de sortida de la producció metal·lúrgica dels Pirineus. Sens dubte, les resolucions del Tractat dels Pirineus desencadenaren la pèrdua del Rosselló, amb el seu destacat nucli productor de ferro i la sortida al mar del Cap de Canet. Si com esmenta Albert García Espuche, una part important del ferro pirinenc era embarcat des del Cap de Canet i Cotlliure cap a Itàlia i Portugal, cal plantejar-se quins efectes va tenir en la negociació d'aquest producte el traspassament del Rosselló a França. Quins ports catalans varen reemplaçar els enclavaments del Rosselló? Tot i que hom es mou dins el camp de les hipòtesis, el més versemblant hauria estat, que els ports del Maresme haguessin esdevingut el punt de sortida de la producció metal·lúrgica dels Pirineus, atesa la seva tradició mercantil.

Si a Mataró, Giménez Blasco⁵⁶ consigna l'entrada al Principat de plom, aram, acer, or, plata, aram en copa o en planxa i alguna partida de ferro del Rosselló, les eixides es varen concretar de forma exclusiva, en el ferro semielaborat: ferro de "muntanya", ferro de Ripoll, ferro de Ribes, ferro de Sant Llorenç, ferro "traidor", ferro de "Carol" i vergalina de Ribes. Una vegada més, la nòmina de productes metàl·lics és més àmplia a Mataró. Tanmateix, s'observa una coincidència respecte a les zones d'importació (França meridional) i exportació d'aquesta mercaderia (Pirineu). En canvi, a través de les entrades i eixides del port de Barcelona, Emili Giralt localitza les eixides de metalls cap a la França meridional i Nàpols.

9. Objectes de metall elaborats:

Dins aquest epígraf sobresurt el contrast entre les poblacions d'Arenys de Mar i Canet. Si a la taula d'Arenys de Mar, es comptabilitza 23 partides de metalls elaborats, aproximadament un 15% del total d'entrades i eixides, a Canet no supera els 4

⁵⁵ García Espuche, Albert, *Barcelona y Cataluña*, Cap. V.

⁵⁶ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 681.

registres, aproximadament un 3%. Lògicament aquest desequilibri és, també, evident, quan s'analitza el volum econòmic, que genera aquest apartat. A Arenys de Mar, aquesta partida aglutina unes 682 lliures, en contrast amb les 46 lliures de Canet. Curiosament si a Arenys de Mar té un major arrelament els metalls elaborats, a Canet predominen els metalls per sobre dels metalls elaborats.

Entre els productes importats, hom documenta agulles, perdigons, forquilles, serres, didals i anells. Per la seva banda, entre els estocs destinats a l'exportació, hom localitza cèrcols, claus de ferrar de Ripoll i tisores. Generalment, una bona part de les entrades provenia de França i les eixides anaven destinades igualment al mercat francès i a València. Cal destacar el contrast entre el gènere introduït, més elaborat, amb l'exportat, d'elaboració més senzilla. Aquest dualisme ha estat evidenciat, també, per Giménez Blasco a Mataró. En aquesta important població maresmenca, el ventall de mercaderies exportades era més ampli: navalles, tisores, tisoretetes de barber, tisoretetes d'ull de poll, ganivets, trempaplomes, claus, panys de xispa, cèrcols, escopetes llargues, golfos, frontisses, picaportes. Semblantment succeïa en el cas de les importacions: medalles, cascavells, ganivets de diversos tipus, perdigons, frens de cavall, tatxes de sabater, gafets, xeringues d'estany, olles i paelles de ferro, culleres de llautó, didals, anells de llautó i de plom, "lletres d'estampa de plom" etc.⁵⁷

10. Productes químics, drogues i matèries tintòries:

En contrast amb Mataró, els ports d'Arenys de Mar i Canet no varen destacar, especialment, en el mercadeig dels productes químics, drogues i matèries tintòries. Hom comptabilitza 8 partides a Arenys de Mar i 6 a Canet, fet que representa un 5% del total d'objectes registrats al tauler del general. Dins les partides d'eixida, sobresurt el tartrà (5 Arenys de Mar i 4 Canet). En el cas de les entrades, es localitza la barrella (1 Arenys de Mar), el tabac (2 Arenys de Mar, 1 Canet) i la sal (1 Canet).

A. Arenys de Mar

ARTICLE	IMPORT	DECLARACIONS
TARTRÀ	104	5
TABAC	32	2
BARRELLA	30	1

⁵⁷ Ibidem, pp. 681-682.

B. Canet de Mar

ARTICLE	IMPORT	DECLARACIONS
TARTRA	116	4
TABAC	7	1
SAL	5	1

Generalment, el tartrà s'exportava a Marsella i el tabac s'introduïa al Principat via França. De tabac n'hi havia de diferents tipus: en corda, de fum d'origen francès i comú de procedència holandesa. La varietat era molt més àmplia a Mataró, on Giménez Blasco esmenta el tabac en pols d'Alacant via Liorna, el tabac del Brasil via Gènova, el tabac de "Mundrago", el tabac de fum de França, el tabac de fum de Sant Cristòfol, el tabac comú d'Holanda, però també el tabac amb pols de "la terra" i el tabac de corda i pols "fet a casa"⁵⁸.

Cal destacar la presència de la barrella, que s'utilitzava en la fabricació del millor vidre. Segons García Espuche, procedia de la costa valenciana i de Girona. En el cas del Maresme, la partida no especifica la seva procedència.⁵⁹ En línies generals, la mostra de productes químics, drogues i matèries tintòries és molt reduïda, si es compara amb les dades recollides a Mataró. A l'antiga Iluro, es localitza sal, tabac, cera, tartrà, indi, barrella, sabó, ruibarbre, goma, encens, opi, brasil i orpiment. Una vegada més, plana el dubte de la fiabilitat de la informació aportada pel tauler del general d'Arenys de Mar i Canet.

Una visita a un parell de botigues d'adroguers de Canet evidencia el ventall de productes exòtics, químics i drogues, que s'hi apleguen, en contrast amb l'escassetat del tauler del general. A l'establiment de Jacob Oller Major de Canet, es registra clavells, canyella, nou moscada, sucre, pebre i safrà.⁶⁰ En una altra tenda de l'adroguer i candeler de cera, Pere Pastor Catà, es documenta cera, pebre, matafaluga, goma aràbiga, mostassa, cafè, canyella, safrà, sucre, sal, cacau, canyella i brasil.⁶¹

Aquesta major diversitat de productes planteja alguns interrogants. Com es podria justificar aquest contrast entre les dades aportades pel Dret d'entrades i eixides de Canet i Arenys de Mar i els inventaris post-mortem d'aquestes localitats. Davant aquesta

⁵⁸ Idem p. 684

⁵⁹ García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo*, p. 224

⁶⁰ AHFF. Notaria de Canet de Mar, T. 89, f. 23.

⁶¹ AHFF. Notaria d'Arenys de Mar, T.1158, f. 113.

qüestió planaria dues possibles suposicions; per una banda, la poca fiabilitat del registre del Dret del General consultat i per altra, la possibilitat de què aquestes mercaderies provinguessin de Mataró.

11. Diversos objectes fabricats:

Aquest epígraf esdevé una mena de calaix de sastre, on s'aplega tota mena de manufactures: indústria del cànem, de la fusta i construcció naval. Des del punt de vista del volum de les mercaderies, és la tercera partida més destacada a Arenys de Mar i Canet. Així, es totalitza 27 i 19 partides de diversos objectes fabricats a Arenys de Mar i Canet, respectivament. En quan al valor monetari d'aquestes remeses, cal destacar les manufactures registrades a Canet, que suposen un 33% del total del dret d'entrades i eixides. Per la seva banda, a Arenys de Mar, aquest tipus de mercaderia se situa en un 8%.

Bàsicament, Arenys de Mar i Canet varen exportar tota mena de cordes (cordes tarades, agullones i tenyides), palmes, totxos, cistells de vímet, cabasses, pales de fusta, bótes, barques i escombres de palma cap a França, Gènova i València. Per la seva banda varen importar miralls, ulleres, pintes, plomes i remes provinents de França.

Sens dubte, l'increment econòmic d'aquesta partida obeeiria a l'elevat cost de les barques exportades. Per exemple, al tauler d'Arenys de Mar, hi ha registrada l'eixida d'una barca, que un patró genovès s'havia fet construir a aquesta platja. La nau estava valorada en 700 lliures. L'encariment de la barca, construïda al Principat, venia determinat, tal com assenyala Josep Maria Delgado⁶², per la tècnica que s'emprava. Si Anglaterra, Noruega, França i Holanda utilitzaven peces de fusta menys gruixudes per assegurar la seva lleugeresa i garantien un període d'explotació no superior als 20 anys, Catalunya optava per un vaixell més pesant i amb un període de vida de 50 i 60 anys.

Altra partida destacada va ésser la corresponent a les bótes. Es Localitza nombroses eixides de peces de fusta per a bótes. A tall d'exemple, cal ressenyar l'exportació de 316 canes de fusta de bótes al 14 de juny de 1664. La qualitat de les fustes, una bona part de les quals provenia dels boscos del Montnegre, i la reconeguda tècnica dels mestres d'aixa i boters d'aquestes poblacions va afavorir l'exportació de barques i bótes.

⁶² Delgado, Josep Maria, "La construcció naval catalana: els mestres d'aixa" *L'Avenç* núm. 37, pp. 272-278.

A Mataró, Giménez Blasco remarca de nou el contrast existent entre la simplicitat de les manufactures exportades i la sofisticació i complexitat del gènere importat, semblantment al què succeïa a Canet i Arenys de Mar. Destaca l'eixida d'escombres, senalles, cabasses, espart, pales de fusta i cordes de viola. El ventall s'amplia notablement, quan es tracta dels objectes importats: rosaris, miralls, pintes, coixins per cosir, estoigs de marfil, capses de fusta, "olleres de nas", xiulets, cofres pintats, daus de jugar, cornets de jugar a daus, beines d'espasa, raspalls, tinters, escuradents de tortuga, tabaqueres de marfil, flautes de fusta, ventalls, vanos de paper, ulleres de llarga vista, gossets de fusta, trompes de París, rellotges de sol d'os. Una vegada més, les dades aportades pel tauler de Mataró destaquen per la seva minuciositat en les dades aportades i el seu frenètic tràfic comercial, en contrast amb la imprecisió de la documentació consultada.

12. Altres:

Sovint, la diversitat i l'heterogeneïtat de productes registrats planteja problemes a l'hora d'encabir-lo en un o altre epígraf. D'ací la necessitat de fixar un apartat, sota la denominació "d'altres". Així, doncs, difícilment es localitza vincles entre les mercaderies registrades. Per un cantó, hom detecta 5 partides de porcins vius, que són exportats a València: el desembre de 1664 Miquel Lluria, habitant a València eixida de 28 garrins. Per altre cantó, hom enregistra partides d'alls. Tanmateix, ambdues mercaderies resulten inexistents tant al registre d'entrades i eixides de Mataró, com al de Barcelona.⁶³

Així, doncs, a grans trets des dels ports d'aquestes poblacions del Maresme, s'exportava vins, aiguardents, ferro, cèrcols, puntes, pinyons, nous, bótes, barques, sardines, tartrà i porcins tan vius com morts. Per la seva banda, s'importava tabac, arròs, grans, sal, tabac, oli, peces de roba, filatura, bacallà i algunes manufactures.

Als anys 1664-65 i 1695-96 les principals exportacions barcelonines eren de teixits, productes alimentaris i drogues, segons Josep Fontana. Precisament cal destacar l'aflluència de teixits estrangers, fet que evidenciaria l'absència d'obstacles per la seva entrada.⁶⁴

⁶³ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*. Giralt, Emili, *El comerç marítim de Barcelona entre 1630-1665*.

⁶⁴ Fontana Lázaro, Josep, "Sobre el comerç exterior de Barcelona en la segona meitat del segle XVII. Notes para una interpretació de la coyuntura catalana" *Estudios de Historia Moderna*, T. V, p. 205

**TIPOLOGIA DELS PRODUCTES DECLARATS AL TAULER DEL
GENERAL D'ARENYS DE MAR 1663-1665 (en lliures catalanes)**

CODI	TOTAL	NÚM. DECL	IMPORT
1	GRANS	11	2097
2	FRUITS SECS	15	2.244
3	VINS I AIGUARDENTS	6	1200
4	PESCA SALADA	29	2.461
5	MATÈRIES GRASSES ALIM	5	625
6	TEIXITS EN FLOCA I FILATS	7	633
7	TEIXITS I CONFECCIONS	12	253
8	METALLS	5	278
9	OBJECTES DE METALL ELABORATS	23	682
10	PROD QUÍMICS, DROGUES I MAT TINTÒRIES	8	166
11	DIV OBJECTES MANUFACTURATS	27	1029
12	ALTRES	6	831

**TIPOLOGIA DELS PRODUCTES DECLARATS AL TAULER DEL
GENERAL DE CANET DE MAR 1663-1665 (en lliures catalanes)**

CODI	TOTAL	NÚM. DECL	IMPORT
1	GRANS	2	130
2	FRUITS SECS	9	1.200
3	VINS I AIGUARDENTS	3	177
4	PESCA SALADA	15	1.102
5	MATÈRIES GRASSES ALIM		
6	TEIXITS EN FLOCA I FILATS	14	160
7	TEIXITS I CONFECCIONS	30	633
8	METALLS	9	317
9	OBJECTES DE METALL ELABORATS	4	46
10	PROD QUÍMICS, DROGUES I MAT TINTÒRIES	6	128
11	DIV OBJECTES MANUFACTURATS	19	1982
12	ALTRES	1	137

L'estudi globalitzador de les mercaderies documentades permet distingir diversos nivells en funció del volum econòmic. El primer subgrup reuniria totes aquelles partides superiors a les 2.000 lliures, com ara la pesca salada, els fruits secs i els grans a Arenys de Mar.

En un segon esglaió, amb un volum superior a les 1.000 lliures, es detecta, per una banda, vi i aiguardents i objectes manufacturats en el cas d'Arenys de Mar; per altra banda, es localitza fruits secs, pesca salada i objectes manufactures a Canet.

En un tercer graó, amb més de 500 lliures, hom troba el gruix de les partides negociades al port d'Arenys de Mar: matèries grasses alimentàries, teixits en floca i filats, objectes de metall elaborats i "altres". A Canet, hom documenta, exclusivament, productes vinculats als teixits i a la confecció.

En un quart escalafó, s'aplega aquells estocs inferiors a les 500 lliures. Aquests estrats corresponien als teixits i confecció, als productes químics i drogues i finalment als metalls de la taula d'Arenys de Mar. En canvi, a Canet, es totalitza una bona part de les mercaderies comercialitzades en aquest graó: grans, vins i aiguardents, teixits en floca i filats, metalls, productes químics i drogues i en darrer lloc el capítol "d'altres".

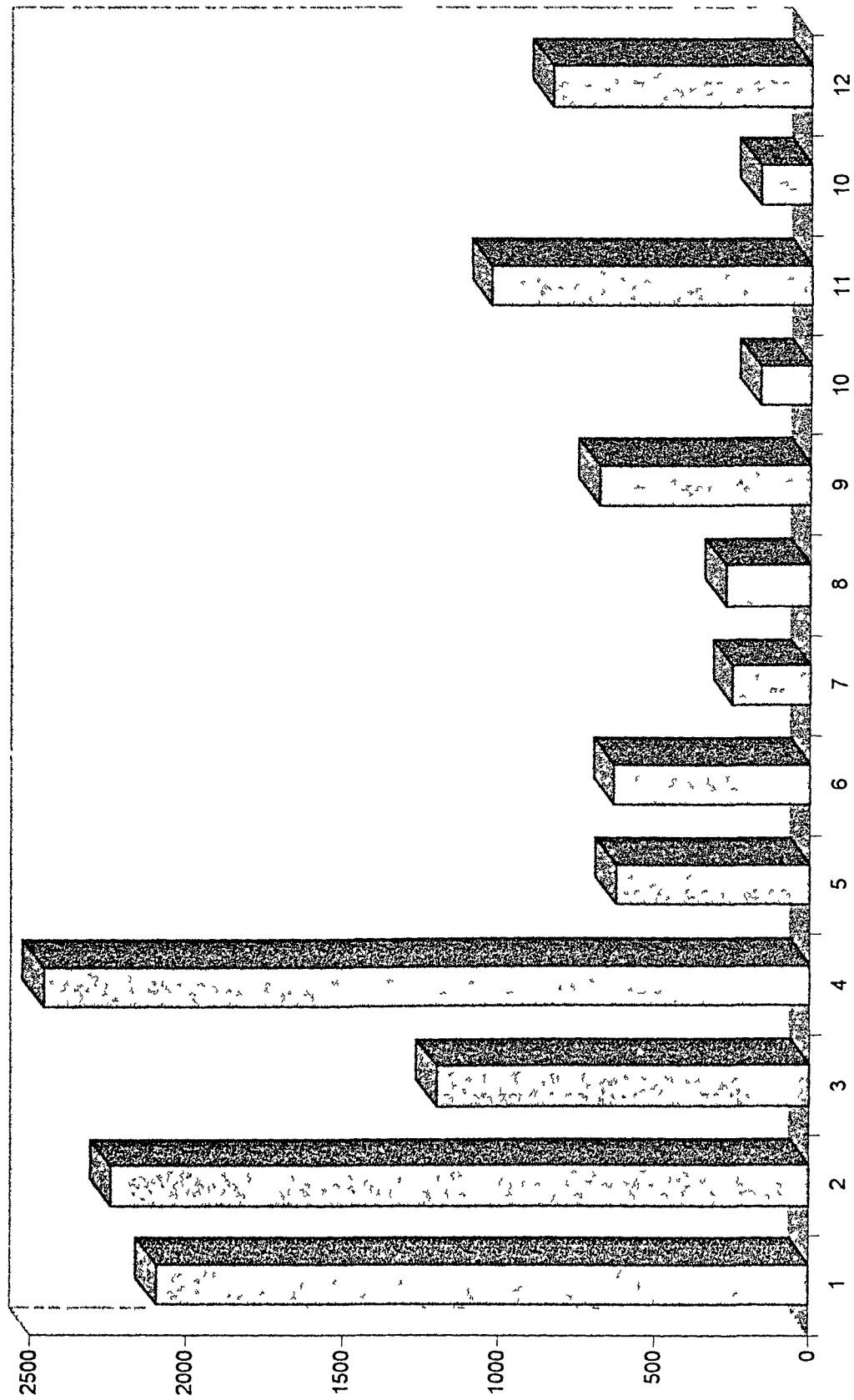
Finalment en un últim i insignificant escalafó, inferior a les 100 lliures, es detecta els metalls elaborats a Canet de Mar.

Així, doncs, la negociació d'Arenys Mar i Canet s'especialitzaria en la pesca salada, els fruits secs i els objectes manufacturats. És a dir la base mercantil d'aquestes poblacions es basaria en la sardina, el pinyó, les bótes i la construcció de barques. En canvi, la producció vitivinícola, els teixits i la confecció, així com els productes químics varen tenir una menor transcendència.

L'estudi de Giménez Blasco sobre Mataró⁶⁵ mostra, que aquesta ciutat es va erigir en la principal introductora de productes tèxtils i en l'exportadora de pinyons picats. Les partides més minoritàries foren els cítrics, els papers, impresos i llibres i finalment el vidre i la ceràmica. Productes totalment absents en les taules d'Arenys de Mar i Canet.

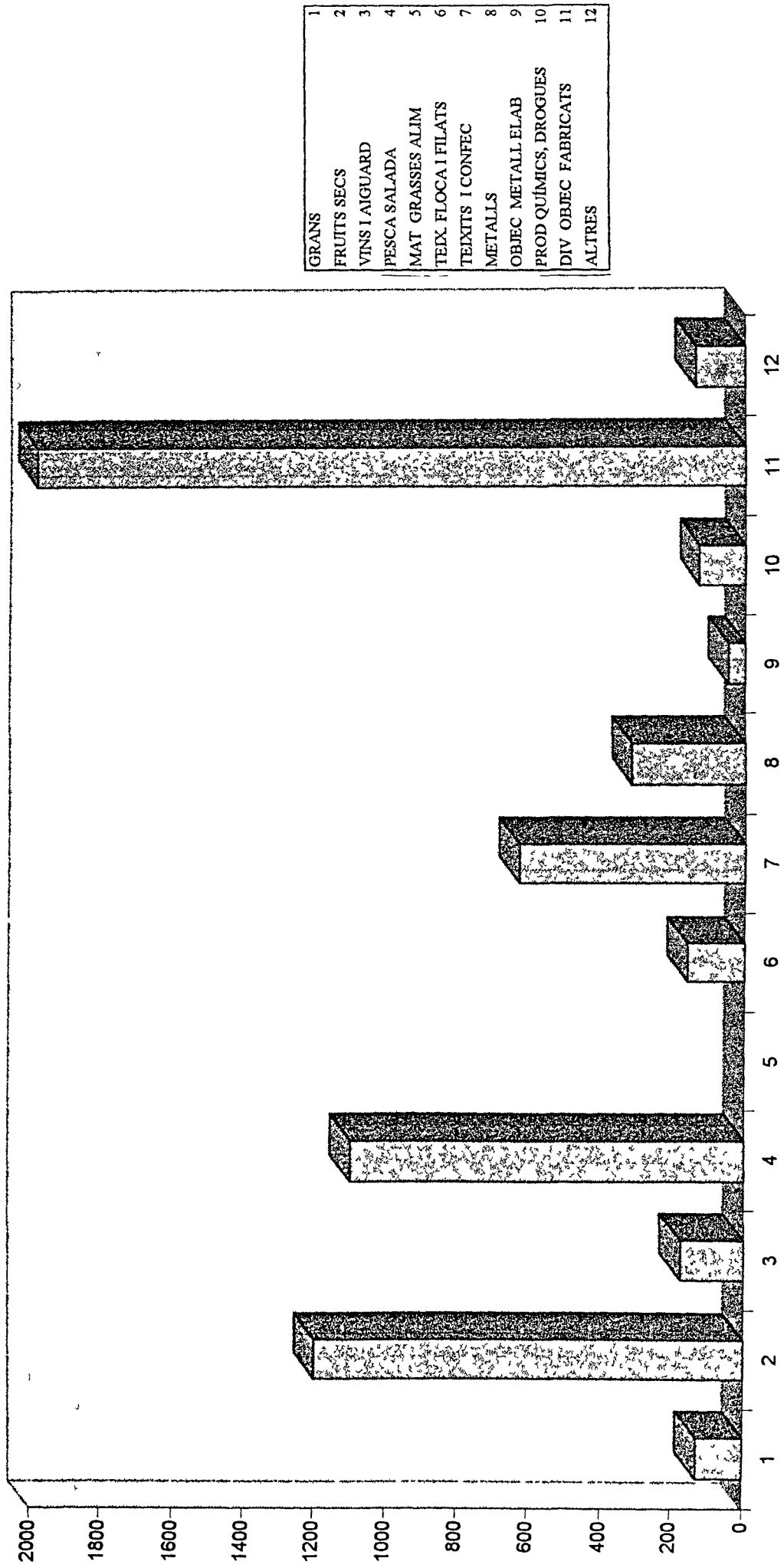
La confrontació dels resultats assolits a Canet, Arenys de Mar, Mataró i Barcelona evidencia l'elevat grau de dependència catalana, respecte als teixits forans. Malgrat la migradesa de productes tèxtils registrats a la taula de les localitats estudiades, totes aquestes mercaderies provenien de fora del Principat. Sens dubte, les

TIPOLOGIA DE LES MERCADERIES A ARENYS DE MAR 1663-1665

- 1 GRANS
- 2 FRUITS SECS
- 3 VINS I AIGUARD
- 4 PESCA SALADA
- 5 MAT GRASSES ALIM
- 6 TEIX FLOCA I FILATS
- 7 TEIXTS I CONFEC
- 8 METALLS
- 9 OBJEC METALL ELAB
- 10 PROD QUÍMICS, DROGUES
- 11 DIV OBJEC FABRICATS
- 12 ALTRES

TIPOLOGIA DE LES MERCADERIES A CANET DE MAR 1663-1665

reflexions de Giménez Blasco sobre la casuística mataronina serien perfectament extrapolables a les altres poblacions de la comarca. En aquest sentit, cal reproduir les reflexions de Laurent Soleil, cònsol francès, que va exercir les seves funcions sobre la costa, des de Cadaqués fins a Tortosa:

“En este país, desde hace unos ocho o diez años, la industria a empezado a medrar a causa de la ran cantidad de trabajadores que vienen acá y se instalan, lo que ha dañado mucho a las manufacturas francesas. Además, los ingleses traen toda clase de pañería y pescado; y los holandeses, todo tipo de especiería, lienzos, metales y anascotas, que son sargas de Brujas, que todo el mundo viste aqui en Cataluña. Como en el caso de la seda, aquí es más barata que en Francia, a causa de la abundancia de seda (...) Mataró tiene un comercio floreciente; Sant Feliu de Guíxols trafica con pescado salado y embarca gran cantidad de vino a Cádiz, Orán, Cartagena y Berbería. Lo mismo sucede en Salou (...) Se elabora una cantidad grande de aguardiente con destino a las Canarias, Inglaterra, Holanda y Orán, que los ingleses embarcan en Salou. Este año [1686] abunda el aceite, el trigo y las verduras, pero cuando escasean o cuando se permite su importación de Francia, se carga grano para acá en Narbona u otras partes como Cerdeña, Nápoles, Sicilia o Berbería. Las manufacturas que vienen de Francia y que están más de moda son los ruanes, tanto blancos como claros. Las medias de seda por lo común se fabrican en Barcelona (...) Los ingleses son los que trafican más en esta plaza, trayendo manufacturas de Holanda e Inglaterra. Cada año llegan a este puerto 200 tartanes, de los que hasta 100 descargan y recargan, el resti se refugia en Salou, Barcelona, Palamós o Cadaqués para guarecerse de la estación invernal”.⁶⁶

L'anàlisi del moviment comercial desfermat des dels ports de Canet, Arenys de Mar i Mataró manifesta una forta dependència respecte la indústria tèxtil europea i els productes manufacturats. Precisament, molts d'aquests últims es caracteritzaven per la seva simplicitat tecnològica, és el cas de les agulles o els miralls. Davant aquesta circumstància, caldria plantejar-se els motius d'aquesta dependència, que a Mataró

⁶⁵ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 685 i ss.

⁶⁶ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, nota núm. 348, p. 690.

esdevindria molt més rellevant. Resseguint amb els supòsits de Giménez Blasco⁶⁷, hom podria argumentar, que el teixit productiu català no hauria estat a l'alçada de l'europeu. Sens dubte, hauria resultat impossible competir amb l'allau de productes estrangers, que oferirien un preu final molt més competitiu tant per al consumidor, com per al mercader. Malgrat emmarcar-se dins el camp de les hipòtesis, tot plegat ocasionaria, que el sistema manufacturer català es trobés col·lapsat davant l'arribada de productes europeus, més barats i més sofisticats tecnològicament. Aquesta inferioritat tècnica, propiciaria, que les poblacions maresmenques s'especialitzessin en la comercialització del vi, l'aiguarent, els fruits secs i la pesca salada.

Amb tot, Giménez Blasco entreveu un punt d'inflexió a partir de la dècada dels 80, segons les dades extretes del Dret d'entrades i eixides de Mataró i les afirmacions de Laurent Soleil. En la mateixa línia, Josep Fontana⁶⁸ va observar un increment del consum interior en la seva anàlisi sobre el comerç barceloní. Així doncs, ambdós treballs registren un destacat creixement en el volum de la negociació per part de tres capítols: els cereals, els tèxtils en floca i filat i, finalment, els productes químics, drogues i tintoris.

Aquest ascens del consum interior ha estat, igualment, apreciat per Jaume Torras, Montserrat Duran i Lídia Torra en el seu treball sobre inventaris de nívies durant la segona meitat del disset.⁶⁹

D'aquesta manera, Giménez Blasco considera, que la reactivació dels ritmes de producció i de consum va ésser una realitat a inicis del set-cents, tot i que la consulta de la documentació revela, que hauria estat conseqüència d'un llarg procés evolutiu engegat mig segle abans.

Malauradament, els buits documentals impedeixen poder resseguir l'evolució de l'activitat comercial d'Arenys de Mar i Canet en el decurs del sis-cents. A tot plegat caldria afegir la sospita de frau en l'enregistrament del tauler. Aquesta conjectura va prenent força a mesura, que hom estudia l'activitat comercial d'aquestes poblacions. Resulta inversemblant, que des dels ports de Canet i Arenys de Mar, només s'exporti i

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 690-691.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 691.

⁶⁹ Torras, Jaume; Duran, Montserrat; Torra, Lídia, "El ajuar de la novia. El consumo de tejidos en los contratos matrimoniales de una localidad catalana, 1600-1800" Torras, J.; Yun, B., (dir.), *Consumo, condiciones de vida y comercialización. Cataluña y Castilla, siglos XVII-XIX*, Valladolid, 1999.

tingui escassa rellevància les entrades de mercaderies. Com justificar l'escassa rellevància de les mercaderies de tipus tèxtil -situades en onzè i quart lloc a Arenys de Mar i Canet- o els productes químics, drogues i tints? Així, doncs, tot sembla indicar, que l'activitat mercantil desplegada des de Mataró seria superior en volum de mercaderies, monetari i amb un horitzó geogràfic més ampli que el de les poblacions veïnes. L'anàlisi de l'apartat següent permetrà esbrinar, cap on es dirigien les exportacions i d'on procedien les importacions, així com també valorar la seva balança comercial.

3. La procedència de les importacions i exportacions

L'anàlisi de la balança comercial de les taules d'Arenys de Mar i Canet reflecteix uns resultats sorprenents. Contràriament al que succeïa a Mataró a la segona meitat del sis-cents, les exportacions superarien amb escreix a les importacions. Possiblement els resultats més sorprenents són els corresponents a Arenys de Mar a causa la desproporció dels percentatges aconseguits. Així si al 1663, un 68% de les mercaderies enregistrades al Dret del General d'Arenys corresponia a les eixides i un 32% a les entrades, dos anys més tard les exportacions representaven un 94% i les importacions un 5%. A Canet, cal ressenyar l'equilibri en la balança comercial detectat a l'any 1664, on un 45% dels estocs eren d'entrada i un 55% d'eixida. Casualment aquesta és l'única sèrie completa de què es disposa. Per tant, plana, una vegada més, una certa suspicàcia en relació a les dades ressenyades. De fet, el dubte sobre la fiabilitat del tauler del general es dirigeix en dos aspectes; per una banda en la impossibilitat de disposar d'anys sencers i per l'escassetat de la mostra estudiada, però per altra banda, pel risc de què una part de la informació hagués estat premeditadament ocultada, ja que es tractava d'una font d'origen fiscal. En aquest sentit, doncs, l'activitat comercial d'aquestes poblacions maresmenques, difícilment, hauria estat d'exportació.

Aquesta suposició pren força, si es té present els resultats obtinguts per Giménez Blasco⁷⁰ a Mataró. Així, a l'antiga Iluro, s'evidencia un dèficit en la balança comercial durant el període 1645-1709. De fet, únicament el 30% de l'import enregistrat corresponia a mercaderies exportades, en contrast amb el 70% de les importacions. Un altre element rellevant és, sens dubte, l'estreta correlació entre l'augment del

⁷⁰ *Ibidem*, p. 699.

volum de transaccions i l'increment del dèficit comercial. Si a la dècada dels 60 i primers 70, la balança es trobava gairebé equilibrada, a partir de 1679 el dèficit augmenta de forma imparable, agreujant-se a partir dels anys 80. La manca de llibretes del Dret del General corresponents a la dècada dels 70 i 80 resulta un obstacle, ja que no es pot comprovar, si es dóna aquest fenomen. Tanmateix l'equilibri en els intercanvis comercials, documentat a Mataró, es donaria, també, a Canet en aquella sèrie completa de l'any 1664. Per tant, la balança comercial positiva detectada en determinats anys a Canet i Arenys de Mar no seria fiable.

A partir de les dades aportades pel dret de periatge i el dret d'entrades i eixides de Barcelona als anys 1664-65 i 1695-96, Josep Fontana⁷¹ observa un augment de les importacions i un descens de les exportacions. Aquest desequilibri en la balança comercial s'atribuiria a un augment del consum intern del país. Aquest fenomen s'enquadraria amb l'evolució apreciada a Mataró per Giménez Blasco.

En línies generals, el principal mercat d'exportació hauria estat l'àmbit Mediterrani a Arenys de Mar (73%) i a Canet (92%). En canvi, la presència del món peninsular és menys significativa, un 27% a Arenys de Mar i un 4% a Canet. Dins el comerç mediterrani predomina, especialment, les relacions amb França. Tanmateix, les transaccions comercials amb Itàlia i el Llevant mediterrani són més marginals. Per la seva banda, els tractes amb la península es varen circumscriure als altres regnes que configuraven la Corona d'Aragó; és a dir València, Aragó i Mallorca.

Respecte a la importació, si a Canet s'observa el predomini de les transaccions mercantils amb el Mediterrani, a Arenys de Mar destaca el comerç amb la península. Amb tot, no s'ha de menystenir, tampoc, els contactes desfermats des d'Arenys de Mar amb la conca Mediterrània. A Canet, s'evidencia el mateix comportament, que es detectava en analitzar les exportacions: prevalença del comerç mediterrani en 8 de cada 10 eixides i presència més residual dels vincles amb la península, al voltant d'un 16%. Els principals punts de contacte en el Mediterrani varen ésser Itàlia i França, tal com succeïa en les exportacions.

Fruit de les relacions mercantils amb França varen arribar les peces de blavet de l'Índia, les teles alemanyes, el bacallà del nord d'Europa, l'arengada, les mitges, diferents peces de tela i tabac. Els principals nuclis de contacte eren Marsella, Arles, Narbona i les

⁷¹ Fontana, Josep, "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII. Notas para una interpretación de la coyuntura catalana" *Estudios de Historia Moderna* núm. V, pp. 207.

poblacions del Rosselló. Antoni Bentós, marxant d'Arles introduïa peces de blavets i en el viatge de tornada s'emportava pinyó picat. El patró arenyenc, Bartomeu Pasqual Lleu exportava pinyons picats i tartrà i al mateix temps importava peces de blavet, perdigons, bacallà i tabac. Si França ofería teixits, pesca salada, manufactures i productes químics i drogues, Arenys de Mar i Canet subministraven fruits secs, pesca salada, vins i aiguardents, puntes i ferro de la zona pirinenca. Era un comerç d'intercanvi. La proximitat geogràfica va afavorir, que alguns maresmencs s'establissin a Marsella, per coordinar millor les transaccions mercantils. Aquest fou el cas de Miquel Arquer, botiguer de teles d'Arenys de Mar, que va morir a Marsella el 1672. Al port de Marsella, arribarien els productes provinents de l'Índia, com els blavets; del nord europeu, com el bacallà, que serien adquirits pels mercaders maresmencs.

En el cas italià, els vincles forjats no tingueren la transcendència dels contactes amb França. Els principals enclavaments comercials varen ser Gènova i Sardenya. Itàlia exportava llana i articles de roba; mentre que importava pinyons picats i barques provinents del Maresme. Els contactes amb el Llevant foren molt esporàdics, ja que al port de Marsella ja arribaven mercaderies d'aquesta àrea. Aquesta circumstància ocasionava, que no fos necessari desplaçar-s'hi. De fet, es localitza, únicament, l'entrada de tonyina provinent d'aquesta àrea.

Respecte a la resta de regnes peninsulars, cal esmentar l'afluència de marxants de Saragossa per adquirir puntes. Era un tipus de comerç unidireccional. En el cas valencià, s'exportava arròs i teixits, i s'importava porcins vius i morts, puntes, bótes i barques. Finalment de Mallorca arribava bàsicament l'oli.

Segons Josep Maria Pons Guri⁷², la navegació de la gent d'Arenys va ésser pel Mediterrani, sobretot amb els ports de les Balears i València, la península itàlica, les illes de Sicília, Sardenya, Còrsega, Malta i com a màxim per l'Adriàtic. Eren comptats els casos de navegació fins als ports de l'extrem sud de la península ibèrica. Malgrat que Pons Guri obvia les referències als contactes amb França, certament el comerç d'Arenys de Mar i de Canet va ser a grans trets de caràcter primordialment mediterrani. Caldrà esperar a la divuitena centúria, perquè comencin a sovintejar, de manera més evident, els mercadeigs amb Andalusia i Amèrica.

⁷² Pons Guri, Josep Maria, *Quan nasqué, s'emancipà*, p. 65

Giménez Blasco⁷³ reconeix, també, que el comerç mataroní es trobava absolutament abocat al marc mediterrani. Tot i que com ja s'apuntava, abans, molts dels productes que s'hi negociaren tenien, probablement, altres procedències: peces de blavet, el bacallà, les teles alemanyes (...). Tanmateix dins aquest comerç mediterrani destacava amb força la producció itàlica, concretada en la ribera de Gènova, i en ordre d'importància, Mallorca i Menorca i en tercer lloc, la producció francesa, centralitzada al port de Marsella. Per tant, hi hauria una petita diferència respecte a Canet i Arenys de Mar, ja que en aquestes poblacions les relacions mercantils amb França superarien a les italianes. Resulta inversemblant parlar d'una orientació comercial diferent en unes poblacions tan properes geogràficament, fet pel qual caldria pensar, una vegada més, en les limitacions cronològiques i documentals de la font emprada. El tauler no sempre detalla la procedència de les exportacions i importacions, la qual cosa redueix encara més la mostra analitzada.

Precisament Albert García Espuche⁷⁴ confirma el caràcter Mediterrani del comerç maresmenc. Així defineix el comerç desplegat als enclavaments costaners (Arenys de Mar, Mataró, St Feliu de Guíxols, Canet, Calella o Pineda) com de cabotatge curt. Des del segle XVI fins a la primera meitat del disset, assenyala, que va predominar els contactes amb França, Llevant, Balears, Catalunya i el nord d'Àfrica.

Les dades aportades per Emili Giralt⁷⁵ en la seva anàlisi sobre l'activitat mercantil de la capital del Principat corroboren el tarannà, significativament, mediterrani del comerç de la Marina. En aquest sentit, Giralt precisa, referint-se al comerç desfermat des de Barcelona, que el mercadeig amb Marsella i els ports italians es nodria, sovint, de les escales a determinats enclavaments del Maresme. Els seus ports assumien una funció redistribuïdora. Malgrat l'amalgama de productes acumulats en aquests petits emporis i de l'anar i venir de mercaderies provinents d'indrets llunyans, aquestes dàrsenes varen arribar a negociar determinats gèneres, que poden ésser considerats típics de la costa llevantina, com el vi d'Allella i de Mataró, els objectes de vidre, els pinyons i la fusta, originària dels boscos del Montseny i del Montnegre.

⁷³ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, pp. 693 i ss.

⁷⁴ García Espuche, *Un siglo decisivo*, cap. V.

⁷⁵ Giralt, Emili, *El comercio marítimo de Barcelona entre 1630-1665*, pp. 253 i ss.

Josep Fontana⁷⁶ constata, que el mercadeig barceloní es va orientar als anys 1664-65 cap a cinc grans àmbits: el mediterrani, amb un 48%, l'orient, amb un 20%, el peninsular, amb un 19%, l'atlàntic, amb un 8%, i en darrer lloc Amèrica, amb un 5%.

En relació al mercat peninsular, cal esmentar les aportacions d'Assumpta Muset⁷⁷. En el seu treball, Muset detecta la presència d'homes provinents de les comarques de l'interior (Anoia, Bages, Osona i la Garrotxa), del litoral (Maresme i Garraf), així com de la capital catalana comercialitzant a Castella i Aragó. Es tractava d'un circuit peninsular intraregional, a través del qual s'organitzaven els intercanvis entre les contrades agrícoles i manufactureres del rerepaís i els ports i les ciutats del litoral. Aquests últims esdevenien autèntics punts d'arribada d'una gran multiplicitat de gèneres europeus i colonials, així com punts habituals de sortida dels excedents catalans cap als mercats exteriors. Tot i que aquesta activitat, que inicialment es realitzava de manera esporàdica, va anar assolint progressivament una major especialització. Cal destacar els contactes amb Saragossa, Castella, així com la costa de Llevant i andalusa.

Finalment, la consulta dels inventaris pot ésser un bon recurs per decantar la balança cap a un o altre cantó: predomini del comerç amb França o bé amb Itàlia. S'ha cercat tots aquells objectes, peces de teixits i aliments que especifiquen la seva procedència forana en els inventaris postmortem d'Arenys de Mar i Canet. Gràcies a aquesta informació, s'ha pogut esbrinar l'abast dels contactes comercials d'aquestes localitats del Maresme. Una primera aproximació revela, que els objectes inventariats a Canet i Arenys de Mar provenen exclusivament de l'àmbit mediterrani. Si hom fila més prim, detecta cinc grans sectors: el baleàric; el francès, centrat al port de Marsella; l'italià, molt més diversificat amb Venècia, Nàpols, Liorna i Gènova; el Llevant i el del Nord d'Àfrica.

Des del port de Mallorca sortien, preferentment, productes tèxtils. De Marsella provenien algunes cadires, coixins de ploma d'oca i peces de roba. Dels ports italians, procedien en primer lloc, els morters de pedra, les peces de llana i de tela, cadires i plats de Gènova; en segon lloc, peces de roba i parament de la taula de Liorna; en tercer lloc,

⁷⁶ Fontana, Josep, "Sobre el comerç exterior de Barcelona en la segona mitad del siglo XVII. Notas para una interpretación de la coyuntura catalana" *Estudios de Historia Moderna* núm. V, pp. 197-219.

⁷⁷ Muset Pons, Assumpta, *Catalunya i el mercat espanyol al segle XVIII. Els traginers i els negociants de Calafi Copons*, p.54

caixes, quadres i peces de roba de Venècia, i en darrer lloc, cadires i miralls de Nàpols. Del Llevant mediterrani, emanaren teixits, roba i plates. Amb tot, una part força important de la producció llevantina arribava per mitjà de la mediació dels grans ports redistribuïdors de Marsella, Liorna i Gènova. Finalment del nord d'Àfrica provenien alguns dels matalassos de llana inventariats.

Respecte a les relacions mercantils amb l'àrea del Nord d'Àfrica no es disposa de dades, que permetin pensar en l'arrelament d'un flux comercial entre ambdues zones. Tanmateix, Giménez Blasco⁷⁸ cospa l'existència de determinades transaccions entre Mataró i el Nord-Àfrica. Semblantment al què ha constatat Eloy Martín⁷⁹, la producció nord-africana es trobaria representada per la cera, els cuirs de diverses modalitats, la llana barberesca i el lli en floc.

Indiscutiblement, la mostra de mercaderies italianes inventariades és molt més àmplia que la francesa. Aquest fet s'assimilaria a l'observat a Mataró en l'estudi de les entrades i eixides. Per tant, s'imposa de bell nou el dubte sobre la representativitat i fiabilitat de les entrades i eixides de Canet i Arenys de Mar.

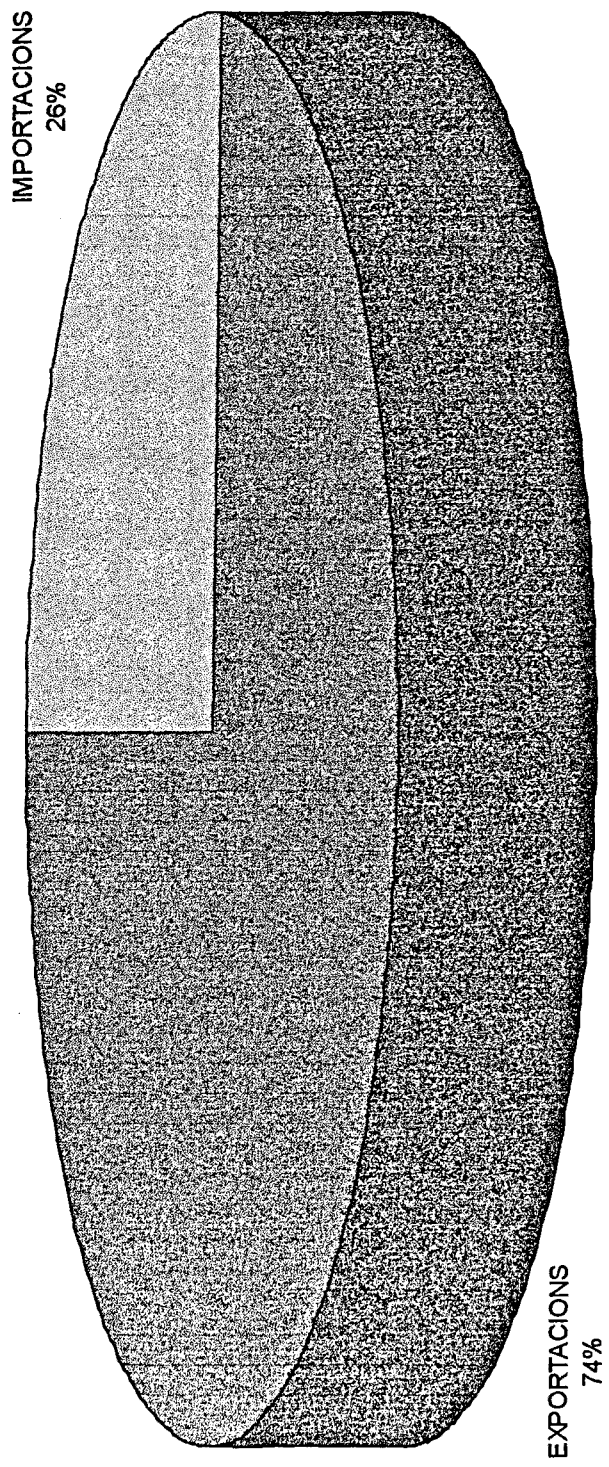
Malgrat les reserves per tots els aspectes que s'ha anat enumerant al llarg d'aquest capítol, cal destacar la rellevància del comerç dels fruits secs, la pesca salada i les manufactures des del punt de vista del volum econòmic generat als ports d'Arenys de Mar i Canet. Si la producció vitivinícola es va consolidar com un producte d'exportació al mercat intern català, els pinyons secs es convertiren en la carta de presentació de la nova especialització agrícola a les places del mediterrani. Per tant, agricultura i comerç es donaven la mà. Si es té present, que Arenys de Mar era bàsicament una localitat de mariners, comerciants i menestrals, cal pensar que aquests fruits secs procedirien de medis més rurals. Arenys de Mar i Canet esdevindrien la sortida al mar de la producció agrícola de les localitats de l'Alt Maresme i de part del Vallès, com ho seria l'antiga Iluro de les poblacions del Baix Maresme i d'una part del Vallès.

A mitjans del disset, el tràfic comercial maresmenc era bàsicament de cabotatge, concentrat en l'àmbit mediterrani. Caldrà esperar a la divuitena centúria, perquè els mariners d'aquestes poblacions participin activament en el comerç amb Amèrica, reorientant, d'aquesta manera, els seus horitzons mercantils.

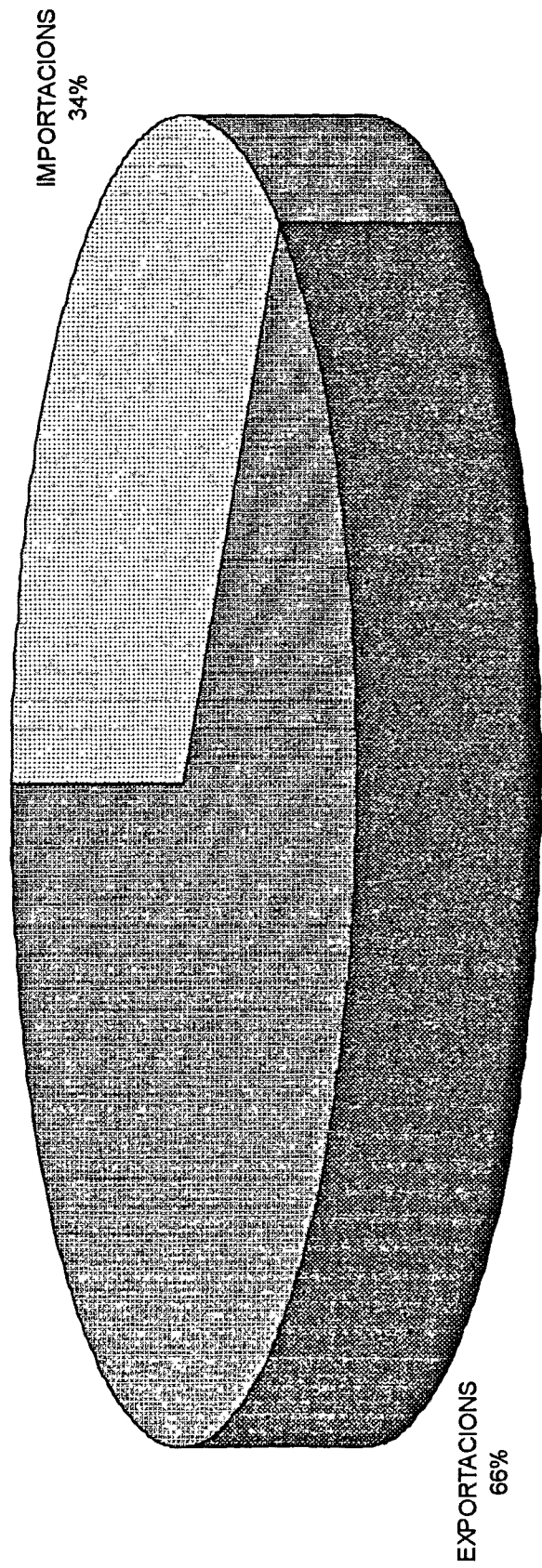
⁷⁸ Giménez Blasco, Joan, *Continuïtat i canvis*, p. 695.

⁷⁹ Martín Corrales, Eloy, *El comercio de Cataluña con el Mediterráneo musulmán (1680-1830)*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1993.

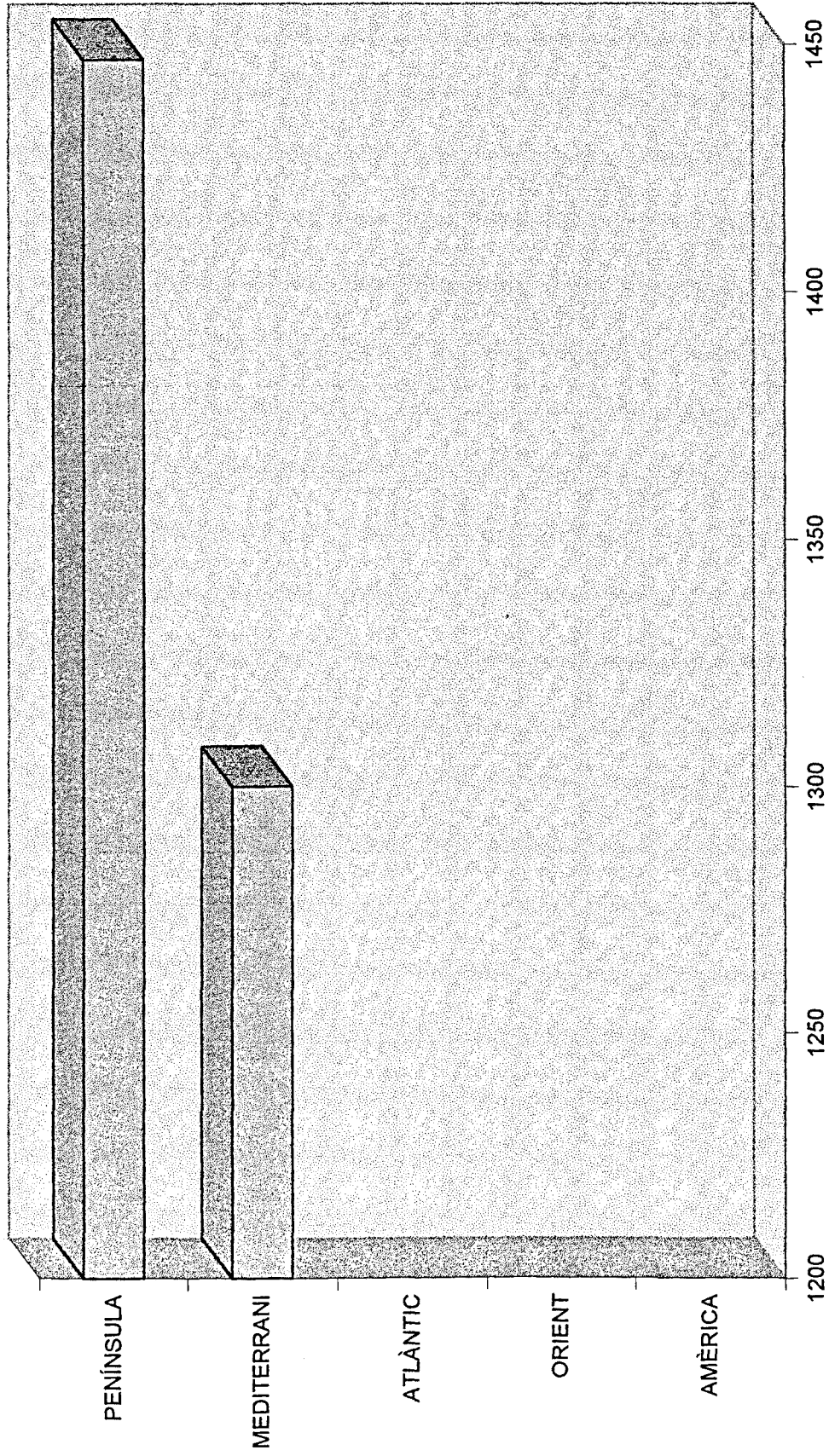
LA BALANÇA COMERCIAL A ARENYS DE MAR. Dret d'Entrades i Eixides 1663-1665

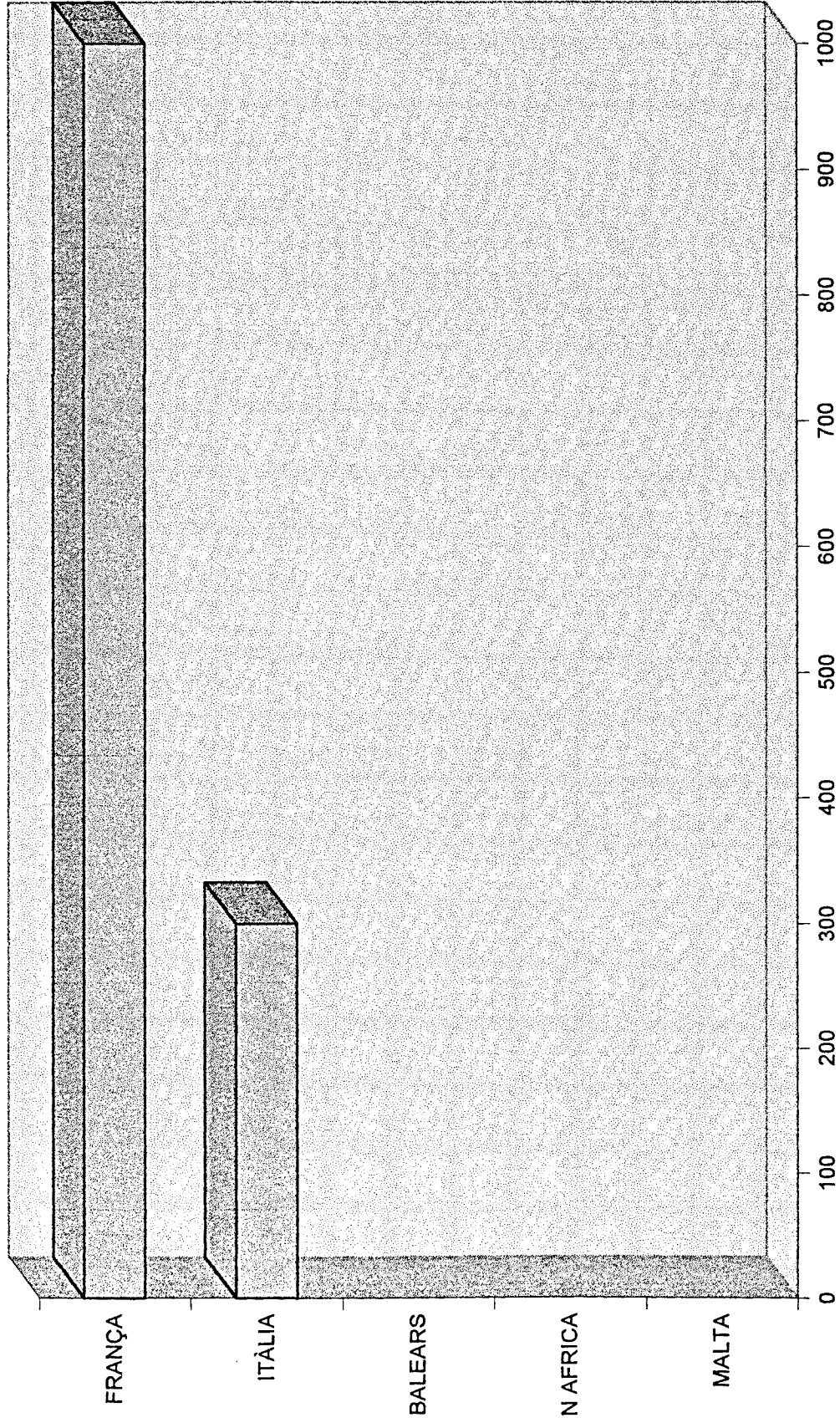
LA BALANÇA COMERCIAL A CANET DE MAR. Dret d'Entrades i Eixides 1663-1665

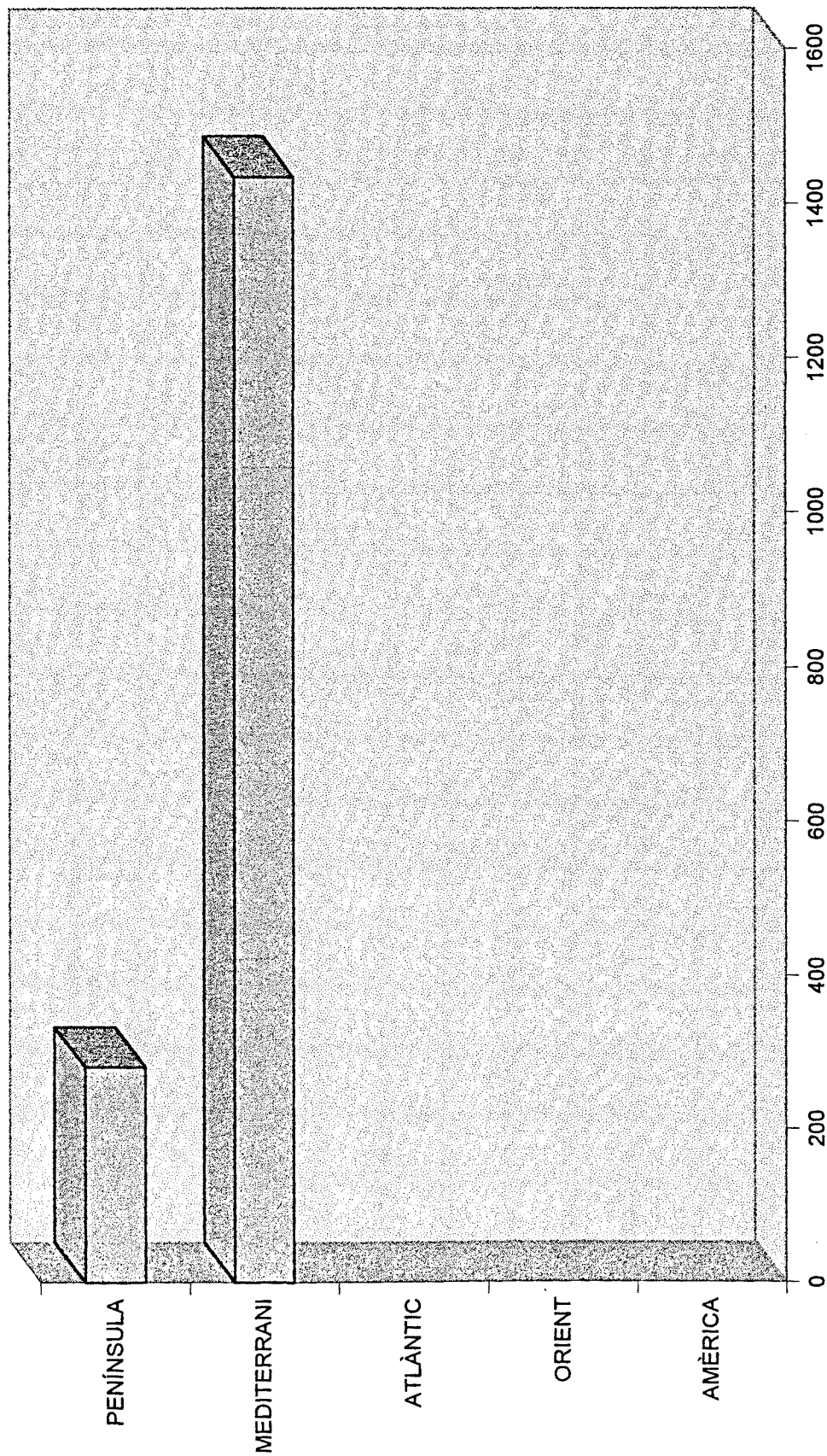
ZONES DE PROCEDÈNCIA DE LES IMPORTACIONS A ARENYS DE MAR
(En lliures catalanes)

IMPORTACIONS AMBIT MEDITERRANI A ARENYS DE MAR (En lliures catalanes)

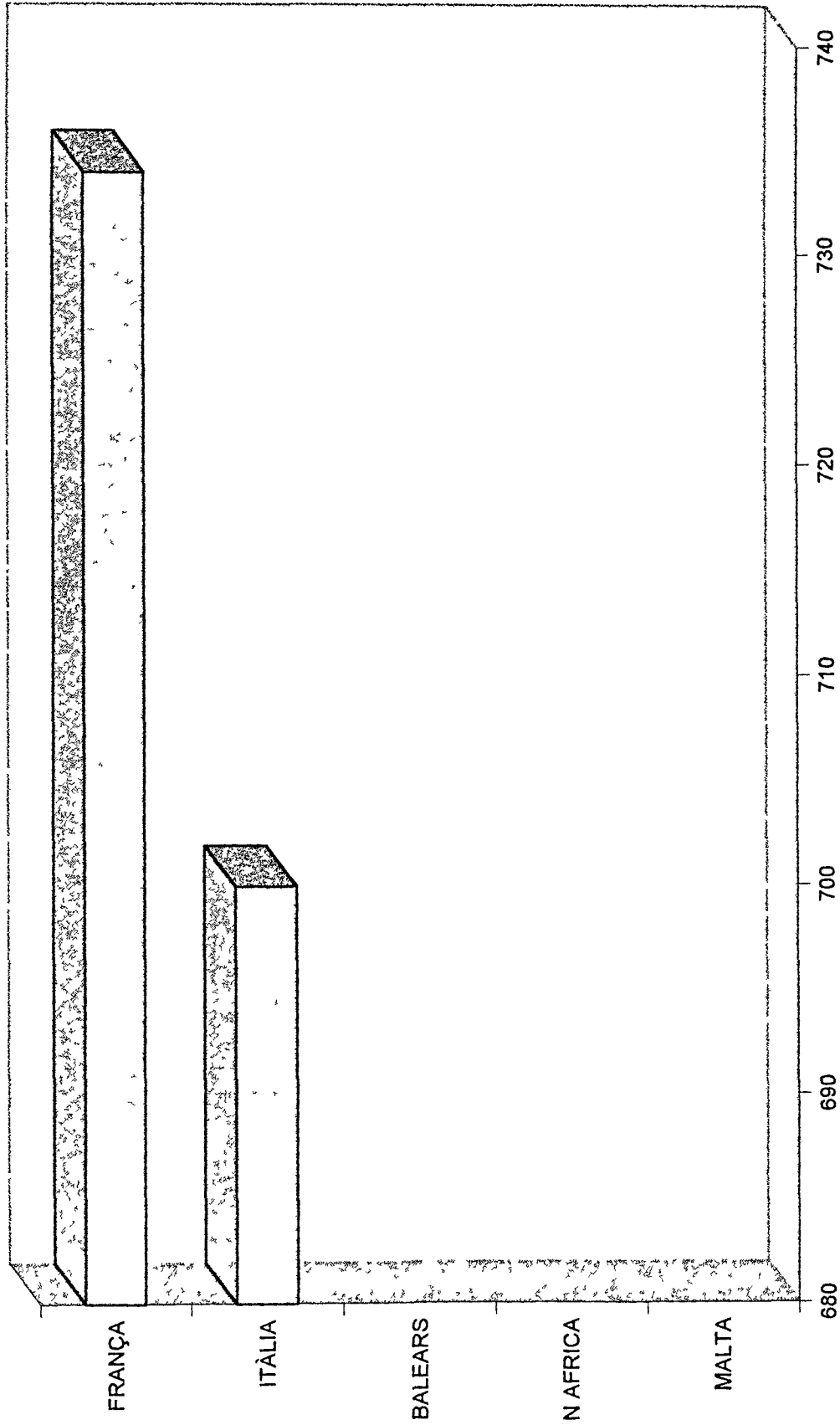

ZONES DE PROCEDÈNCIA DE LES IMPORTACIONS A CANET DE MAR (En lliures catalanes)

IMPORT

IMPORTACIONS AMBIT MEDITERRANI A CANET DE MAR (En lliures catalanes)

8. CONSUM I CULTURA MATERIAL

En una ponència presentada al VIII Congrés d'Història Agrària, Bartolomé Yun¹ reflexionava sobre el tractament, que la temàtica del consum i els nivells de vida ha rebut per part de la historiografia espanyola. Si es confronta amb els resultats assolits a d'altres països com Anglaterra, on des de la polèmica clàssica sobre els efectes de la revolució industrial no s'ha aturat la dedicació dels historiadors a aquesta temàtica, l'interès desvetllat a Espanya ha estat escàs i molt recent. Yun insistia en la necessitat de promoure monografies, especialment, de l'àmbit rural, ateses les limitades contribucions realitzades des d'aquest camp. D'aquesta manera, es podria abordar el problema de la diferenciació social en els nivells de vida, mercès a les possibilitats de classificació dels diferents models de consum, cultura material o estil de vida, en funció de la riquesa, l'ofici o la condició social de la llar inventariada.

Sens dubte, si quelcom caracteritza els inventaris post-mortem, és la seva flexibilitat i mal leabilitat, tal com alguns dels treballs realitzats ho testimonien. Tot i que no ha esdevingut una línia d'investigació massa arrelada, es disposa de forces articles, monografies i Tesis Doctorals² en curs de realització, que aborden els inventaris des de múltiples punts de vista. Per mitjà d'aquestes escriptures notariales, s'ha analitzat l'evolució de l'utilatge agrícola³, l'arrelament del llibre⁴, la transformació de les pautes de consum⁵, els nivells de vida i de fortuna⁶, l'examen patrimonial d'algunes nissagues

¹ Yun Casahilla, Bartolomé "Inventarios post-mortem, consumo y niveles de vida del campesinado del Antiguo Régimen (Problemas metodológicos a la luz de la investigación internacional)" *VIII Congreso de Historia Agraria*, Universidad, Salamanca, 1997

² Cal destacar la Tesis Doctoral en curs de realització de Xavier Lencina Pérez que porta per títol *Riquesa i cultura material a la Barcelona del segle XVII*

³ Codina, Jaume, *Delta del Llobregat La gent del fang (El Prat 1965-1965)*, Barcelona, 1966. Álvarez Santaló, L. C., García-Baquero González, A., "El utillaje agrícola en la tierra de Sevilla 1770-1833" *Archivo Hispalense*, Sevilla (1981), pp 193-194

⁴ Moreu-Rey, E., "Sociología del libro a Barcelona al segle XVIII" *Estudios Históricos i documents dels Arxius de Protocols* núm 7, Barcelona (1980), pp 275-301. Lamarca, G., "Las bibliotecas privadas en los protocolos notariales Valencia 1740-1808" *Anales de la Universidad de Alicante* núm 4, Alacant (1984), 191-193. Álvarez Santaló, L. C., "librerías y bibliotecas en la Sevilla del siglo XVIII" *actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada*, Santiago, 1984, Vol II

⁵ Brewer, J., Porter, R., *Consumption and the World of Goods*, 1993. Shammass, Carole, *The pre-industrial consumer in England and America*, Clarendon Press, Oxford, 1990. Weatherill, Lorna, *Consumer behaviour and material culture in Britain 1600-1760*, Routledge, Londres Nova York, 1988

⁶ Castañeda Peirón, Luis, "Ensayo metodológico sobre los inventarios post-mortem en el análisis de los niveles de vida material. El ejemplo de Barcelona entre 1790-1794", *I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Universitat, Barcelona, 1984, Vol II, pp 757-769. Santiveri, Mercedes, "Clases sociales y niveles de vida material en la Lleida del siglo XVII (1644-1700)" *Manuscrits* núm 3, Barcelona

nobiliàries o burgeses⁷, el recurs al crèdit⁸, l'estructura de l'habitatge⁹, l'alimentació¹⁰ i finalment l'estil de vida d'alguns col·lectius professionals específics¹¹.

Si un dels objectius d'aquesta Tesi Doctoral és evidenciar el grau de desenvolupament econòmic del conjunt del Maresme i de cadascuna de les localitats individualitzadament, el recurs a aquesta tipologia documental pot esdevenir un mitjà d'aproximació força factible. Tradicionalment la historiografia ha insistit, en què les zones del litoral del Principat haurien estat capdavanteres des del punt de vista demogràfic i econòmic. De ser així, aquesta àrea hauria de sobresortir en l'adopció dels productes més innovadors, com la xocolata o el cafè, en una cronologia més primerenca, respecte d'altres regions del Principat.

En línies generals, s'analitzarà l'estructura de l'habitatge, les eines de treball, la tinença de bestiar, la presència de reserves d'aliments, l'adopció de nous productes de consum (xocolata, cafè, espècies), l'arrelament dels objectes de luxe (joies, plata, llibres, representacions pictòriques) i els principals canals d'inversió econòmica (peces de terra, cases, masos, companyies comercials, barques). Tot plegat ha de permetre obtenir una visió força ajustada del nivell de consum i cultura material del Maresme a l'època moderna i de cadascuna de les localitats estudiades. Si aquesta comarca aplegava, al seu

(1986), pp. 129-150. Giménez Blasco, Joan, *Economia i societat. Mataró 1600-1639*, Caixa Laietana, Mataró, 1984. Rodríguez Vázquez, A. L., "Primera aproximación estadística al nivel de fortuna de la Sevilla del siglo XVI a través del estudio de los inventarios post mortem" *Actas del II Congreso de Historia de Andalucía*, 1995, Vol. II, pp. 437-449.

⁷ Giralt, Emili, "Familia, afers i patrimoni de Jaume Cortada, mercader de Barcelona, baró de Maldà" *Estudis d'Història Agrària* núm. 6, Barcelona (1983), pp. 272-318. Serra Puig, Eva, "Evolució d'un patrimoni nobiliari durant els segles XVII i XVIII. El patrimoni dels Sentmenat" *Recerques* núm. 5, Barcelona (1975), pp. 33-71. Suau, Jaume, "Els patrimonis nobiliaris mallorquins al darrer quart dels segles XVIII i primeres dècades del segle XIX" *Estudis d'Història Agrària* núm. 7, Barcelona (1989), pp. 139-159. Català, J. A., *Rentas y patrimonios de la nobleza valenciana en el siglo XVIII*, Madrid, 1995.

⁸ Rocha, M. M., "Living on credit. The importance of credit practices for private consumptions and retailing (Lisbons, 16th-19th)" *ESTER-Seminar on Material Culture*, Wagnningen-Arnheim, 1993. Moreno Claverías, Belén, *Le crèdit dans les économies familiales catalanes au XVIII siècle a partir des inventaires après-décès*, Separata.

⁹ López Guallar, Pilar, "Vivienda y sociedad en la Barcelona del setecientos" *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* núm. 8, Barcelona (1980), pp. 303-335. Lencina Pérez, Xavier, "Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna" *Actes del III Congrés d'Història Moderna*, Vol. II, Barcelona, 1993, pp. 335-348.

¹⁰ Riera Melis, Antoni, "Documentació notarial i història de l'alimentació" *Estudis d'Història Agrària* núm. 13, Barcelona, 2000, pp. 17-45. Lencina Pérez, Xavier, "Els inventaris post mortem com a font per a l'estudi de l'alimentació. Inventaris barcelonins del període 1597-1604" *Estudis d'Història Agrària* núm. 12, Barcelona, 1998, pp. 207-223.

¹¹ Alcolea, S., "Sobre argenters barceloneses de los siglos XVII y XVIII" *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* núm. 6, Barcelona (1978), pp. 257-271. Huguet, Ramona, *Els artesans de Lleida. 1680-1808*, Lleida, 1990. Lencina Pérez, Xavier, "Els objectes culturals en l'entorn quotidià del notaris barcelonins del segle XVII" *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 1994, pp. 607-615.

interior, dos submóns econòmicament diferents; un, més agrari i un altre, més mariner. Aquest dualisme s'hauria d'evidenciar en l'arrelament de determinats aspectes, com ara eines de conrear la terra i bestiar a les demarcacions més rurals i barques i adopció de productes procedents d'Amèrica a les més mercantívoles.

La mostra recollida aplega més de 590 inventaris post-mortem corresponents a les poblacions d'Arenys de Mar, Canet, Vilassar i Llavaneres. Per tal de facilitar l'anàlisi, s'ha establert una divisió tripartida: 1580-1620, 1660-1700 i 1775-1800. Respecte als inventaris seleccionats, s'ha obviat aquells documents corresponents a vídues, esposes, eclesiàstics i homes de professió desconeguda. D'aquesta manera, es disposa d'una representació força ajustada de les activitats socioeconòmiques de les poblacions analitzades. De fet l'estructura professional dels diferents inventaris, evidencia la mateixa tendència evolutiva, que l'observada en els llibres de matrimonis; és a dir les localitats marineres tendeixen a mercantilitzar-se i les més agràries a ruralitzar-se en el decurs dels segles moderns. Malauradament, en el cas de les poblacions d'Arenys de Mar i Canet no es disposa de documents corresponents al període 1580-1620. Aquest fet ocasiona, que no es pugui valorar l'evolució d'aquestes localitats en una cronologia de llarga durada.

1. L'estructura de l'habitatge

L'aproximació a la tipologia de les llars inventariades esdevé una mena de termòmetre per regular el grau de desenvolupament i nivell de riquesa de la societat analitzada. Així, la simplicitat d'un habitatge estarà condicionada pel reduït nombre d'estances i per l'absència d'una especialització en cadascuna de les peces. La simbiosi entre l'àrea de producció i la familiar palesarà, una vegada més, el nivell de rudimentarietat de l'habitacle. Així, doncs, l'estudi de l'habitatge és un bon indicador del funcionament i organització de la vida domèstica, així com de les possibles activitats socials desenvolupades al seu interior.

Per tal de copsar tots aquests aspectes, s'ha analitzat tant el nombre d'estatges, que integrava la casa al llarg dels diferents períodes cronològics seleccionats, com l'estructura interna de l'hàbitat. Per acomplir aquest darrer objectiu, s'ha agrupat les diferents estances en cinc grans blocs en relació a la seva funcionalitat: àrea d'enllaç, de sociabilitat, de mantenició, de producció i dormitoris.

Els habitatges de les localitats de la mostra responien, majoritàriament, a un patró, la casa de cós. Aquesta tipologia es va anar repetint mimèticament amb poques variables en el decurs dels períodes analitzats, semblantment al que va succeir a Mataró.¹² Es tractava d'una construcció de planta baixa i planta pis amb dues façanes, una de cara al carrer i l'altra a l'interior, pati o eixida.

La planta baixa incorporava els espais destinats a la vida familiar, com el menjador, la cuina, inicialment menjador-cuina, i finalment els espais de producció (obradors, botigues, cellers, magatzems). La primera planta comprenia els dormitoris. Tot i que inicialment n'eren dos, situats a cada banda de la casa, ben aviat se'n va incorporar un altre, conegut com el "quarto del mig". Aquesta cambra s'acostumava a situar al costat de l'escala. Malgrat que no disposava de ventilació exterior, tenia, gairebé sempre, una finestra a l'escala o una petita claraboia a la teulada. Finalment la golfà ocupava l'espai de la sotateulada, que quedava sobre el "quarto del mig". Aplegava tota l'amplada de la casa i la seva alçada variava en funció de la teulada. Generalment s'hi accedia per l'escala de la casa. Amb tot, en alguns casos, s'hi arribava a través del "quarto del mig".

En el decurs de l'època moderna, les cases mostren, dins el marc d'una continuïtat, una lleugera tendència engrandir-se, especialment, entre 1660-1700 i 1775-1800. La reduïda mostra d'inventaris corresponents al període 1580-1620 dificulta, que es pugui aprofundir en aquest període. Així, doncs, si a la segona meitat del sis-cents, els habitatges estaven conformats per unes 4 o 5 estances, al darrer quart del set-cents se'n comptabilitza 6. Els col·lectius amb un nombre més elevat d'estances van correspondre a l'elit de les poblacions estudiades: la pagesia a Vilassar, els notaris i doctors en medicina a Llanereres i els ciutadans honorats a Canet i Arenys de Mar.

En línies generals, qualsevol llar podia disposar d'una àrea d'enllaç i comunicació, representada per l'entrada el passadís o el rebedor; una de sociabilitat, simbolitzada per la sala i l'"estudi"; una de producció, reproduïda per la botiga, l'obrador, el magatzem, el celler i l'estable; una de manteniment, encarnada per la cuina, el rebost, el pastador i el menjador i finalment els dormitoris. Malgrat tot, no totes les cases aplegaven la totalitat d'espais esmentats. D'aquesta manera, la presència o l'absència d'algunes d'aquestes

¹² Salicrú Puig, Manuel, "La casa de cós de Mataró" *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria* núm. 35, Mataró, 1989, pp. 10-26.

àrees pot esdevenir un bon indicador per conèixer, per una banda les activitats socials i econòmiques i, per altra les dimensions familiars de l'habitable inventariat.

Àrea d'enllaç i comunicació:

Les anomenades zones d'enllaç estaven representades per l'entrada, els rebedors i els passadissos. Així, l'entrada acomplia la funció d'espai fronterer entre les activitats productives agrícoles o gremials, i les que es duïen a terme a l'interior de l'habitable. De fet, va constituir una de les estances més ressenyades en la documentació, atès que la majoria dels inventaris consultats en fa esment.

El rebedor constituïa un espai immediat a la porta d'entrada i independent de les altres peces. La seva configuració suggereix la voluntat de preservar la intimitat familiar. La seva presència va començar a localitzar-se en el transcurs del set-cents, quan els homes buscaven un entorn més agradable, íntim i confortable a l'interior de l'espai familiar.

Es detecta la presència del distribuïdor o rebedor en quatre inventaris de les localitats de Vilassar, Arenys de Mar i Canet. En el primer cas, va correspondre a Salvador Feliu de la Penya, pagès, en el segon cas a Pau Jubany i Joan Pasqual, ambdós mariners, i finalment en el darrer cas a Francesc Xiques, comerciant. Tot semblaria indicar, doncs, que els grups, que van manifestar una major voluntat d'emmirallar-se amb els grups més benestants, van ésser, precisament, aquells que estaven en vies de consolidar la seva preeminència econòmica: pagesos benestants, mariners i comerciants.

En el marc d'una millor reorganització de l'espai familiar, els passadissos van començar a sovintejar en les fonts, tot i que es van vincular, exclusivament, a les demarcacions més mercantils. Si a Canet, la localització dels corredors va ésser una realitat a partir de les darreries del divuit, aquests espais són referenciats una centúria abans a Arenys de Mar.¹³ Generalment, es van relacionar, preferentment, a les activitats comercials, seguit de les professions liberals i algun menestral. Significativament, els habitatges dels privilegiats no van sobresortir per posseir aquesta peça.

Àrea de manutenció:

Les estances dedicades a l'alimentació tenien un pes destacat en l'interior de l'habitatge. La cuina era, per una banda, l'indret dedicat a la cocció i transformació

¹³ El primer habitatge que disposa d'un passadís correspon a l'inventari Joan Pau Riera, negociant d'Arenys de Mar de l'any 1671. AHFF. Arx. Not. Arenys de Mar, Liber inventariorum et encantum, f. 317.

dels aliments i, per altra, el punt de reunió familiar per ser l'indret més calent de la llar. Per aquest motiu, s'hi localitza bressols i troncs. En un article sobre la menestralia barcelonina, Xavier Lencina¹⁴ esmenta, també, la presència de llits, on dormirien els aprenents.

A l'interior de la cuina, hi havia quatre grans espais ben delimitats: la taula i escó, on es menjava durant els àpats o es transformava els aliments; el bugader, on es rentava la roba; els fogons, on es coïa la vianda; i finalment la pastera, on s'elaborava el pa. L'existència d'una pastera amb els arreus necessaris i d'un forn era cabdal, ja que pressuposava tenir una certa autonomia i independència. Si bé, l'inventari no en fa una menció directa, si que assenyala la relació de pales de fusta i de ferro localitzades. La pala de fusta era la destinada a desenfornar, mentre que la de ferro servia per treure les brases: "*pala de ferro del foch, 2 pales de fusta de posar pa al forn*".¹⁵

Una aproximació a les pales de fusta i de ferro documentades a les escriptures notariales revela una distribució força equilibrada en el conjunt de poblacions analitzades. Gairebé la meitat de les cases disposava de l'instrumental necessari per coure el pa. En línies generals, la tendència evolutiva és a l'alça a Vilassar i Canet i a l'estancament a Lllavaneres i Arenys de Mar. Malauradament, l'absència d'inventaris d'Arenys de Mar i Canet, corresponents al període 1580-1620, impedeix, que es pugui aprofundir en l'evolució cronològica d'aquests estris a les acaballes del cinc-cents. Malgrat aquests esculls, tot semblaria indicar, que les pales de fusta i de ferro es van associar, preferentment, al sector comercial vinculat a l'alimentació, als ciutadans honrats i als pagesos més benestants.

En ocasions, el pastador constituïa una estança independent de la cuina. En aquesta circumstància, hom localitza el sedàs, que servia per destriar les partícules de diferent grandària de la farina; la farinera, recipient destinat a guardar-la; el cernedor, l'escombra, el passador, la paleta i el senyador. Generalment és esmentat en els inventaris dels privilegiats o bé a la pagesia en el cas de Vilassar i Lllavaneres.

¹⁴ Lencina Pérez, Xavier, "Activitat laboral i espai familiar en els gremis barcelonins de l'època moderna" *Actes III Congrés d'Història Moderna*, Vol. II, Barcelona, 1993, pp. 335-348.

¹⁵ Inventari de Narcís Estrany del Bosch, pagès de Vilassar de 1685. APVD, Caixa d'inventaris.